

ANDREJ MAJCEN – VIETNAMSKI DON BOSKO:

intervju ob biseromašnem jubileju 1993

pripravil Tone Ciglar

Katehetski center – Knjižice

Ljubljana 1993

Andrej Majcen – vietnamski don Bosko: ob biseromašnem jubileju 1933-1993, Katehetski center – Knjižice, Ljubljana 1993. Iz te knjige so vzeta nekoliko redigirana vprašanja, ki jih je avtor knjige Anton Ciglar SDB postavil biseromašniku. Odgovori so avtentični.

Slavljencu na pot

Kako napisati besedico, mogoče dve, na pot nekemu, ki ti je hkrati tako blizu in daleč, tako soroden in tako drugačen, tako ljubeč sogovornik in hkrati tako nedosegljiv učitelj?

Drznem si to storiti zaradi našega skupnega očeta don Boska. Našega dragega misijonskega starosta in biseromašnika gospod Andreja Majcna je sv. Janez Bosko tako prevzel ter prepojil njegovo bitje, življenje in delo, da nam je navzlic vsem razlikam predvsem blizu, naš nenadomestljivi član naše družine.

Glasno izrekam zahvalo Bogu, da sva takoj po njegovi dokončni vrnitvi v domovino živela v isti skupnosti. Tedaj sem sveže odkril, kaj to pomeni don Boskova ljubezen in veselje, dar pripovedovanja in navduševanja, karizma duhovnega vodenja in umetnost pospeševanja edinosti. Posebej bi pravzaprav moral reči: žar dela, dela, dela...! Za božje kraljestvo.

Odgovornost nam namreč narekuje, da nič od tega bogatega nasmeha in darov, kar namreč Gospod zgodovine pošilja po sobratu misijonarju in biseromašniku, ne izgubimo, ampak vložimo v duhovno rast naše Cerkve. Gospod Andrej Majcen se je namreč uvrstil med klasike salezijanskega in misijonskega poslanstva. V sebi je razvrstil najbolj privlačno varianto don Boskovih mavričnih barv. Ta mavrica že več desetletij povezuje Slovenijo in Kitajsko, Slovenijo in Vietnam, Slovenijo in vrhovno vodstvo Salezijanske družbe. Še preden je Slovenija zgodovinsko vstopila enakopravno med ti dve državi, jo je naš slavljenec življenjsko zastopal. Mislim torej, da mu moramo v imenu Cerkve in države veselo stisniti roko z najlepšimi čestitkami in pozdravi.

Kako je prijetno ob rokovanju in prijateljstvu z našim slavljencem, bo vsakdo okušal sam ob srkanju vsebine te knjige. Ne preostane mi torej drugega, kakor da iz srca vzkliknem: na zdravje vsem!

Ljubljana, 25. marca 1993   Stanislav Hočevar, salezijanski inšpektor

Majcnovo besedilo. Opombe nakazujejo našo numeracijo vprašanj in stran navedene knjige; v oglatih oklepajih pa je nekaj drugih koristnih osvetlitev.

1. Gospod Andrej Majcen, torej nimate nič proti, da pripravimo sporočilo za ljudi našega časa? Da Vaše življenje postane še bolj javno, čeprav ste ga vedno živeli sredi življenja?¹

»Čemu naj bi moje življenje postalo bolj javno, saj nisem svetnik; sem še vedno samo revček Andrejček. Ali ni samohvala baharija, ki se pod mizo valja?

Res pišem, vendar z namenom, da bi opozoril, kako vse Bog vodi po svojih načrtih v svojo večjo čast in slavo; tudi mene, tako mislim. Na učiteljskišči v Mariboru leta 1923 je profesor predaval o zgodovini velikih pedagogov. Iskal sem med njimi vzornika, pa ga ni bilo po mojem okusu. Potem je katehet Vreže govoril o velikem sodobnem katoliškem pedagogu Janezu Bosku. Ta me je navdušil, vendar še nisem vedel, kako se tega oprijeti. Kot mlad, precej posveten učitelj, sem prišel na Radno v salezijansko šolo za učitelja; hrepenel sem po nečem vzvišenem. Tu sem praktično spoznal don Boska in njegovo Božjo pedagogiko: Jezusa, vzgojitelja, ki ne samo, da človeka uči, ampak ga tudi preoblikuje. Spoznal sem svojo pot in jo tudi z don Boskom vzljubil: Jezusa, velikega učitelja modrosti!

Ne vem, če bodo moji argumenti, ki so zasidrani v veri, bralce prepričali, da je namen te knjige pokazati, kako je don Boskova pedagogika tudi v misijonih tisto, kar sem vedno hotel narediti čim bolj javno. Rad bi, da bi vse, kar bo tu napisano, bilo intonirano na misel: Don Bosko je postal velik vzgojitelj vietnamske mladine. Srečen sem, da me je Bog izbral za sodelavca pri tem poslanstvu. Tega me ni sram povedati.«

2. Veseli ste bili, ko je zadnja leta izšlo kar nekaj knjig v zbirki *Misijonska pričevanja*. Najbrž jih brez Vas niti ne bi bilo. Kaj pravite h knjigi, ki nosi naslov: *Andrej Majcen – vietnamski don Bosko*?²

»Hvala Bogu za misijonsko ljubezen vsem, ki slovenske vernike seznanjate z misijonarji in jim tako pomagata. Sedaj je na vrsti pričevanje o salezijanski dejavnosti v Vietnamu. Hvala vsem, ki ste pri tem čudovitem delu sodelovali: z molitvijo, žrtvami in gmotno pomočjo.

Vesel sem, da imamo tudi Slovenci svoj delež pri nastajanju salezijanske družbe v Vietnamu in pri evangeliziranju tega naroda. »Majcen v Vietnamu,« to bi morda kritiki še sprejeli; toda »Majcen – vietnamski don Bosko,« to se bo pa morda komu zdelo preveč enostransko! Jaz sam se pri tem ne bom prav nič prevzel, ker sem prepričan, da je vse, kar se je zgodilo, imel Bog v svojih neskončnih načrtih, ki jih je hotel uresničiti po karizmi sv. Janeza Boska – z menoj in brez mene. Da pa sem res vzljubil Vietnam in ljubil vietnamske sobrate, mi

---

¹ N. d., 11.

² N. d., 12.

dokazuje med drugim tudi to, da me imajo tudi oni še vedno radi in to na razne načine dokazujejo.«

3. Za vami je dolga in bogata zgodovina: zgodba mladega učitelja; voditelja obrtnih šol na Rakovniku; 44 let misijonskega dela (Kitajska, Vietnam); 60 let duhovništva; 68 let redovništva; 89 let življenja; 14 let misijonske animacije v domovini. Če vse to zaobjamete z enim pogledom: kaj pravite k tej zgodovini?³

»Vedno sem hvaležen Bogu, da me je poklical v misijone, posebno v misijone don Boskovihi sanj: velike Kitajske in Vietnama. Da sem lahko z mnogimi misijonskimi sobratmi uresničeval salezijansko vzgojno poslanstvo za mladino v raznih krajih, med različnimi plemeni in narodi, v različnih družbenih, političnih in šolskih sistemih. Posebno sem hvaležen, da mi je Bog dal precejšnjo zmožnost prilagodljivosti, iznajdljivosti, preprostosti in bratstva. Z druge strani pa moram priznati, da bi imel veliko večje uspehe, če bi bil še bolj ponižen, širokosrčen, dobrohoten in velikodušen, tak, kakršen je bil sv. Frančišek Saleški, po katerem salezijanci nosimo ime in bi torej morali biti tudi njegovega duha.«

4. Za salezijanski poklic ste se odločili potem, ko ste že bili učitelj. Ima taka odločitev prednost za duhovniški poklic? Kaj bi rekli fantom, ki so že v službi (poklicu) in do sedaj niso uresnili želje po duhovnem poklicu ali so ga šele sedaj začutili?⁴

»Oče me je preprosto poslal na študij v Maribor, ker ni imel denarja, da bi plačeval zame privatno stanovanje; tam pa sem stanoval pri sorodnikih. Potem je nanoslo, da sem dobil službo učitelja na salezijanski šoli na Radni.

Tako od strani so mi govorili, ali se ne bi hotel učiti latinščine. Ker nisem povsem odklonil, sem že dobil latinsko vadnico pred vrati. Ugovor, da skoraj ne znam tega brati, ni veliko zalegel, saj sem že naslednji trenutek dobil učitelja latinščine, klerika Skuhala. Sicer pa lahko rečem, da me je veselilo vse, česar sem se lahko naučil in bi mi lahko pomagalo pri mojem učiteljskem poklicu. Z veseljem sem prebral nemško pedagoško knjigo o značajih, kar mi je pomagalo pri pouku in sem si zaslužil javno pohvalo šolskega nadzornika Stiasnyja. Pri salezijancih sem kar požiral vse, kar je bilo pedagoškega.

Med učiteljskim in salezijanskim duhovniškim poklicem nisem videl druge razlike, kot to, da je duhovniški poklic samo nadaljevanje v polnejši meri mojega učiteljskega poklica. Nekako tako sem filozofiral in zdi se mi, da je bila po Božji previdnosti moja učiteljska pot obogatena z evangelijem po don Boskovi pedagoški usmeritvi. Tako sem tudi vse življenje ostal učitelj in bil seveda tudi duhovnik.«

---

³ N.d., 13.

⁴ N.d., 34.

5. Očitno je družina odločilno vplivala na Vas, tudi »usoda«, da ste se selili. Gotovo je na Vašem značaju razbrati poteze očetovega in materinega značaja. Katere prevladujejo in katere imate od očeta in katere od matere?⁵

»Spominjam se, kako je oče ob slovesu od svoje matere, ki je bila v nezavesti, jokal in jo prosil odpuščanja. Potrlo ga je to, da ni mogel doštudirati. Zaradi slovenstva se je moral seliti [v obdobju Avstro-Ogrske monarhije]. Z ljubeznijo je skrbel za uboge otroke. Za mnoge je dosegel, da jim ni bilo treba iti na fronto.

Bil je zelo strog in zahteven. Spominjam se tudi, kako sta se dobila s Krekom [Janez Evangelist Krek je bil organizator krščanskega socialnega gibanja]. Kot študenta me je hotel vedno imeti s seboj in je bil name zelo ponosen. Bil je vesel, ko sem dobil službo na Radni; rad me je obiskoval. Malo je bil užaljen, da se nisem najprej z njim pogovoril, da mislim k salezijancem. Vendar me je bil pozneje vesel. Če sem prišel z drugimi kleriki domov, je vedno pripravil majhen družinski praznik in pogostitev. Zelo se je zanimal za vse moje delo.

Leta 1927 je bil prestavljen na sodišče v Novo mesto. Zdravje se mu je hitro slabšalo. Leta 1928 me je prosil, da bi za 8. septembra prišel domov za mamin praznik. Predstojniki takrat niso radi videli, da bi hodili domov. Vendar so me končno pustili. Takrat smo se tudi zadnjič fotografirali. Oče je čutil, da se mu bliža zadnja ura. Spodbujal me je, naj vztrajam v poklicu in naj zanj molim. Kmalu zatem so ga zadržali v bolnišnici v Krškem. 27. oktobra dobim sporočilo, da oče umira. Pohitim k njegovi bolniški postelji. Bil sem ves čas pri njem in molil. Tudi oče je začel večkrat moliti očenaš, a ga ni zmožel. Ko sem za trenutek stopil v kuhinjo, je izdihnil. Bil je 28. oktobra 1928.

Po njem imam delavnost, dobroto do ubogih in sirot, demokratičnost nastopa. Nisem pa podedoval njegovega pevskega talenta, zabavnosti in družabnosti. Prav družabnost je bila zanj zelo naravna in so ob njem prijatelji bili dobro razpoloženi.

Mama Marija Šlik (Schlick) je kot večina deklet hodila k šolskim sestram v nemško gospodinjstvo šolo v Mariboru. Med prvo svetovno vojno so njeni starši prišli v Krško in bili tam do smrti. Vsi so rekli, da sem se kot fantek vrgel po mami, ki je bila bolj mirnega značaja, sicer malo občutljiva, pa je vse vzela zelo mirno. Nikdar je nisem videl, da bi se jezila ali slabo govorila o drugih. Znala je potrpeti tudi za ceno velikega zatajevanja.

Njene pobožnosti pa niti kot redovnik nisem dosegel. Vsako jutro je hotela biti pri vseh mašah v cerkvi. Zvečer je zmolila nič koliko rožnih vencev. Kot tretjerednica sv. Frančiška se je postila vsako sredo, petek in soboto. Posebno med vojno so bili zelo težki časi. Bila je zelo občutljiva za revne, zato si je njim v prid odtrgala od svojih ust.

---

⁵ N.d., 35.

Bila je moja najboljša katehistinja in me vodila k dobri molitvi. Zelo je spoštovala moje mnenje in se je znala pogovarjati, posebno ko sem bil večji. Njej sem tudi povedal, da grem k salezijancem.

Imela je svojega duhovnega voditelja kot kaka redovnica; tako sem od nje dobil tudi osnove redovnega življenja. Ko sem bil že redovnik, se je z menoj pogovarjala o duhovnem življenju kot Avguštinova mati Monika. Od takrat sva bila tudi na daleč združena v Bogu. Ni bila redovnica, a živela je kot redovnica strogega reda; česar pa ni zahtevala ne od mene ne od drugih. Spokornost ji je bila udomačena življenjska drža.

Ko sem bil na učiteljišču in so nekatere vlekli na levico, me ona s svojo molitvijo zopet spravila na pravo pot. Gotovo je bila njena molitev, ki me je pripeljala k salezijancem in me vodila k pobožnosti. Zato sem ji res iz dna srca vedno hvaležen.«

6. Kako je bilo z očetom potem, ko je sprejel Vašo odločitev, da postanete salezijanec? Nič več ga v svoji pripovedi ne omenjate. Na novi maši ga je zastopal boter Krivic.⁶

»K vsemu naj o njem dostavim še samo to, da je bil z vsemi dober in se v politične prepire ni spuščal. V družbi je s kozarčkom vina razgibal vso družbo. Posebno pri zapuščinskih razpravah, kjer med brati in sestrami pogosto pride do nesoglasij – on pa je hotel biti pravičen do vseh – je znal vse spraviti v dobro voljo. Ko je bil povabljen na slovesnosti, je z različnimi pripovedmi zabaval vse omizje, pa tako, da je pomiril duhove in predvsem s petjem vzpostavljal pravo ravnovesje.

Po mojih redovnih zaobljubah leta 1925 je oče živel še samo tri leta. Vedno je bil bolj bolehen. Na nogi je imel stalno rano, nagajal mu je želodec, zdelovala ga je jetika; tako je bil vse bolj kost in koža.

Imel me je rad in skrbel zame z vso očetovsko ljubeznijo. Posebej je častil sv. Tereziko Deteta Jezusa; vedno je nosil njeno svetinjico.«

7. Bili ste tudi »vojak«, in sicer od 24. 2. do 24. 8. 1931. Povejte kak spomin na »uniformo«.⁷

»Leta 1926 sem bil v Krškem s kakimi 20-imi salezijanci z Radne na vojaškem naboru. Oče je takrat za vse priredil slovesno kosilo, za kar je moral najeti župnijsko dvorano.

---

⁶ N.d., 41.

⁷ N.d., 42.

Določen sem bil za 6-mesečno vojaško službo. Odlašal sem na čas, ko bi mi vzelo najmanj časa. Tako sem vojaščino »preložil« na leto 1931. Da ne bi izgubil leto teološkega študija, sem napravil dopolnilne izpite za čas vseh šestih mesecev.

Bil sem pri dobrem katoliškem zdravniku v vojaški bolnišnici v Mostah v Ljubljani. Nekaj sem pisaril iz mrliških knjig, hkrati pa bil pri supervizijski komisiji, da sem klical bolne vojake in oficirje na pregled. Nekoliko sem šepal, kar za vojaka ni bilo ravno spodobno, ker me je zdeloval revmatizem. Pomagal sem tudi naredniku v pisarni. On me je prosil za vstopnice za kino v Mladinskem domu pri salezijancih na Kodeljevem. Tako sem imel vedno privilegije in tudi vedno kaj prostega časa za študij bogoslovja in za obisk maše.

Z menoj so služili tudi nek farmacevt in trije zdravniki. Eden teh zdravnikov je zelo dobro pozdravil moj želodec, hkrati pa dal listek za 30-dnevno bolniško in četrtinsko vožnjo domov. Dobri Dalmatinec, polkovnik, je, ne da bi pogledal, te papirje podpisal. Dovoljenje pa je bilo dano za vožnjo: Ljubljana – Split – Zagreb – Krško. Tako sem prvič videl morje, o katerem je tolikokrat pel oče.

Kakor vidite, ni bilo nič hudega pri vojaki. Seveda ne bi nič pogrešal, če me sploh ne bi klicali.«

8. Leta 1925–1935: rakovniških deset let! Težko je naštetih vse dejavnosti in opravila, ki so Vam bila zaupana. Čeprav ste bili starejši, se Vam do duhovništva ni »mudilo«. Kakšna je smiselnost dolgoletne priprave na duhovniški poklic in pestrost nalog, ki jih je treba opraviti?*

»Leta 1925, ko sem postal salezijanec, sem bil star 21 let. Drugi sošolci so bili mlajši. Nekaj sem imel, česar oni niso imeli: odlično slovenščino, fiziko in matematiko. Nisem pa imel latinščine, ki sem jo moral študirati ob filozofiji. Do leta 1935 (novo mašo sem imel 1933) sem še imel asistenco, vojaščino in teologijo.

Ves ta čas sem – z majhnimi izjemami – med šolskim letom vsako jutro in vsak večer imel po dve uri pouka: torej štiri ure z obrtniki. Poučeval sem: računstvo (obratno računstvo), slovenščino, deloma korespondenco, tudi kako se lotiti propagande, knjigovodstvo, delovodstvo in zakonodajo, mizarstvo in risanje. Potem sem postal tudi delovodja delavnic: moral sem delati pogodbe in drugo. To službo sem moral opravljati tudi med teologijo. Zaradi navzkrižja s cehi sem moral večkrat na sodišče. Obiskoval sem tečaje za risanje raznih obrti; tako sem postal tudi strokovni učitelj. Leta 1933 sem postal šolski svetnik. Učil sem tudi slogoslovje (posebno pohištva).

---

* N.d., 44.

Seveda, ves čas pa je bila asistenca in organizacije vseh vrst. Paziti sem moral, da fantje niso lenuharili, ampak izkoristili čas za učenje, razvedrilo in celoten umski razvoj. Prebral sem vse mogoče knjige o gledališču. Iz nemščine sem prevajal tudi daljše ali krajše komade (vsako nedelo popoldne je bil kak program!). Uvedel sem tečaj šminkanja z značajslavjem. Poskrbel sem za lutke. Organizirati je bilo treba igre na dvorišču, z žogo, med dežjem, pozimi smučanje, šah, tenis, odbojko, nogomet ..., na vse se je bilo treba spoznati in vse organizirati. Tudi na planinstvo, izlete in sprehode, pa na godbo in petje. Zanimariti nisem smel niti vrtnarstva in čebelarstva. Pa vse o snagi ... Vse je bilo tako zapolnjeno, da ni bilo časa misliti na neumnosti.

Ob katehetu, ker so bili nekateri fantje sila težki, sem moral skrbeti za liturgično in versko vzgojo, pripraviti jih na zakramente, molitev ...

Vsa ta leta, ko sem komaj imel čas še dihati, je bil en sam noviciat, priprav na čas, ki je prihajal: na misijone. Če bi se še več stvari naučil, več bi lahko potem s pridom uporabil. Čemu pa bi hitel, če potem ne bi imel kaj dajati?«

9. V Kunming ste prišli za božič leta 1935 in začeli misijonsko življenje; to je verjetno vse kaj drugega kot brati misijonska poročila. Brez znanja jezika, brez zadostnega poznavanja kulture ...⁹

»Kako bi mogel pozabiti na prve misijonske korake za božič 1935! Z etiopsko kraljico bi rekel: Veliko sem slišal [prim. 1 Kr 10,6]. V moji slovenski butici je bilo toliko predstav; ko pa pridem tja, najdem nekaj povsem drugega, nov svet.

Ni bilo tistega starega grizenja med liberalci in klerikalci, pač pa so me pozdravljali budistični prijazni in ljubeznivi obrazi, zelo obzirni, čeprav malo rezervirani in nezaupljivi. Namesto tistega znanega nemškega Befehl – ukaz, izvrši, pa naj stane, kar hoče, me je motil kitajski način, kjer velja vse le tako približno, za kar imajo izvrsten izraz "mamafufuti – sredinska budistična pot".

Srečanje s Kitajsko je bilo nekaj izrednega. Naša imena tam nič ne pomenijo. Tako me je Jožef Keréc imenoval Ma Yicheng. Ma – pomeni konj. Torej naj bi bil konj. Potem mi razloži, da je to mitološki konj, ki z veliko naglico raznaša veselo oznanilo. Potem sem si dejal: Če je tako, naj bo, bom pa konj, ki bo drvel čez Kitajsko in povsod širil veselo oznanilo o odrešenju.

Potrpežljivost! Vidim nered, pa nihče nič. Jaz pa bi najraje zakričal in roka me je kar srbela. Pa se vmeša Keréc, me pomiri: in imel je prav. Videl sem nekega Prusa, ki je moral zbežati, saj bi ga zaradi njegovega zadirčnega ravnanja ubili. Kitajec ne strpi prenapeteža. Svoj slovenski značaj sem moral prilagoditi kitajski miselnosti. Če bi bil turist in bi si le ogledoval Kitajsko, bi še kako šlo, toda jaz sem prišel živeti s Kitajci in za Kitajce. V ta svet me je uvajal

---

⁹ N.d., 53.

kitajski sobrat Karel Apio. Nisem se mogel načuditi temu odkrivanju nove domovine. Vzgojen po evropski miselnosti, po etiketah, določenem načinu življenja, tudi glede hrane, po dolgem klesanju izpiljen slovenski značaj; ko misliš, da si kaj dosegel, pa se ti naenkrat vse podira, kar je bilo sveto in značajno.

Nemo sem stal, pa nisem vedel, kaj govorijo, zakaj se mi smejejo. Valovi kitajske budistične miselnosti so preplavljali mojo evropsko kulturo, da se je potapljala, kot bi jo vrgel v ocean. Obleči je bilo treba novega človeka [prim. Kol 3,11], kar je edino prava ascetika. Patientia, torej. Obvladal sem slovenščino, nemščino, italijanščino in latinščino, pa se niti z otrokom nisem mogel sporazumeti. Tudi vse tehnično znanje, ki sem si ga pridobil, mi sedaj ni nič pomagalo. O francoščini in kitajščini (tukaj mandarinščini) se mi še sanjalo ni. Pa bodi oznanjevalec – misijonar!

Lačen sem bil, pa sem gledal kuharja, kako z umazano cunjo briše umazanijo, potem se še usekne, in mi še z isto cunjo pred očmi obriše krožnik: vse se je v meni dvigalo. Lačnemu je prenehala lakota, čeprav mi je želodec krulil od lakote.

Nemščino sem še kar dobro obvladal, pa kaj, ko ne blizu ne daleč ni bilo nobenega Nemca. Ko pa je prišel kak Francoz, bi se najraje skrnil. Precej sem dal na svojo tehnično izobrazbo, na matematiko in na prakso, ki sem si jo pridobil pri desetletnem garanju, da sem dvignil obrtne šole na Rakovniku na visoko raven. Pa kaj, ko na Kitajskem ni bilo nobenih predpisov za vajence, pomočnike, celo za mojstre ne. Kar znaš, lahko narediš. Delavske zakonodaje, ki je bila tako izklesana v Sloveniji, ni, diplom ni treba. To, kar je bilo Slovencem vso zgodovino nekaj svetega, je tu brez vrednosti. Dvatisočletna kitajska kultura ima drugo izkušnjo, ki ni slovenska in ne evropska.

Tako je bilo v zaostalem Yunnanu leta 1935. Sčasoma pa sem spoznal čudovito lepoto kitajske duše in hvalim Gospoda, da me je poslal na Kitajsko.«

10. Prišli ste k [salezijancu] Jožefu Kerécu, ki je bil na Kitajskem od 1921, čeprav je v Kunming prišel le nekaj mesecev pred Vami (spomladi 1935). Potem sta skupaj delala, sodelovala. Kako ste sodelovali s Kerécem, saj ste pri njem ste opravili svoj »misijonski noviciat«?¹⁰

»[Salezijanski] inšpektor Franc Walland je kratko odločil, da grem k Jožefu Kerécu. Vse drugo je on uredil: kako, niti ne vem. Ko sem prišel v Turin, sem bil določen za na Kitajsko. Tako sem prišel h Kerécu, ki je imel že 14-letne izkušnje med pirati v misijonu sv. Alojzija Versiglia. Ta duh se je nevidno razlival na vse. Do dna duše sem bil prepričan, da me je don

---

¹⁰ N. d., 54.

Bosko poslal. Danes govorim svoj "mea culpa – moja krivda" Bogu in don Bosku za vse nezvestobe.

Keréc je bil šestnajst let moj duhovni in misijonski magister; po njem pa tudi inšpektor Carlo Braga. Že na poti v Kunming, v Hongkongu in drugje, sem videl v vsaki kitajski hiši lučke, ki so gorele pred oltarji prednikov. V pagodah sem videl strašne malike (Makvi – hudiče so imenovali); videl sem pobožne in prijazne budistične ženice klečati pred maliki in se jim klanjati. Bil sem ves zmeden in nisem vedel, kako naj tem ljudem oznanjam evangelij.

Zaupal sem se Kerécu, da me je vodil. Prosil sem Svetega Duha in don Boskovo Pomočnico za pravo misijonsko pamet. Tako sem se, kot pravimo, vrgel v roke izvrstnemu učitelju, kot se mi je predstavil Keréc. In ko sem gledal, da je po naših zavodih skupinica male črede kristjanov, bi rekel, kar gorečih, sem si dopovedoval: če so ti uspeli, bom še jaz! Tako se je v upanju nezaupni Andrej izročil vodstvu, da je sproti brusil svoj prenapeti značaj.

Mojstri, kot Meolíc, pa so tudi znali pristriči mojo domišljavost, ki sem si domišljjal, da sem bil nekaj na Rakovniku kot učitelj ali voditelj delavnic. Tako je bil greben samohvale vse manjši. V Kerécevi knjigi je rečeno, kako je on prihajal (iz Čaotunga), da vse postavi na svoje mesto. Braga je bil vesel mojega misijonskega preoblikovanja. Seveda je glavno storil Bog, ki mi je v premišljevanju leta 1951 pokazal moje napake in pokazal, kakšen sem. Bil sem žalosten in sem sklenil, da bom zmolil sto rožnih vencev in prosil Marijo Pomočnico, da se spreobrnem. In vse, kar je bilo zadnje mesece: šikaniranja, zasliševanja, sramotenja ... sem ponižno in pokorno vzel nase in nosil ta misijonski križ, da z Jezusom umiram in da z Jezusom vstanem v nove čase, kjer starih napak nisem ponavljal. Pokora pa se mi je zadnja leta kar ponujala; pa ne samo meni, ampak Kerécu še bolj in vsem misijonarjem.«

11. Med zelo nerodnimi nevšečnostmi, s katerimi ste se morali spoprijemati je bil tudi francoski nacionalizem (in drugi) ...¹¹

»Glavno vodilo mojega delovanja je bilo: Mi oznanjamo Kristusa, in sicer Križanega [prim. 1 Kor 2,2], in se trudimo, da bi po evangeliju postali Kitajci s Kitajci. Za slovo mi je dr. Lambert Erlich prav to pridigal in dostavil, da je najpomembnejše, da se naučim kitajščine. Berruti nam je v Torinu pred odhodom na Kitajsko polagal na srce: "Predvsem znanje kitajščine, drugače bo polomija!" Potem mi je inšpektor Braga v Hongkongu dal za učitelja kitajščine klerika Wanga, Kitajca, poznejšega mojega sodelavca. V svoji kranjski trmi sem hotel govoriti kot Kitajci in v kitajščini evangelizirati. Toda rečem vam, da je to zelo trd oreh in se čudim sam sebi, da sem po Božji milosti mogel vztrajati, kot sem napisal na spominsko podobico ob novi maši: "Po Božji milosti sem to, kar sem" [1 Kor 15,10].

---

¹¹ N. d., 55.

Začudil sem se, ko so mi vsi po vrsti govorili, da sem "Fako čjao – francoske vere." Jaz sem se otepal in govoril, da sem katoliške vere. Kar pomilovalno so se mi nasmihali: Kaj blebetaš, saj vsi govore, da so fako čjao! Novi škof, Belgijec, je bil s Kerécem oznanjevalec: "Mi smo oznanjevalci katoliške in ne francoske vere!"

Trmasto sem se učil kitajščine. Meolíc me je silil, da naj čim prej imam tedensko vzgojne pogovore s fanti in po veliki noči pridige v kitajščini. Za francoščino pod milim nebom nisem imel časa (to bo prišlo pozneje na vrsto), dobro pa sem govoril latinščino. Keréc ni imel problemov. Prišli so konzuli, prišli francoski patri, predstojnice in prednice iz Francije. Skrival sem se, če sem kaj povedal, so me postrani gledali. Zamerili so mi in upali, da se spreobrnem. Sulpicijani so najprej poučevali v francoščini. Sklenili so, da naj bodo bogoslovci in misijonarji najprej poučeni v francoščini, potem naj bo kitajščina na drugem mestu. Jezil se je francoski konzul, jezili so se misijonarji. Takrat so tam uvedli navado, da se je v nekem kraju govorilo samo francosko, ali samo italijansko, ali samo portugalsko. Kajti običajno so na istem področju bili misijonarji iste narodnosti. Don Bosko pa je hotel, da so v isti skupnosti sobratje raznih narodnosti. Ne morem drugače, kakor da rečem, da je oznanjati evangelij Kitajcem v francoščini povsem nesmiselno, kajti Kitajci so večji nacionalisti, kot drugi in tudi drugih jezikov ne razumejo. Zato je edina prava rešitev, zastopali so jo tudi Keréc, Braga in škof De Yonghe (Belgijec): predvsem in nad vse kitajščina, potem latinščina, ki je bila takrat jezik Cerkve.

V očeh Kitajcev sem bil Francoz. Kaj in kje je Jugoslavija, sploh niso vedeli, za Slovenijo še manj, kar jim zaradi slabega poznavanja zemljepisa sploh ni bilo mogoče dokazati. V Yunnanu so vedeli za Francijo, Nemčijo, nekateri tudi za Italijo. Po letu 1945 sem najlažje dopovedal, da sem Titov podanik, ki je bil razvpit po zmagi nad Hitlerjem in Mussolinijem in nad japonskim cesarjem. Zaradi tega se mi je zdelo neumno pričkati. Vedno sem bil zaveden Slovenec, predvsem pa katoliški duhovnik in misijonar.«

12. Jožef Keréc je kaj kmalu odšel v Čaotung, začela se je vojna. Kako to, da Vam tako številne bombe niso načele živcev? Skupnost salezijancev, ki ste ji bili ravnatelj, je bila tako pisana, z raznimi problemi. Kljub temu je šola tudi med vojno cvetela.¹²

»Keréc je leta 1939 po podpisu protokola izročil vodstvo zavoda meni. Začele so padati japonske bombe. To so bili časi vsakdanjega dirkanja med riževa polja. Sobrat Rojak je bil nenormalno siten, seveda tudi Marongiu in drugi. Jaz sem bil stalno doma in ob bombardiranju odpiral okna in vrata, da jih zračni pritisk ni zdrobil in ni vrgel s tečajev. Zadnji trenutek, ko so bila letala že v smeri proti železniški postaji in naši hiši, sem skočil v zaklonišče, ki smo si ga

---

¹² N. d., 57. Keréc je bil imenovan za administratorja apostolske prefekture v Čaotungu. Imenovanje je podpisal prefekt Kongregacije za širjenje vere, kardinal Pietro Fumasoni Biondi, v Rimu, 26.07.1939, št. 2935/39.

izkopali pod betonskimi stopnicami. Kot predstojnik sem moral, čeprav sam živčen, držati na vajetih druge sobrate, ki so bili še bolj živčni. Nekatere je Braga že pred letom 1940 odpoklical na študij teologije v Šanghaj, ki je bil pod japonskim nadzorstvom takrat bolj miren.

Res sem bil predstojnik, ker smo od leta 1940 bili popolnoma odrezani od vrhovnih predstojnikov; dejansko tudi skoraj popolnoma od inšpektorja Braga v Hongkongu in drugih salezijancev. Včasih se je našla kaka pot do nevtralnega portugalskega Makaa.

Res smo bili šekasta družba, vsak s svojim značajem, po srcu pa smo bili vsi bratje salezijanci, ki nas je povezoval sam don Bosko. Edina avtoriteta je bil Keréc, pa daleč zgoraj (v Čaotungu).

Pisana družba z različnimi problemi od leta 1938 do 1945. Do leta 1943 smo bili pravi berači, še enkrat na dan se nismo nasitili. Za zelje, ki smo ga pridelali na dvorišču, je bilo treba soli, ki je ni bilo. Neslano zelje smo jedli dvakrat na dan skupaj s sirotami. Denarja ni bilo, komaj tu pa tam za kako pest riža, pomešanega s kamenčki, ki smo jih na roko odbirali. Učenci so odšli, šolnine ni bilo, nobenih drugih dohodkov, zato tudi ni bilo kaj dati v skledo. Ko so prišli Amerikanci, je od leta 1943 bilo bolj mirno. Pri njih smo dobivali velikanske stare letalske gume in druge stvari, ki smo jih prodajali. Šole so se spet napolnile in dobivali smo denar. Zmagala je Meolíceva ideja, da si še enkrat zategnemo pas: poplačali smo vse dolgove, ki so bili na Kerécevi *Šoli modrosti*. Samo obresti so nam pobirale velik del dohodkov. Šola je krasno uspevala in tudi Amerikanci so leta 1944–1945 začeli odhajati. Tako se je porodila misel, da naj na mestu stare zgradbe, ki so jo podrli veter in bele mravlje (termiti), začnemo z nekim kitajskim inženirjem, zaupajoč v Božjo pomoč, zidati don Boskov dom: gledališče in jedilnico spodaj, kapelo zgoraj. To je bilo nujno zaradi vedno večjega števila gojencev.

Šola je cvetela. Šolski nadzornik (pravi kmetavzar, moral pa je po zakonu biti Kitajec) je prišel na zaključne izpite. Poklicati sem dal didaktika – Šanfutana, pa mi je dejal, da ta tako ni glavni: "Vi bodite z menoj!" In kazal mi je vse dobre strani in napake v kitajskih črkah in vse na vso moč hvalil. Seveda sem patru Sengu naročil, naj gresta v Kantonsko restavracijo na dobro kosilo. Spremljal sem ga do ceste in se mu trikrat globoko priklonil.«

13. Med vojno ste se lotili še nove gradnje, najprej pa ste seveda dokončali *Šolo modrosti*, ki je Keréc ni povsem dokončal. Cerkev – kapela je bila posvečena sv. Janezu Bosku. Z don Boskom ste se na Kitajskem veliko »srečevali«?¹³

»Pravilneje bi bilo rečeno, da Keréc ni plačal dolgov za novo zgradbo. V banki smo morali plačevati obresti, tako da skoraj nič ni ostalo in smo bili res v škripcih. Na čuden način

---

¹³ N. d., 58.

sem te dolgove poplačal (z don Boskom in Marijo Pomočnico). Keréc se je hvalil: "Jaz sem sezidal, Majcen pa je dolgove poplačal." Jaz sem res kot neumen trot, bi rekli, skupaj spravil zadnji prihranjen krajcar, vso šolnino, ki sem jo zbral, prodal vse krasne keramične umivalnike, vse, kar je bilo vrednega, kar so mi bogati Kitajci dobro plačali. Meolíc in vsi drugi so mi obljubili, da bodo garali, tudi tiskarna, ki je od železnice dobivala krasna naročila. Da, ne bi rad ponavljal, kaj vse, celo herojskega, smo morali prestati.

Kako naj poimenujemo novo zgradbo? Enoglasno smo se odločili: *Don Boskov dom*. Na glavnem oltarju kapelice naj bo sv. Janez Bosko. Šolski ravnatelj pa takoj pove, da po zakonu ne more biti na Kitajskem nobeno evropsko ime za naziv ustanove, še manj ime kakega svetnika, ker je vse, kar je verskega, v šoli prepovedano. Potem sva se z ravnateljem odločila za ime: "Pao s kao litang – slavnostna dvorana velikega vzgojitelja!" Bolj po domače smo rekli: *Don Boskov dom*. In bilo je v redu.

In kdo ga je pomagal dograditi? Marijina priprošnja. Veliko je storil klerik Rubini, ki je od Amerikancev dobil več kamionov raznih stvari, ki so jih spravili v denar. Majcen je s svojim tajnikom vsakemu vojaku napisal zahvalo v kitajščini, ki so jo lahko obesili na zid. Bili so prav neumni, da te spomine odnesejo s Kitajske. Meolíc je s svojimi fanti raztovarjal tovornjake, sproti prodajal in razvažal s pukljastimi kitajskimi bivoli. Kamilijanec Pastro je krasno poslikal kapelico s svetopisemskimi izreki in prispodobami. Glavni oltar je bil don Boskov, stranska pa Marije Pomočnice in sv. Jožefa. Vse je bilo narejeno na rdeči žametni zavesi. Ko so prišli komunisti, so se na njej znašli Mao, Marx in Stalin. (Oltar in klopi smo odnesli v župnijsko cerkev v Kunmingu.)«

14. Z Vami je prišel v Kunming g. Meolíc, sobrat pomočnik, čevljarški mojster ... Leta 1945 je kot klerik asistent prišel še g. Pavlin. Prej Kérec (še vedno je spadal sem) pa vi ... Kunming ste tako ves čas vodili Slovenci, to je kar nekaj posebnega.¹⁴

»V letih 1935 se je svet delil na dva tabora: fašisti in nacionalisti na eni strani, na drugi pa ZDA, Anglija, Rusija ... Diplomatski inšpektor Braga je počasi delil pisano salezijansko družčino na Kitajskem: h Kerécu Slovenci, Slovaki, Čehi, Furlanci, Poljaki, Francozi; v drugo skupino pa tisti Italijani, Nemci, kitajski kleriki, ki se niso mogli otresti enostranske miselnosti. Ko sta padla Hongkong in Indokina, so bili tudi dejansko ločeni na dva tabora.

Na inšpektorialnem zboru v Šanghaju leta 1946, kjer sem bil navzoč, se je pokazalo, da je bilo precej takih, ki se niso otresli fašizma in nacionalizma. Inšpektor Carlo Braga in Luigi Massimino sta bila buditelja novih časov. Majcen in Keréc pokažeta, da sta vredna da ostaneta

---

¹⁴ N. d., 59.

in nadaljujeta. Takrat sta se tej ekipi pridružila še Stanko Pavlin in Gregory Pi, Yunnanec, kot asistenta, izredno sposobna za muziko in kitajsko književnost.

Od leta 1940 so slovenske skupine pokazale, kaj zmorejo: v Čaotungu Keréc z bistriškimi sestrami in potem še z dr. Janezom Janežem, v Kunmingu pa Keréc, Majcen, Meolíc, ki se jim pridruži izvrstni Pavlin; ta je z glasbo še dodatno povzdignil sloves Slovencev.

Kaj pa "konkurenti"? Proti Kerécu ni nihče. Majcen pa je imel precej težav, pa naj je bil to Rizzati (garač, pa nekoliko na eno stran premaknjen), pa Avale in še kakšen. Na zboru v Šanghaju je imel vsak ravnatelj popoldanski nagovor. Ko sem ga imel jaz, sta prišli samo dve tretjini zborovalcev (fašistično navdihnjeni so istočasno imeli sestanek in sanjali o novih časih po svoje). Govoril sem o pravi demokraciji, kakršna je don Boskova demokratična vzgojna metoda, in o novih stvareh, ki jih moramo uvesti ... Massimino je javno opozoril, da je moj govor nekakšen ključ za nove čase salezijanske duhovnosti. Toda pot do nove demokracije je bila še dolga.

Oče mi je že kot učitelju dal nepozabno navodilo: "Kot učitelj bodi dober z vsemi, tako z župniki, ki te bodo vabili na glažek in pogovor, tudi z liberalci, ker so na oblasti, posebno pa bodi dober z vsemi starši učencev, pa naj so katere koli stranke." Potem mi je star misijonar rekel: "V misijonih ni nikdar tako idealno, kot si mislite in domišljate, in nikdar tako slabo, kot si predstavljate. Pred Bogom ostane le to, kar ste naredili Bogu v čast in je zapisano v knjigi življenja."«

15. Komunizem je počasi prodril tudi do Kunminga. Vendar je zanimivo: Vi, tujec, katoliški duhovnik in misijonar, pa ste postali uradni učitelj ruščine v Maovem sistemu ...¹⁵

»S komunizmom sem se srečeval že dolgo prej. Med učiteljiščniki 1919 v Mariboru so bili klerikalci, liberalci in komunisti, ki so prišli z ruske fronte (ujetniki), in nevtralni. Pod Aleksandrom so komunisti postali razbijači. Keréc se je že leta 1921 boril proti roparjem, ki so pripadali k Čangkajškovim nacionalistom, Maovim komunistom ali Borodinovim ruskim privrženecem, ki so postali Maova tolpa. Keréc jih v tistem času preprosto imenuje roparje. Leta 1935 komunistični general Ču-te iz Yunnana privleče ostanke razbite vojske skozi Yunnan v Tibet (prav takrat je prihajal Keréc v Kunming in je doživljal tragičnost teh dogodkov) in se reorganizira do Mandžurije. Leta 1949 so komunisti slovesno prihajali v Kunming. Pri vratih sem nemo gledal, kako se vrste na Totunluški ulici mimo Šole modrosti.

Mao ni zmagal samo z orožjem, ampak tudi s propagando: "Ven s tujci, ki so prinesli opij, da zastрупijo ljudstvo in ga omamljenega osvojijo. Smrt opijašem, ven s tujci. Misijonarji

---

¹⁵ N. d., 61.

so agentje tujih vlad: ZDA, Anglije. Torej: Dol z misijonarji, imperialističnimi psi! Dol tudi s konfucionističnim kultom in vero, ki je strup. Mladi Kitajci, osvobodite se kulta staršev, budistične in katoliške miselnosti!" Tako sinovi tožijo očeta, ki jih na ljudeških maskiranih sodiščih vpričo otrok usmrtijo. In druge podobne stvari.

Kake smernice je dal Vatikan, apostolski delegat in škofje duhovnikom? Misijonarji naj ostanejo pri svoji čredi; samo tisti, ki so se kompromitirali, naj se umaknejo. Skušajo naj se prilagoditi novi oblasti in sodelovati, kjer le morejo, v šolah, bolnišnicah; dajo naj cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je Božjega.

Prilagodil sem se tem navodilom, kolikor se je dalo. Komunističnega uradnika, ki me je obiskal, sem pogostil. Uradnik je potem povedal: "Poznamo, da je don Bosko velik vzgojitelj in je lepo vzgojil vaše fante. Ampak tudi vi se morate učiti od Maoa, ki je velik." Povabljen sem bil na pranje možganov in k sodelovanju. Ko sem začel govoriti o svobodi vesti, mi rečejo, naj se odpočijem.

Kupil sem si debel kitajsko – ruski slovar. Obiščejo me profesorji šole O-min. Vprašajo me, kakšen jezik je to. Pravim, da je ruščina. Rečejo mi, naj jim kaj preberem. In preberem, saj sem se cirilice učil leta 1919 na učiteljski šoli v Mariboru. Pogledujejo se in se po tihem nekaj pogovarjajo. Nato me povabijo, naj sprejemem mesto profesorja ruščine na njihovi šoli. Sprejel sem, čeprav ruščine nisem bil vešč. No, pa sem se je sproti kaj naučil in že je bil določen začetek. Pridem v šolo: 800 srednješolcev zaploska. Ravnatelj pove: "Najpomembnejši jezik na svetu je ruski jezik." Zaploskajo. Stopim za mizo in začnem: preberem v ruščini in prestavim v kitajščino. In dobival sem dobro plačo vse leto.«

16. Že dolgo ste vedeli, da bo treba oditi, vendar niste vedeli, kako. Keréc je bil prepričan, da bo »odšel« kot mučenec ...¹⁶

»Res, že dolgo smo vedeli marsikaj. Svetovno časopisje, Vodetovo *Naše delo*, dr. Janez Janež, lazaristi, obisk v Makau ... Vse to me je seznanjalo in pripravljalo. Vedeli so, da sem Titov podanik, da me fantje spoštujejo, pa tudi učitelji. Ljudska oblast se ne sme znesti nad tistimi, ki so za ljudstvo in za katere je ljudstvo. Zato je treba poiskati grehe. V dobro se mi je štelo tudi to, da sem zaprosil za odhod. [Splošna ideja v tistem trenutku je bila: odhod tujcev bo domačinom omogočil nadaljevati poslanstvo.] Seveda so pripravili živčno vojno, ki je trajala od marca do avgusta 1951. Ta čas sem bil skupaj s Kerécem na škofiji in vsak čas so nama posebej ali obema skupaj po časopisih in drugače povzročali nespečnost, živčnost.

Zadnje družinsko srečanje salezijancev je bilo v avgustu, ko smo na skrivaj v zakristiji stolnice opravili duhovne vaje. Wangu sem rekel: "Zdi se mi, da bom moral kmalu oditi, prosim

---

¹⁶ N. d., 62.

te, bodi zvest papežu." Odgovoril mi je: "Sem Kitajec in že vem, kaj delam. Toda papeža, Jezusa v Evharistiji in Marije nikdar ne bom zatajil." (Držal je besedo, prestal je 38 let zapora in prisilnega dela in sedaj živi ves zdelan v Hongkongu.) Imeli smo še večerjo s Kerécem. Potem sem dobil vabilo, naj odidem. Opisal sem, kako sem odbiral predmete, obleko, spomine, knjige. Pa mi stari misijonar pravi: "Kaj vam to pomaga za večnost?" In res, oskubili so me vsake navezanosti. 25. avgusta sem pustil Keréca, ki je bil prepričan, da ga bodo kmalu obsodili na smrt in po zanimivem potovanju na praznik Žalostne Božje matere, 15. septembra 1951, prispel v Hongkong.«

17. Kaj bi najrajši storili, ko so Vas izgnali s Kitajske? Ste mislili na kako posebno delo, misijonsko področje? Končno ste se dali na razpolago kitajski inšpektoriji; ste imeli kake posebne želje?¹⁷

»Po prihodu iz Kunminga sem pozdravil inšpektorja Karla Braga. Bil sem zbit, bolan že dalj časa. Pustil me je nekaj dni, da sem se umiril od napete vožnje. Čez nekaj dni me Braga pokliče na pogovor, ne samo o dogodkih, ki so se zgodili, ampak tudi o tem, kaj mislim za naprej. Brez pomišljanja sem odgovoril: "Domov ne grem, že zato ne, ker sedaj nisem za vožnjo. Sem vam na razpolago, kamor hočete!"

Kmalu me je zopet poklical in mi dejal: "Govoril sem z Antonom Giacominom (Brazilec), ravnateljem zavoda v Makau, da zaenkrat ostanete tukaj." Z veseljem so me sprejeli in določili za spovednika sobratov in gojencev (macaistov: mati Kitajka, oče portugalski vojak), ki so kaj malega znali portugalsko. Tako sem se vsak dan s profesorjem portugalsčine pripravljaj za spovedovanje. Fantov se je vsak dan nagnetlo toliko pred spovednico, da je asistent moral delati red. Portugalski učitelj me je učil tudi angleščine, ki sem jo sicer za silo že govoril.

Portugalski salezijanci so me imeli zelo radi, tako so me vključili v izjemno portugalsko pravico Padruago in mi dali portugalski potni list, saj je moj jugoslovanski že zdavnaj potekel. Tako sem se nekako umiril in si uredil življenje in mislil, da ostanem in bom pomagal, kolikor morem. Maja 1952 sem se počutil silno slabo. Maševal sem zasebno. Med mašo sem padel in omedlel. Poklicali so ravnatelja, ekonom pa rešilca in me odpeljali v bolnišnico sv. Januarija. Portugalski zdravnik Brigido je ugotovil, da je črevesje šlo iz trebuha in se pomešalo. Ravnatelju je rekel, naj mi podeli maziljenje, ker po operaciji lahko sledi tudi smrt. Pripravljen na vse, sem izgovarjal pobožne zdihljaje in se pripravljaj na odhod v večnost. Tri ure so se mučili in jim je uspelo črevesje urediti. Vendar sem bil zelo slab tudi zaradi visoke temperature.

---

¹⁷ N. d., 99.

Na obisk je prišel tudi inšpektor Braga. Vprašal me je, kako mi gre in takoj dostavil: "Kardinal iz Negrosa na Filipinih vas čaka, da pridete in ustanovite deško mesto, ki naj bi ga sprejeli." Rekel sem mu: "Veste, da sem vedno pripravljen na vsako pokorščino, vendar vam rečem, da kar takoj nisem sposoben za to, prvič, ker čutim bolečine, in drugič, ker bi se moral izpopolniti v angleščini." Zdravniki so me odpustili iz bolnišnice. Že naslednji dan pa sem začutil bolečine na drugi strani trebuha. Zdravnik se je odločil še za drugo operacijo, ki pa je bila lažja. Zjokal sem se, pa ni nič pomagalo, zopet sem moral za nekaj tednov v bolnišnico.

Spet je prišel k meni inšpektor Braga in mi povedal, da so za Filipine že določili drugega sobrata. "Vas pa prosim, da greste z ravnateljem Giacominom v Vietnam, ker vi znate francosko, poznate vse pomembne patre in poznate značaj salezijanskih poklicnih šol. Ustanovitelj deškega mesta msgr. Seitz, ki je pravkar imenovan za škofa, zagotavlja veliko salezijanskih poklicev." Rečem mu: "Sem vam na razpolago."

Kakorkoli že, v načrte Božje previdnosti nimamo vpogleda. Najbolje pa naredimo, če spolnimo Božjo voljo tako, da smo pripravljeni na pokorščino in ne vprašamo, ali je lahko ali ni, marveč se je velikodušno oklenemo in delamo, kakor da bi tam morali biti za stalno, ali da gremo že tisto uro drugam, če nas pokličejo. Kot pokoren redovnik sem lahko vesel, da sem smel sodelovati pri Božjih načrtih.«

18. Torej je bilo previdnostno, da niste mogli na Filipine, kajti sicer ne bi bilo Vietnam – Majcnovega, ali Majcna ne bi bilo v Vietnamu? Začetki salezijanskega dela v Vietnamu. Seitz in njegova ustanova.¹⁸

»Član pariške misijonske družbe Paul Seitz je postal vikar v Hanoju in delegat za šole. Ustanovil je Sirotišnico sv. Terezije Deteta Jezusa – mesto Kristusa Kralja. Hotel je na vsak način pridobiti salezijance, da bi prevzeli to ustanovo. 18. junija 1952 je bil izvoljen za škofa v Kontumu (osrednji Vietnam). Antonio Giacomino in Andrej Majcen sta bila 15. septembra določena za to ustanovo v Vietnamu.

Z Giacominom sva iz Makaa v Hongkong odpotovala 30. septembra 1952. V Hanoj sva prispela 3. oktobra, takrat na godovni dan zavetnice misijonov in ustanove, ki sva jo sprejela. Zaradi zamude letala naju nihče ni čakal in sva s pomočjo policije iskala škofijo, kjer so po slovesnosti v cerkvi bili že sredi slavnostnega kosila. Navzoči so bili vsi škofje Vietnama, Laosa in Kambodže, civilne in vojaške osebnosti. Najbolj se je prihoda salezijancev razveselil novi škof Seitz, ki je rekel, da sedaj prepušča otroke salezijancem, ki bodo nadaljevali delo. Sam naju je odpeljal v Chuk Lam, kjer je bilo 450 sirot. Pričakala nas je godba 80 godbenikov. Priredili so slovesen sprejem. Seitz je povedal, da je pet let neprenehoma molil, da bi prišli

---

¹⁸ N. d., 74.

salezijanci. "Sedaj so prišli, jaz lahko mirno odidem," je dejal. V cerkvi je bil velik križ in napis v vietnamščini: "Ljubite drug drugega, kakor sem vas jaz ljubil!" [Jn 15,4].Jn Cerkev je imela prostora za 500 ljudi.

Ko sem se prvi večer odpravil spat, sem pustil vrata odprta, da bi prišlo v sobo vsaj malo zraka. Čeprav sem bil vaje golih desk namesto postelje, nisem mogel zatisniti očesa. Ulegel sem se na tla, pa je bilo vse polno mravelj. Ko sem se spravil nazaj na posteljo, zapojejo v bližini mitraljezi, pokajo topovi; zdelo se mi je, kot da pod oknom. Pogledal sem skozi okno, da bi videl, kje je. Pride P. Vacher in mi reče: "Nobenega strahu, g. Majcen, so tam in streljajo, sem ne pridejo. Pojdite spat, ker ste danes gotovo utrujeni." Pa nisem mogel zaspati, kar naprej mi je hodilo po glavi "tam so", in sem dobro vedel, kdo so tisti, ki so tam. Tako sem pričakal jutro novega dne v novem kraju. Vendar je bila to samo prva noč in prvi dan. Potem so bile take noči in taki dnevi skoraj ves čas v Vietnamu, vseh 22 let. Kaj mora in more človek prestati, da bi lahko delal dobro, kar pa drugi sproti podirajo.

Msgr. Seitz je ostal še kak teden v Hanoju. Skrbel je za zavetišče. Srečanja so bila v Villa Lamu, kjer je imel svoj urad, kamor sem se pozneje preselil jaz.«

19. Kako se odločati glede sprejemanja fantov v sirotišnico? Sprejemanje fantov in 19. oktobra 1952: uradna izročitev sirotišnice salezijancem.¹⁹

»Postavili smo kot pravilo: "Tistih, ki lahko plačajo, ne sprejmemo; če namreč lahko plačajo, niso sirote. Sprejemali bomo samo tiste, ki nimajo ničesar." In teh ni manjkalo, kajti pribežnikov pred vojsko v Hanoj je bilo vsak dan več. Mnoge je v sirotišnico pripeljala policija, nekateri so prišli sami.

Mnogi so bili tako ubogi in prestrašeni, da se še svojega imena niso spomnili. Ko je fant prišel v zavod, smo ga okopali, cunje zamenjali z obleko, ranjene obvezali, pozdravili bolne, potem pa jih dodelili v "družino" (12 hiš; vsaka hiša je imela spalnico, učilnico, kuhinjo, sanitarije, vrt, ribnik, nekaj kokoši in zajcev; eden iz skupine fantov je bil "šef", štirje pa odgovorni za kuhinjo, snago in drugo), kjer je vsak, ki je prišel, dobil "angela varuha", fanta, ki je bil dober, da je posebej pazil nanj in zanj skrbel. Med stotinami zgodb je zanimiva tista, ko je k meni prišel fantič in me prosil, da ga sprejem v zavetišče. Rekel sem mu, da ga ne morem sprejeti, ker da je bogat, saj je imel lepo obleko. Ubogi otrok mi je povedal, da so bili bogati, vendar jim je bomba uničila hišo in pokopala starše; s sestro sta čudežno ostala živa, ker sta se tisti čas zunaj igrala. Seveda sem ga takoj sprejel s solzami v očeh.

Take in podobne zgodbe teh sirot bi lahko pripovedoval v neskončnost. Ni zadoščala samo potrpežljivost s temi sirotami, imeti je bilo treba tudi srce. Nekateri sicer niso ostali dolgo,

---

¹⁹ N. d., 76.

kajti bili so že vajeni "prostosti", zato so izginili v noč, s sabo pa odnesli, kar se je delo odnesti. Če so se vrnili skesani in so obljubili poboljšanje, smo jih ponovno sprejeli (kam pa naj sicer gredo!). Zavrnilo smo samo tiste, ki so bili pohujšljivci in so zaradi njih bili ogroženi drugi. Pri sprejemu nismo nikdar vprašali, kakšne vere je kdo, kakšno politično prepričanje; edino merilo je bilo: si ubog, si sirota, potem si sprejet!

Kako pa smo potem lahko živeli, ko sirote (tudi čez 500) niso imeli ničesar? Za vse je skrbela Božja previdnost. Marsikaj pa je bilo treba tudi storiti, predvsem trkati na vrata bogatih in na srca dobrotnikov. Obiskal sem škofa Khue, cerkvene predstojnike, redovne skupnosti, guvernerja, socialno skrbstvo in druge dobrodelne ustanove. Povsod sem prosil – za sirote. Skrbel sem, da smo bili vedno v dobrih odnosih z vsemi, kar je v veliki meri pomagalo, da so pritekala sredstva za vzdrževanje in razvoj ustanove.

No, imel sem tudi nekaj težav drugačne narave. Brazilec Giacomino je bil brez težav sprejet v Vietnam. Toda jaz sem bil iz Titove komunistične Jugoslavije in izgnanec iz rdeče Kitajske. Ko bi ti vedeli, koliko me je to stalo. Končno sem le dobil dovoljenje za bivanje.

Msgr. Seitz je hotel uradno izročitev narediti zelo slovesno. Sirotišnico so očistili in vse uredili. Po vseh sobah so namestili slike Marije Pomočnice in sv. Janeza Boska. Blagoslovili so cerkev, v kateri je msgr. Seitz pel pontifikalno mašo. Ob 16. uri je bil sprejem za uradne osebnosti, na katerem se je zbralo veliko vsakršnega ljudstva. Navzoč je bil tudi civilni guverner Severnega Vietnama Phan van Binh. Igrala je godba, nakar je sledila slovesna otvoritev. Seitz je ustanovo izročil salezijancem in zaželel Božjega blagoslova. Potem sem sprejemal goste; vsi so izražali zadovoljstvo, da so prišli salezijanci. Msgr. Seitz je 31. oktobra odpotoval in pustil, da smo salezijanci samostojno splavali.«

20. Zakaj so Seitz, ki je bil Francoz, in drugi hoteli, da salezijanci na vsak način pridejo v Vietnam?²⁰

»Na Seitzu je odločilno vplival don Bosko. Znano nam je, da je don Bosko iskal sredstva za svoje ustanove po Franciji. Ves vietnamski kler in francoski misijonarji so poznali don Boska. Vendar nobeden, ki ni Francoz, ni dobil dovoljenja za bivanje v Vietnamu. Majcen je bil prvi, ki je po prizadevanju Seitzu dobil dovoljenje. Seitz je gotovo slutil konec francoskega imperija.

Don Boska so poznali že pred beatifikacijo (1929), največ po zaslugi generalnega vikarja v Phat Diemu, Luka Lija, vietnamskega duhovnika, ki je poskrbel za prvo knjigo o don Bosku v vietnamščini. Vietnamci so v don Bosku odkrili "očeta sirot", kar jim je takrat najbolj ugajalo. Prva prošnja za salezijance je prišla že leta 1927; apostolski delegat v Hanoju je takrat

---

²⁰ N. d., 78.

pisal inšpektorju Canazeju, "da bi ustanovili hišo v deželi vietnamskih mučencev". Sledila so pisma na vrhovnega predstojnika, naj pošlje salezijance.

Potem so salezijanci namesto v Vietnam potovali skozi Vietnam: začeni s Kerécem spomladi 1935, v Kunming. Nato so tam velikokrat potovali še drugi in se zaustavljali v raznih mestih. To je samo še stopnjevalo "apetite" po salezijancih. Keréc in Braga sta bila pravi magnet, ki sta znala navdušiti in očarati. V letih 1935–1940 sem bil na ogledih v hanojskih šolah in semeniščih. Čudil sem se, ko sem videl po mnogih razredih don Boskovo sliko, ne po zaslugi salezijancev, ki jih tam ni bilo, ampak pa prizadevanju francoskih in vietnamskih duhovnikov.

Na msgr. Seitzu je odločilno vplival Francisque Dupont, salezijanec iz Lyona. Ta je bil misijonar na Japonskem, pri znamenitem Cimattiju, zelo inteligenten; tiskal je časopis za mladino. Poklican je bil v vojno. Srečal sem ga v Hanoju (1940), se z njim pogovarjal in o tem poročal Bragu. V njem je Seitz spoznal prijatelja istih misli pri delu za sirote. Seitz je zbiral vietnamske sirote Ho Ši Minhovih pohodov, Dupont pa ga je učil don Boskove vzgojne metode. Vendar je Dupont padel leta 1945, ubit od Ho Ši Minhovih borcev.

Seitz se je v delu za sirote čutil osamljenega. Zato je hotel dobiti salezijance. Deset let je vsak dan s sirotami molil pet očenašev, da bi prišli salezijanci. To je povedal na slovesnem sprejemu v Hanoju 1952 in dostavil: "Glejte, sedaj sta dva tukaj!"«

21. S kakšnimi občutki ste sprejeli »povelje« za v Vietnam? Bi se sami prostovoljno javili za to delo? Saj ste približno vedeli, kaj Vas tam čaka? Vas ni bilo strah negotovosti? Za tigre ste vedeli, da so v Vietnamu, kaj pa za komuniste?²¹

»Komunisti so poskrbeli, da sem odšel s Kitajske kot pretepen pes. Vesel sem bil, da sem dobil toplo salezijansko gnezdo v Makau. Simpatični Macaisti v Colegio Dom Bosco so mi odprli vrata za ponižno vzgojno delo (spovednika, učitelja francoščine, usposabljanje za nov način dela).

Ko so me v bolnišnici leta 1952 obiskali msgr. Keréc in sestre, ki so odhajali v Evropo, sem odločno povedal, da ne grem v Jugoslavijo, ker nočem, trenutno pa tudi zaradi slabosti ne. Ferrari, moj prijatelj, je na vsak način hotel, da grem z njim na Filipine. Zaradi zdravja trenutno nisem mogel, čeprav bi bil z druge strani zelo vesel, da bi odšel daleč stran od komunistične nevarnosti, ki je bila tu velika.

Junija ponovno pride inšpektor Braga in mi pravi: "Prosim, da greste v Vietnam. Vi ga poznate, tudi patre, tam imate prijatelje. Čaka vas delo za sirote, ki vam ugaja, pa francoščino znate. Glejte, da boste pridobili dosti poklicev in poskrbite, da se ustanovi salezijanska provinca

---

²¹ N. d., 79.

..." Lahko si mislite, kaj vse me je prevzelo, posebno ob misli, da bom začel s sirotami in z vietnamskimi poklici! Ker sem se še zdravil, je Braga določil za predstojnika Giacomina, tako ne bom imel posebnega bremena, izkušnjo iz Kunminga bom lahko mirno uporabil pri novem delu. Predlog sem z veseljem sprejel. Na kako posebno delo nisem mislil. Bil sem zadovoljen kar s tem, kar mi je dodelila pokorščina; tako s to pokorščino, kakor tudi s poznejšimi.

Položaj mladine sem kar dobro poznal, vsaj za čas 1935–1940. Tudi Dupont mi je natančno predstavil položaj sirot, predvsem Evrazijcev. Potem sem imel manj podatkov, ker smo bili odrezani od sveta. Kar je pomembno, leta 1952 nisem kaj dosti vedel, kako je s francosko – Ho Ši Minhovo vojno, tudi ne o sirotah, ki se umikajo pred to vojno. Kam me je don Bosko poslal, sem se zavedel šele tisto prvo noč, ko so mitraljezi peli blizu mojega okna.

Res je tudi, da sem kar nekako slepo zaupal v varstvo Marije Pomočnice. Strah je bil v meni gotovo navzoč, pa sem videl mirne patre in življenje v Hanoju; bil sem prepričan, da me kliče don Bosko, zato me bo varovala Marija. In res, nisem se zmotil; tako je bilo na severu, potem prav tako na jugu. Tigrov v Severnem Vietnamu nisem srečal, pozneje na jugu pa; kaj so komunisti, pa sem okusil tako na severu kot na jugu.«

22. Božja previdnost: to je pri Vas nekaj otipljivega, mar ne? Sprejemali ste samo revne, nič niste spraševali o veri ali politični pripadnosti, samo da je fant bil brez vsega, pa ste ga sprejeli ...²²

»"Po milosti Božji sem to, kar sem," sem napisal na novomašni spomin. Ob biserni maši bom moral to ponoviti. Jaz sem šest ničel, kot me je učil Gedér, Bog pa doda spredaj eno enko, pa sem že Božji milijonar. Torej, prosim, pri vsej tej stvari ne gre zame, temveč za don Boska in za Božjo previdnost. Tudi to sedaj počnem samo zato, da bi bilo v Božjo čast, in upam, za srečno zadnjo uro. Moja mama mi je izmolila, da sem prišel k salezijancem, do duhovništva, v misijone, da sem se po 44 letih vrnil v Slovenijo.

Bog mi je vedno pošiljal sirote; tako na Radni, Rakovniku, na Kitajskem in v Vietnamu. Braga, Seitz in misijonarji so mi trobili v ušesa, da bi mi bobenček počil: "Dokler boste delali za uboge, vas Bog ne bo zapustil!" In me ni. Zato vse to, kar sem storil, ni moje delo, ampak delo don Boska in Božje previdnosti, ki je to storila po revčku Andrejčku. To je resnica, o tem sem prepričan. Tako sem vedno sprejemal sirote in nikdar nobenega nisem vprašal po veri ali drugem, ampak samo, če je brez očeta in matere, brez strehe, brez riža, obleke ... Treba je z don Boskovimi očmi v vseh ubogih videti Jezusa.

---

²² N. d., 80.

Tako je bilo deško mestece Kristusa Kralja mesto revežev, ki jim je don Bosko vse poskrbel, pod pogojem, da ni greha. Tudi po receptu msgr. Seitzja sem izgnal le tiste, ki so kot grešniki ovirali delo Božje milosti v sebi in v tovariših.

Pobožnost je tista, pa to velja tudi za vse kristjane, ki kot strelovod odbija vse sovražnosti in daje tudi vsakdanji riž ...«

23. Na čem je slonela vzgoja fantov? Kako ste ohranjali red in disciplino med temi sirotami, saj so bili tudi slabi in vsega vajeni? Kaj ste končno dosegli s svojim delom pri teh fantih?²³

»Don Bosko je do onemoglosti ponavljal, naj gojimo pobožnost do Jezusa v Evharistiji, ki je vir in studenec Božje milosti, in do Marije Pomočnice. Med otvoritveno slovesnostjo smo obesili podobe po prostorih, k čemur je spadalo tudi dobro kosilo (in na to se sirote tudi najbolje razumejo).

V začetku, predvsem v letih 1952 do 1954, sem sledil metodi don Boska, kakor jo je razumel msgr. Seitz, in po načinu, kakršen je bil v navadi v deških mestih. Ker vietnamščine še nisem znal, sem se bolj opiral na kateheta Fanga. Pravo don Boskovo vzgojo pa sem omogočal šele pozneje kot magister novincev in ravnatelj v Južnem Vietnamu. To sem počel predvsem s konferencami in s prevodom salezijanskih pravil v vietnamski jezik. Tako sem poudarjal, kakšen naj bo po don Boskovi zamisli salezijanec. Številna pisma vse do danes, ki mi jih pišejo mnogi moji sobratje iz Vietnama, mi ponavljajo, da hočejo biti na mestu, in vem, da med njimi živi dober don Boskov duh tudi leta 1993. Hvala Bog in don Bosku!

Red in disciplino sem res ohranil. Razlog lahko izrazim z eno samo besedo: asistenca! Biti vedno med fanti, tedenske konference, nedeljski katekizem, poleg dveh tedenskih ur med poukom in razne salezijanske pobožnosti, takrat zelo uspešne razne družbice in oratorij. Trudil sem se, da bi vzgojil Dominike Savie, kakor je nenehno priporočal Braga. Poleg tega so bile tedenske vzgojne opazke. Msgr. Seitz je tudi po deseti uri ponoči nepopoljšljivce poslal v noč. Jaz pa sem uporabljal salezijanski sistem, ki je bil zelo uspešen kitajski sistem: za tri opomine se v spričevalo napiše prvo opozorilo pred izključitvijo, za tri napake pa sledi izključitev iz šole, kar potem pomeni, da pride v državno poglobljeno šolo, ki ni bila prijetna; to so vsi vedeli.

Uspehi so se pokazali že v Hanoju. Vsi so hvalili fante. Vladni predstavniki in drugi obiskovalci so to metodo hvalili kot nekaj uspešnega, vzornega za druge. Bila je posrečena kombinacija salezijanskega načina in Seitzove pedagoške smeri. V Južnem Vietnamu pa smo povsem zajadrali v salezijanske pedagoške vode. Zavodi so bili na višku v vsakem pogledu; dober dokaz za to je tudi salezijanska družba, ki smo jo tam ustanovili, in živi še danes.«

---

²³ N. d., 81.

24. Bilo je treba začeti zares.²⁴

»Za andrejevo 1952, na moj godovni dan, se je zgodilo, da sem imel prvi nagovor v vietnamščini. Po slovesni maši je sledila še akademija. Povabili so me, da spregovorim v vietnamščini. Nisem ravno vedel, kaj in kako, fantje pa so ploskali. Pa sem se lotil na svoj način. Govoril sem: "Cam on – hvala," sklenil roke in se zahvalil za molitve; Cam on – se obrnil k pevcem; Cam on – proti godbi ... Po vsakem Cam on so otroci gromko ploskali. Navzoči so rekli, da še nikdar niso slišali tako učinkovitega in sprejetega nagovora, kot je bil ta. Fantje so vidno izrazili, da sem njihov, sprejeli so me.

Bil je torej čudež, da smo z delom začeli salezijanci, ki nismo bili Francozi. Seitz nas je hvalil povsod, vendar je uradno dovoljenje prišlo šele 19. decembra 1952. Vsi smo lahko iskreno zapeli zahvalo Bogu. Z denarjem je bilo treba krpati, kakor smo vedeli in znali. Država pa je zahtevala svoje. Tako me je nekega dne poklical ravnatelj socialnega skrbstva, kateremu je ekonom predložil račune. Vprašal me je, ali so računi točni. Nekoliko sem se popraskal za ušesi, potem pa iskreno povedal: "Gospod, prisežem vam, da računi niso točni!" Potem mi je povedal, kako naj delamo. In postala sva prijatelja. Predsednik mi je večkrat preskrbel tudi gmotna sredstva.

Spomladi leta 1953 sem obiskal mesto Sontay, kraj vietnamskih mučencev. Goreče sem molil za duha razsvetljenja in moči. Videl sem tudi Bavi, kjer je Seitz začel delo za sirote.

Za don Boskov praznik je bilo slovesno, še posebej za sirote, in začuda, tudi mirno. Vsak fant je dobil obleko, čevlje in kapo. Kako ponosno so hodili in drug drugega ogledovali kot gizdaline.

Zanimivo je bilo pri redemptoristih, ki so blizu sirotišnice imeli cerkev; bila je zelo obiskana. Nekega dne, ko sem jih obiskal v spremstvu msgr. Seitz, so mi rekli: "Salezijanci boste s svojo Marijo Pomočnico zgubili bitko v Vietnamu, ker smo redemptoristi že povsod razširili pobožnost do Marije vedne pomoči. Nisem se dal zmesti in sem jim odgovoril: "Nobene bitke ne bomo izgubili, ker je Marija Pribežališče ista kot Pomočnica Cerkve in Mati krščanskega ljudstva." Patre sem povabil, da bi imeli duhovne vaje za naše fante. Sprejeli so in ob tej priložnosti tudi prinesli zaboj, v katerem so bile razne dragocenosti (relikvije, ki so bile pokradene in potem vrnjene), za katere niso vedeli, čigave so, in jih podarili nam.

14. marca 1953 je prišel dekret o ustanovitvi hiše v Hanoju. V pomoč je prišel tudi Nizozemec Bohnen. Vendar miru ni bilo. Ho Ši Minh, ki je na volitvah 1944 in 1946 izgubil in bil v manjšini, ni odnehal. Ko smo z vsemi močmi delali za uboge, so komunisti na severu (ob meji s Kitajsko) pod generalom Giptom preganjali ljudi z domov in na njih mestih gradili

---

²⁴ N. d., 82.

utrdbe in kasarne. Reka ljudi se je stekala v Hanoj. Tudi zaradi tega je bilo manj pomoči za naše sirote.

Kljub vsemu nam je uspelo urediti igrišča za otroke. Pravo odkritje za otroke je bil nogomet, ki so ga poslej lahko igrali na dvorišču. Aprila je prišel na obisk ameriški predsednik Nixon; bilo je zelo slovesno, veliko hvale in nič pomoči. Maja je prišel inšpektor Mario Acquistapace. Škofje so vietnamski narod posvetili Mariji. Salezijanci pa smo tako vpeljali blagoslov Marije Pomočnice. Prišel je tudi dekret o priznanju salezijanske družbe v Vietnamu – dobili smo torej domovinsko pravico. Po prazniku Marije Pomočnice sva z Acquistapacejem obiskala Buichu, kjer sva spoznala fante aspirante, izmed katerih so nekateri postali prvi vietnamski salezijanci.

Konec šolskega leta je pomenil zame nov napor, saj smo fantom, ki so končali šolo, morali poiskati delo, stanovanje za naprej. To je delo očeta, ker pa tega sirote nimajo, je bil to Majcen, zato sem jih kot oče moral poskrbeti za življenje. V juniju sem organiziral veliko loterijo (med dobitki so bili tudi trije jeepi). Tudi s tem se je nateklo nekaj denarja za sirote. 4. julija 1953 je za kateheta prišel Bogo Generoso, Brazilec, zelo posrečen značaj, ki so ga imeli zelo radi. Med počitnicami smo tudi sprejeli prve fante za aspirante (kandidate), ki so pozneje skoraj vsi postali salezijanci. Posebej z ministranti je delal Bogo in prav izmed teh je bilo največ salezijancev. Jeseni je še prišel sobrat Bragion, ki naj bi poskrbel za delavnice. Septembra je prišel tudi mladi francoski salezijanec Peter Cuisset, ki je bil pozneje ekonom.

Pokazalo se je kot nujno, da smo znotraj sirotišnice oddelili večje fante od manjših. Manjši so bili večkrat žrtve starejših. Zato so starejši temu nasprotovali; največji nergači in povzročitelji neredov so morali celo oditi. Uredili smo tudi skupno kuhinjo za vse.

Fougere in jaz sva potovala po župnijah Hanoja, vse do Haifonga, in organizirala loterijo. Z velikimi napori smo uspeli kar precej zaslužiti, tako da nam je bilo za božič lepo. Minil je tudi brez nasilja.

Prišlo je drugo andrejevo (1953); obiskal nas je škof Seitz ter mnogo uglednih cerkvenih in civilnih osebnosti. Ti so se čudili, kako je vse urejeno. Seitz je bil presrečen, ko je videl tako očiten uspeh salezijanskega dela; zato je dejal: "Kdor je z ubogo mladino, temu gotovo Bog pomaga!" Slovesno smo proslavili desetletnico obstoja sirotišnice (1943–1953).

Seveda, sedaj nas je bilo že več salezijancev in smo si delo že dobro razdelili; jaz pa sem bil prav na moj godovni dan imenovan za ravnatelja; to sem ostal do 24. julija 1954.«

25. Tragično leto 1954.²⁵

»Položaj je bil vse bolj težaven. Majcen in Cuisset sva z letalom odpotovala v Saigon; v Thu Đucu je prva vietnamska sotrudnica ga. Carre podarila zemljišče. Naredili smo prenos lastništva na salezijansko družbo. Pripravljali smo se na selitev proti jugu, kajti na severu se je bližal obračun med Francozi in komunisti. Za tet (kitajsko novo leto) je bilo še mirno, potem pa je bilo konec miru. Sklicali smo svet skupnosti za 2. februarja 1954, kjer smo se pogovarjali, kaj narediti.

Potem je sledila vojna: od 15. marca do 6. maja, dolga "samo" petinpetdeset dni, zgodile pa so se usodne stvari. Sveti sedež je duhovnikom ukazal, naj ostanejo na svojih mestih. Semeniščnike smo preselili na jug. Salezijanci smo prosili, da bi sprejeli v Saigon tudi naše sirote. Prišel je odgovor, da sirot ne morejo sprejeti, ker jih imajo že preveč. Komunistični Vietnam je izkoristil monsun in Francoze premagal; ti so se 6. maja 1954 vdali. To je bil začetek delitve Vietnama.

Šolo smo še normalno končali 15. junija. Toda kako zaposliti fante med počitnicami? 200 smo jih poslali v bližino Hanoja v neko prazno šolo. Kraj pa ni bil preveč varen zaradi bližine Viet-konga. Naredili smo seznam boljših fantov, ki bi lahko bili kandidati za salezijance in jih (16) s pomočjo francoskega letala prepeljali v Banmethuot. Samo po čudežu smo še pristali v Haifongu, ker je zmanjkovalo goriva. Ko smo končno brez poškodb pristali na letališču, mi je pilot rekel: "Vašim rožnim vencem gre zahvala, da smo pristali zdravi z zadnjo kapljico goriva." Nadaljevali smo potem z drugim letalom.

Bilo je zelo negotovo. Vse bolj glasno so govorili o delitvi Vietnama. Dokumente smo pravočasno poslali v Hongkong. Od tam pa pride telegram, poslal ga je inšpektor, da naj sirote izročimo škofu, vsi salezijanci pa pridemo v Hongkong. Škofje so reagirali in salezijancem rekli, da je zapoved papeža višja, ki pravi, da moramo ostati, zato ne smemo oditi. Škof mi je dal naslove in priporočila ter rekel, naj grem na jug in poiščem prostor za sirote. Vendar nisem dobil prostega sedeža v Saigon. Dobil sem telegram: "Majcen, pridite takoj v Banmethuot. Seitz." Odpotoval sem z letalom. Potem sva z msgr. Seitzevim džipom potovala proti nasadam kavovca, kjer so bila velika skladišča za kavo, ob njih pa lepa vila imperatorja Bao Daija, kamor so hodili na lov na tigre. Ni bilo idealno, vendar je Hongkong dal soglasje. Istočasno je prišlo sporočilo, da moram takoj, ko to uredim, v Hongkong, ker sem določen za drugo delo.

Na pogovorih v Ženevi 21. julija 1954 je bil določen 17. vzporednik za delitev Vietnama na Severni in Južni. Določeno je bilo 300 dni, da gre lahko vsakdo, kamor hoče, s severa na jug ali obratno. Množica je s severa drvela na jug. Tako je bil kaos v Hanoju in Haifongu. Komunisti niso predvidevali tolikšnega bega, zato so s propagando in obljubami hoteli zadržati ljudstvo

---

²⁵ N. d., 85.

na severu. Ker to ni zaleglo, so segli po orožju. Kljub vsemu je s severa na jug prešlo milijon ljudi.

Hotel sem še kaj dobiti za svoje sirote, pa so mi na sociali rekli: "Ko boste na jugu, bomo poskrbeli za riž in drugo." Šel sem k škofu msgr. Khueju, ki je dovolil moj odhod. Škof mi je rekel: "Vi odpotujete, jaz pa moram ostati na mestu do mučeništva." In vztrajal je do konca zvest papežu. (Pozneje je bil imenovan za prvega vietnamskega kardinala.) S težkim srcem sem se poslovil in odpotoval v Hongkong.«

26. Bili ste na grobovih prvih vietnamskih mučencev. Med njimi je bil tudi slovenski jezuit [Janez Krstnik] Mesar. Podali ste se torej po krvavih sledih mučencev – pričevalcev. Kako je to vplivalo na Vas?²⁶

»O Vietnam, prepojen z znojem in krvjo več kot 100.000 mučencev, postal in ostal si moja druga domovina, ki te ne morem pozabiti! Ta kri mučencev je bila seme tudi za salezijansko družbo od 1952 do 1993.

Legenda pripoveduje, da so se bogovi posvetovali, komu izročiti najlepšo princeso, da bo v najlepši deželi. In dali so jo Vietnamu v dediščino.

Najbrž je te kraje videl tudi don Bosko, ko je v sanjah – videnjih s svojimi fanti potoval v vesoljskih plovilih od Valparaisa čez Vietnam do Pekinga. Že kot bogoslovec leta 1835 je prebiral Lijonski misijonski list; ta je pozneje govoril o krvavem klanju kristjanov pod Thu Ducovo vlado 1848–1883. Zgrozil se je. Potem je govoril z Gorostarzumem.

Hvaležen sem Bogu in Lavangski Pomočnici (Lavang je kraj v srednjem Vietnamu, kjer se je Pomočnica kristjanov prikazovala in bodrila kristjane, ki so se skrivali pred preganjanci v goščavah kraja. Komunisti so po letu 1970 oskrunili svetišče Marije Pomočnice in vietnamskih mučencev.), da sem lahko leta 1935 skozi Vietnam potoval v pomoč Kerécu in da me je za 22 let poslala v Vietnam, da začnem nekaj novega, kot je dejal msgr. Seitz: "Prihajate ne samo, da prevzamete 500 sirot, ampak da iz teh fantov začnete postavljati salezijansko družbo." Globoko se je zamislil in dostavil: "Tile kristjani, ki vam jih priporočam, so pravnuki vietnamskih mučencev." (Ko so leta 1954 bežali iz Severnega v Južni Vietnam, so s seboj nesli tudi relikvije mučencev, svojih prednikov. Ko so moji prvi vietnamski salezijanski duhovniki imeli nove maše, so najprej po vietnamskih katoliških predpisih počastili relikvije prednikov.)

Hvaležen sem Bogu, da sem v Vietnamu hodil po sledih mučencev, saj je pred 40-letmi še povsod bilo zaznati duha svetosti teh mučencev. Kako to človeka prevzame. Nikdar ne bom pozabil, kako sem drhtel od ginjenosti v Hai Duongu, Hanoju, posebno a v Sontayju. Povsod sem srečeval kristjane, ki so nosili lepo vezene škapulirje in molili dolge molitve, ne da bi se

---

²⁶ N. d., 86.

utrudili, na pamet recitirali katekizem, cerkve so bile polne; v njih so bili grobovi mučencev, za kar so pričale nagrobne plošče z imeni rajnih. V katero koli cerkev sem prišel in ob kateri koli uri, so bile polne molilcev. Semenišča so bila povsod polna, vsak duhovnik je imel v župnišču Nha Chua – Gospodovi hiši po 50 in več aspirantov za duhovniški poklic ali za katehiste. Vsak ta anamitski (sedaj vietnamski) fantek je imel kratek talarček z belimi hlačami. Poleg tega je imel vsak župnik latinsko šolo za otroke vernikov. Nad vratih slehernega razreda sem videl zaščitnike: sv. Jožefa, sv. Frančiška, sv. Janeza Boska ..., ali ime katerega vietnamskega blaženega s sliko.

Cerkev je bila vernikom svet kraj. Preden so vstopili, so pri vratih pustili svoje obuvalo in šli v cerkev bosi. Spoštovali so tudi duhovnike. Tako so še pred mojimi vrati puščali čevlje, ko so prihajali na obisk in so bosi vstopili v sobo. Prišel sem torej v kraje, kjer je bil duhovnik zelo spoštovan, povsem drugače, kot je bilo v Yunnanu, Makau ali Hongkongu.

Hvalim Boga, ki me je izpeljal in komunističnega pekla v Kunmingu in me privedel v mestece Kristusa Kralja, kjer je vladal Kristusov duh: kako lepo je, ko se bratje med seboj ljubijo [prim. Ps 133]. Takoj na začetku sem obhodil vasi v okolici Hanoja, kjer me je zdravil balzam patriarhalnega družinskega vietnamskega ljubezenskega okolja, ki ga ne znam opisati, pa ga čutim, da je sad Božje ljubezni, ki žari iz mučeniške krvi več kot sto tisoč mučencev in ožarja lepe številne krščanske družine. Škoda le, da se je ta sreča katoliškega vietnamskega družinskega življenja že dve leti pozneje (1954) začela podirati pod valom ateističnih sil in teorij, ki so začele vladati od Laokaja na kitajski meji in proti jugu, kamor so prišle po šestindvajsetih letih (1975), a ga niso uničile, kakor poročajo ti, ki so zadnje čase obiskali Vietnam.«

27. Prizadevanja za prihod salezijancev so bila že »stara«. Gotovo je Vietnam videl že don Bosko. Keréca so vabili, da bi pripeljal salezijance. Sledila so Seitzova prizadevanja. Kako ste se počutili, ko ste bili določeni, da greste kot pionir salezijanskega dela v Vietnam?²⁷

»Keréc je s svojimi številnimi obiski vse osvojil. Kakor don Bosko je imel srce za sirote. Po očetu, ki je bil sodni uradnik za socialno uboge otroke, sem podedoval, da sem bil silno vesel, ko so mi leta 1923 dodelili učiteljsko mesto za otroke sirote. Pisatelj Luka Li je napisal knjigo o don Bosku, ki je pomagal revnim, kako je vzgajal s svojo znamenito vzgojno metodo srca, ki tudi v vsakem, četudi ga ni videti, najde srce in odmev v njem.

Potem pridem tja prav jaz kot prvi. Msrg. Seitz me vpraša, koliko denarja sem prinesel. "Pet dolarjev so mi dali za taksi," sem rekel. "In vi mislite, da boste s petimi dolarji plačali vsakdanje stroške?" Nekajkrat je spustil dim iz pipe, me s pogledom ošvrknil in vprašal: "Ali

---

²⁷ N. d., 88.

ste don Boskov salezijanec? Ali imate kaj zaupanja v Božjo previdnost?" In nakazal mi je, kako je treba garati, moliti in zaupati. Rečem vam, da mi je Bog po Mariji Pomočnici – ne vem, kako – pomagal v vseh 22 letih. Toda nič tega se ne sme zafrčkati, predvsem pa ne grešiti, kajti greh je prava ovira za vse. In vse samo Bogu v slavo. Bog mi je po Mariji Pomočnici pošiljal težke milijone za uboge, za graditev ljudi, nekaj tudi za stavbe, ki morajo biti funkcionalne, ne za luksuz. Delati za uboge je Vietnamcem skrivnost simpatij in privlačnosti. Nič zase in za svoj žep, ampak denar Bog daje za uboge, za dobre in sposobne fante. Pa kaj bi vas učil, poskusite še sami in boste videli, kako to gre.

Že smo rekli, da je don Bosko "videl" Vietnam. Bil pa je tudi brihten. Napisal je Zgodovino Cerkve, vendar v njej ni niti črkice o Vietnamu. V sanjah je govoril o krajih med Indijo in Kitajsko. Don Bosko se ni spuščal v politiko, nič ni govoril o tem, kar bi ljudi ranilo; gotovo pa je bil proti kolonizaciji Francozov. O Vietnamu ni mogel govoriti, ker tega imena takrat še ni bilo. Ko sem leta 1935 prišel v Vietnam, so vsi govorili o Anamu. Ko sem prišel drugič in rekel učitelju, kako težka je govorica Anamitov, se je g. Khac razjezil: "Razjezite me, če rečete Anamit." "Kako pa naj rečem?" ga vprašam. "Mi smo Vietnamci, ne pa Anamiti, ljudje, ki so jih Kitajci podvrgli in zasušnjili." Od tedaj sem jaz stalno govoril o Vietnamcih, Francozi pa še naprej o Anamitih.

Vse me je resnično očaralo, ko sem videl navdušenost Brage in Roozena, najbolj pa me je prevzela misel, da bom Giacominu pomagal pri delu za sirote. Vedno me je veselilo delo za sirote. Seveda pa nisem bil obveščen, da nad Hanojem že visi Ho Ši Minhov Damoklejev meč.

Res so vsi občudovali Seitza, ki je don Boska znal vietnamizirati in ga tako prirediti, da so bili fantje zadovoljni in urejeni, da so se znali obvladovati. Šolske in civilne oblasti so na ves glas hvalile in občudovali njegovo delo. Rekel bi, da je bil to neki nov način uporabe don Boskovega sistema. Mnogi italijanski sobratje takrat še niso doumeli don Boskove karizme, ki se zna prilagoditi času, deželam in ljudem, da se razvija in raste. Danes je to nekaj samoumevnega, toda takrat so ponavljali, da je don Bosko delal tako in tako in pika, zato zvestoba po črki pravila. Mi smo pa v Vietnamu don Boska prilagodili potrebam ljudi in časa.«

28. Kitajce ste že dobro poznali, skozi Vietnam ste potovali. Je kaka razlika med Kitajci in Vietnamci v značaju, verovanju? Kakšne so glavne značilnosti Vietnamcev, kot ste jih doživljali Vi?²⁸

»Za misijone me je navduševal Anton Luskar, ko sem bil učitelj na Radni; razlagal mi je misijonsko delo v Patagoniji. Od takrat, bilo je leta 1923, sem bral revijo *Katoliški misijoni*.

---

²⁸ N. d., 90.

Kot bogoslovca so me izvolili za predsednika misijonskega krožka. Volčič me je pošiljal, da sem sodeloval z Erlichovimi akademiki pri študijskih misijonskih in etničnih vprašanjih.

Ko sem prišel h Kerécu, sem videl, da sem pravi zelenec glede misijonskega življenja in daleč od tega, da bi bil Kitajec s Kitajci. Hvaležen sem Kerécu, da me je sproti uvajal v misijonsko delo in branil pred nekaterimi, ki so bili usmerjeni v francosko koloniziranje. Keréc me je v šestnajstih letih dobro pripravil za naslednje misijonsko delo.

Ko sem prišel k Seitzu, je ta takoj videl razliko med Giacominom, ki je bil misijonski začetnik, in menoj; njega je poslal na študij vietnamščine, mene pa takoj vpregel, zato sem tudi zasedel njegove urade.

Seitzu sem zelo hvaležen, da me je uvajal v spoznavanje vietnamskih posebnosti, saj sem bil kot njegov naslednik na seznamu državnih gostov tretje kategorije, in sem se vsak mesec v vladni palači srečeval z ministri, trgovci in raznimi imenitnimi osebnostmi. Tako sem lahko kombiniral in reševal finančna vprašanja, zdravje in druge potrebe fantov. Imel sem tudi tesne stike z guvernerjem Či Jemom, da sem lahko kot Slovenec (ne Francoz in ne Španec) dobil dovoljenje, da sem vodil vzgojno delo. Najraje bi zavriskal od veselja, da smo vendarle salezijanci dobili uradno dovoljenje za vzgojno delo. Res je, da smo do leta 1975 na vsaka tri leta prosili za obnovitev dovoljenja. Hvala Bogu, takrat pa smo že imelo 130 salezijancev. Takrat mi je politični komisar dejal: "Hvala vam, g. Majcen, dobro ste vzgojili vietnamske duhovnike, ampak sedaj morate oditi, ker so vas sem povabili umazanci Amerikanci (kakšna laž!). Ampak, če hočete, ko se dobro spočijete, naredite prošnjo, in bomo preučili, če nam boste spet potrebni."

Za nas na prvi pogled med Kitajci in Vietnamci ni razlike, ali niso velike. Sicer so pa razlike očitne. Francoska vzgoja, ki je trajala dvaindevetdeset let, je Vietnamce dvignila na kulturno raven (medtem ko na Kitajskem še leta 1951 ni bilo nič temu podobnega). Tudi vpliv katoliške vzgoje, celo na budističnih šolah, je bil velik; to je bil uspeh misijonarjev, ki so ljubili Vietnamce.

Pater Vacher mi je dejal: "Severni Vietnamci so bolj trd značaj, saj so se morali vedno boriti proti Kitajcem, proti povodnjim in proti vročini (epidemijam). Južni Vietnamci pa so po značaju bolj mehki, ker imajo vse in se jim ni treba truditi. Imajo Mekong z ribami, sadje, riž (tri do štiri žetve letno). Južni Vietnam je bil francoska žitnica. Tudi izgovorjava in vedenje, vse je bolj mehko; rajši bi, da bi vam pokazal. Tudi turisti ugotavljajo razliko. Ta dva značaja nista šla skupaj. Ho Ši Minh pa je zdaj združil." Jaz sem imel novince iz obeh Vietnamov.

Budizem je z invazijo Anama (Kitajcev) prišel v Vietnam in 1.000 let vplival s Konfucijevo kulturo in s kitajsko pisavo. Ko je bil za časa vietnamskih imperatorjev budizem na vrhuncu, so preganjali kristjane. Pozneje je močno vplivala tudi francoska okupacija. Zbirali so se intelektualci in se združevali proti francoskim okupatorjem. Na jugu se je začela

kaodaistična ločina, to je mešanica budizma in krščanstva (pagode z Budo in Srcem Jezusovim, z Lurško Marijo in Hugojem, peklom, kako hudiči žagajo grešnike ...) in sekte budizma (jug) Hoa Hao, ki je pretiran budizem. Učitelji budizma prihajajo iz Indije, z Japonske in tudi Koreje. Glavno je, da so učitelji povečini do katolištva strpni in budistični fantje radi prihajajo v katoliške šole, ki imajo kot pravilo prve četrt ure pred poukom verouk ali filozofijo.

Ko sem bil ravnatelj tehnične šole (1970), me je Italijan Stra, mlad salezijanec, prosil, da bi obiskoval budistično univerzo v Saigonu. Dobil je dovoljenje. Vsak dan sem se zanimal, kaj in kako je tam. Profesor univerze mu je med drugim dejal: "Vaša in naša teorija sta si nasprotni. Vi Evropejci imate mnoge teorije raznih filozofov, ki vplivajo na način življenja, kot sv. Tomaž, Marx in drugi. Mi vsega tega nimamo. Naša filozofija je življenje in znati živeti, tudi to je za premislek." Moja evropska in njihova azijska misel sta včasih trčili kot morski valovi. Bil sem njihov magister (učitelj novincev). Vietnamce sem uvajal v salezijansko življenje (jaz Slovenec, don Bosko Italijan). Vendar ne za slovensko in ne za italijansko življenje. Eno mi je bilo jasno: inkultivirati don Boska in popraviti značaj, ne pa spreminjati vietnamsko bistvo. Mislim, da sem kar zadel, kajti še po štiridesetih letih me spoštujejo. Saj sem se tudi jaz znal prilagoditi, in če bi bil še bolj zvest don Bosku, bi se lahko še veliko bolj prilagodil: biti Vietnamec z Vietnamci. Najbrž tega nisem dosegel niti petdeset odstotno.«

29. Kaj pa vietnamščina? ... Menda je pisava ista kot kitajska, vendar so šli s transkripcijo v latinico. Kako je bilo s tem?²⁹

»Ko sem prišel v Vietnam, nisem čisto nič razumel jezika. Takoj sem bil sredi dela in ljudi. Pomagal sem si s francoščino in s prevajalcem – razlagalcem. Stanoval sem sicer v Vili Čuk Lam – Bambusov gozdiček. Bambus je znak medsebojne bratske vzajemnosti; ko ga vihar zvija, si med seboj bratsko pomagajo. Tako sem se jaz učil vietnamščine.

Vsi so mi trobili, da je to kitajski jezik. Res je, bilo je nekaj besed, ki so si podobne, vendar to je tudi vse. Vsak dan je bilo ob vsem delu tudi učenje vietnamščine. Jezik ima šest tonov; treba jih je slišati, drugače je težko dopovedati. Po dveh tednih sem bil do dna duše malodušen. Učitelj Khac me je vedno popravljaj, da ni pravilno, ni pa mi znal nikdar povedati, zakaj in kako. Šel sem k provincialu Pencoletu in mu potožil, da sem obupan; napisane besede še kar precej razumem, ampak izgovorjava ni nikdar pravilna in me ljudje ne razumejo. Na kratko mi je razložil, na kaj naj pazim. Takrat se mi je odprlo.

Potem je prišlo andrejevo in tisti moj prvi nagovor v vietnamščini, ki ga že poznate. Čudovit govor, ki so ga vsi razumeli, ploskanju in smehu pa ni bilo konca ne kraja. Pomembno

---

²⁹ N. d., 120

pa je bilo to, da je bil led prebit. Sprejeli so me in se nisem bal iti med fante in povedati, kar sem znal.

Kitajščina me je bolj ovirala, kot mi pomagala. Še danes vietnamščino z lahkoto pišem in razumem, mojo izgovorjavo pa razumejo bolj slabo, ker imajo tone, ki jih izgovarjajo globoko v grlu (grgrajo) in je s tem sporočilo močno poudarjeno. To je težava za Slovence in za vse. Vietnamci so po naravi dobri pevci, predvsem starih pesmi.

O transkripciji kitajskih znakov v latinico je bilo že povedano. Bilo je to pred več kot tristo petdesetimi leti. Nekaj več kot naravno je to in z lahkoto prilagodljivo, ljudje kitajskih črk sploh niso poznali in so bili nepismeni, sedaj so z lahkoto postali pismeni in tudi kulturni. Jeza na vse, kar je kitajskega, je bila povsod navzoča, saj je razumljivo, kajti s tem so hoteli pokazati, da niso Kitajci, ampak po krvi Vietnamci; in Vietnamci so nacionalisti.

Magister novincev sem postal leta 1960. Do takrat je bil v vseh noviciatih v Vietnamu uradni francoski jezik. Sklenil sem, da bom imel konference v vietnamščini. Začel sem prevajati konstitucije v vietnamščino; s tem sem se lotil revolucionarnega dela. Ni šlo lahko, kajti včasih so kaj razumeli povsem nasprotno, kot je bil pomen. Končno smo se uspeli domeniti, da smo skupaj določili nekatere pomembne besede. Drugo izdajo sem potem preverjal na konferencah novincem. V začetku so uporabljali budistično nomenklaturo, ki pa je v bistvu materialistična. Sem že pozabil, kakšne neumnosti vse so mi naredili. Msgr. Chi in profesor teologije Minh sta to potrdila. Potem si naj pa revček Andrejček pomagam, kakor si vem in znam! Večkrat sem se kregal in sem jim rekel: "Tolikokrat mi pravite, da je vietnamski jezik najbolj bogat, pa mi, prosim, poiščite take besede, da se don Bosko ne bo jokal nad svojimi konstitucijami!"

Dodam naj še to, da sem pri vseh moških in ženskih redovnih družbah v Vietnamu iskal pravila v vietnamščini, da bi si izraze sposodil, pa jih nisem našel. Tako je bilo to. Na inšpektorialnem zboru v Šanghaju je Massimino govoril o iniciativah. Kaj naj začnem? Pa sem se spomnil, kako sem kot fant bredel po Krki, a plavati nisem znal. Kar naenkrat zabredem v luknjo, da so mi zmanjkala tla pod nogami. Nikjer nikogar. Zato sem si rekel: Reši se, reši se! Začel sem brcati in mahati z rokami; in sem splaval. Od takrat se vedno spominjam: Andrej, pomagaj si ... Tako je bilo tudi z mojo vietnamščino, in sem splaval.«

30. Bežali ste pred komunisti – pregnali so Vas iz Kunminga. Sedaj pa ste prišli z dežja pod kap v Hanoj. Francozi in komunisti, delitev Vietnama. Kako ste vse to doživljali?³⁰

»Bil sem praktično pol stoletja v misijonih, pa je skoraj ves ta čas žvenketalo orožje, povsod orožje, vojna, beda, korupcija, neredi, laži ... Don Bosko je s krvavečim srcem mislil na žrtve tega gorja in pošiljal svoje sinove, da rešujejo njegovo ljubljeno, ranjeno, lačno

---

³⁰ N. d., 94.

mladino brez staršev, ki tava kot žrtev podzemeljskega kriminala, zaslužjena, pohujšana, prava šola za kriminalce v prihodnosti.

Dokler so (1936–1945) padale bombe samo od zgoraj, so vsaj sirene naznanjale nevarnost in smo lahko bežali. Pa je prišlo leto 1948, ko je nadučitelj Šole modrosti, hote ali nehote, nastavljal univerzitetne učitelje s kravatami, ki so skrivaj zbirali fante in jih vzgajali z revolucionarnimi gesli s severa, da so razbijali šolske klopi, okna, delali nered; takrat je bilo težje. Nemo sem gledal, poslušal in prosil don Boska za modrost in umnost. Keréc je bil daleč, poti zaprte, pomagaj si sam. Odšel sem k ministru in z vladnim dovoljenjem odstranil nadučitelja. Prišlo je do zamenjave. Razbijači pa so izginili v hosto. Odslej sem se še bolj trudil za vzgojo, uporabljal vse don Boskove metode, da bi vzgojil čim več Dominikov Saviev.

Kakor v šole tako so se ti strici ugnezili v vse gospodarske panoge, predvsem ob času prodaje riža v kunmingški žitnici. Niso dali vagonov za prevoz, tako so cene rasle vrtoglavo navzgor, prišla je inflacija. Ko so tako diplomatsko nabrali denar za vojno, so zopet nekoliko znižali cene. Vsakemu kitajskemu učitelju sem moral plačevati tri mere (kitajske) riža na mesec, cena pa je bila zvečer višja kot zjutraj. Nastala je zmeda, mnogi so si vzeli življenje. Stalno ceno je imel (prepovedani) opij in bombaž. Mene je vodil škofijski ekonom Savin, da sem nakupil riž in ga nakopičil v najvišjo sobo Keréčeve šole. Meolíc, ki zdaj živi v Murski Soboti, bi vam znal povedati, kako smo znali "preklamfati" tiste težke čase, ne s svojo pametjo, temveč z Božjo pomočjo. To je samo en drobec iz tistih herojskih časov Božje previdnosti v Kunmingu ... Od leta 1952 pa sem bil Vietnamu.

Kako sem bil vesel takrat, ko sem sicer zamudil slovesnost škofovskega posvečenja msgr. Seitza v Hanoju in še kosilo, da sva na hitro obrala nekaj kurjih kosti, kajti ob 16. uri smo bili že vsi v sirotišnici. Msgr. Seitz počasi vozi avto, piska, potem zapelje med množico 450 fantov in profesorjev, med te fante sirote v krasnih oblekah, ki nenehno igrajo na svoje lesketajoče se inštrumente in z veseljem pozdravljajo svojega očeta revežev, novega škofa Cerkve. Govoril je v vietnamščini in me je predstavil kot "Cha Quang – Oče luč". Krasno! Pa se je "očetu luči" posvetilo že ponoči, kam je prišel: med dva ognja.

Potem letala nad hišo, ki grmijo na smrtonosne pohode. Pa pride proti večeru msgr. Seitz in mi razlaga, kako to doživlja vsak dan od leta 1943, govori o štirinajstih postajah križevega pota (tolikokrat se je selil). Govori, kako je pomagal vsem, ki jim je mogel, ker so jih doletele grozote. Posebej pretresljivo je orisal zgodbe fantov brez staršev, ki se potepajo, pa jih komunisti dobijo v svoje mreže, da jih izučijo terorističnih dejanj: kako krasti, dobiti informacije o vojaških transportih, kako nastaviti mino, čakati v riževem polju in potegniti vrstico, da potem tovornjak zleti v zrak ... Potem sem v dveh letih vse to doživljal in pozneje še in še ...

K temu še dostavi: "To je vaše delo, da sprejemate samo tiste, ki nimajo nikogar, ki vam jih predstavi socialni oddelek ali policija ali prihajajo sami, da jih preveri sekretar Khac; samo vi edini pa jih boste sprejeli. Potem boste fanta izročili pomočniku, da ga za nekaj dni sprejme v bolniško sobo, da si opomore od lakote, da ga pozdravi, mu da obleko in ga počasi uvede v skupnost, v šolo, v delavnico, ali otroški vrtec." Od 1952 do 1954 se je nabralo toliko zgodb, da bi jih kot kriminalke lahko dolgo objavljali. Vsakokrat, ko sem sprejel fanta siroto, vsakokrat mi je Bog poslal potrebno za živež, zdravstvo, šolo, obleko, administracijo, osebe, zidave ..., ne za naprej, ampak za sproti.

Ho Ši Minha sem srečal v Kunmingu leta 1950, ko smo bili pod komunisti [še na Kitajskem]. Lepo me je po francosko pozdravil in se z menoj rokoval. Blizu Šole modrosti je imel svoj začasni kvartir. Natančno dve leti pozneje se je začela glavna ofenziva, ki jo je od 1946 z gverilci pripravljala in začel osvajati pokrajino za pokrajino. Na veliki planoti Severnega Vietnama, Dien Bien, so Francozi gradili svojo podzemeljsko in nadzemeljsko trdnjavo. Ho Ši Minhovi so skrivaj delali v gričevju, ki je polno (kraških) lukenj; tu so imeli skrivališča in zaloge. Nekako takrat, ko sem leta 1952 prišel v Vietnam, so se boji začeli. Francoski vojaki so mi pripovedovali, da so bili dobro opremljeni. Ho Ši Minhovi so kot krti delali zemeljske rove. Iz teh so potem prodirali, vendar tako, da so tja prisilili nekomuniste, ki so morali prvi iz rovov in so seveda popadali pod francoskimi strelji, napravili pa so zid za komuniste, ki so prišli šele potem na plano. Tako so očistili svoje vrste vseh, ki niso bili komunističnega mišljenja. Pozneje se je v Južnem Vietnamu ponavljalo isto.

Monsunsko deževje je napolnilo podzemeljske francoske rove. Častiželjnega polkovnika so naredili za generala. S padalom so mu poslali generalsko obleko. Čez kak mesec so mu iz Pariza telefonirali, naj se vda. Oblekel se je v generalsko obleko in poklical Ho Ši Minhovega generala, mu dal roko in rekel, da so zmagali. Vse se je mrzlično pripravljalo na beg. Salezijanci smo tudi bežali s sirotami, pomagalo nam je 25 francoskih vojaških letal.«

31. Kaj Vam je še posebno ostalo v spominu iz tega prvega obdobja v Vietnamu?³¹

»Apostol pravi, da je Bog luč, ki razsvetljuje vsakega človeka [prim. Jn 1,9]. Tako je razsvetljeval tudi Kitajce. Keréc je ujel pedagoško kitajsko modrost, Luč modrosti, ki razsvetljuje pot življenja. Na Šolo modrosti je napisal štiri črke – štiri čednosti (vljudnost, resnica, junaštvo, lepota), ki naj razsvetlujejo kitajsko mladino. Po Kerécu se je na Kitajskem razodela čudovita pedagoška modrost.

Seitz je veliko premolil, da bi prišel v Vietnam don Bosko s svojo modrostjo, da bi Jezus mladenič razsvetljeval pot mladosti vietnamskega fanta. Presenečen sem bil nad don Boskovim

---

³¹ N. d., 96.

vzgojnim uspehom v Vietnamu. Vemo, kaj je imel napisano don Bosko: Veselite se v Gospodu. Bodite veseli [prim. Flp 4,4] To geslo je prevzel Seitz od don Boska in ga po svoje izoblikoval v svojstven sistem vzgoje, ki ga je čudovito uresničil med svojimi fanti. Ko sem prišel v Hanoj, sem kot čudež občudoval Seitzo in njegovo metodo. Vsem je govoril: "Don Bosko me je tega naučil." Občudovali so ga, kako je mogel cestne pobaline, "nemaniče" in "uzmoviče", kar čez noč preoblikovati v dobre fante, ki so bili prej kandidati za kriminalce.

Ko smo potem salezijanci prišli in začeli z delom, so občudovali našo vzgojno metodo. Govorili so: "Kako je mogoče, da v naših prevzgojnih ječah, mladinskih poboljševalnicah in šolah ni pravega uspeha? Kako da mi z denarjem ne moremo? Kako da vi tako čudovito uspevate? Zakaj?" Don Boskova metoda je vera v mladega človeka, ki upa proti upanju [prim. Rim 4,18], posebno pa, ker ga ljubi z Božjo, Kristusovo ljubeznijo. Kako se je don Bosko zavzemal za mladega človeka, za njegovo dostojanstvo, da ga ne bi omadeževalo nič grešnega. Kako je hotel mlade osvoboditi greha, vsega slabega.

Kako uspevate, me sprašujejo ministri, ateisti. Res sem v zadregi, kako naj razložim. Imeti za mlade don Boskovo srce, za te prave nepridiprave in jih ljubiti z vsem srcem in vsemi sposobnostmi, ki jih ni malo. To je don Boskovo: Daj mi duše, drugo vzemi! Kaj pomaga vse drugo? Amen. Tako naj vedno bo. Amen.

Don Bosko je hotel, da bi salezijanci venomer napredovali, kakor narekuje življenje in potrebe časa in kraja. Vsakokrat moramo mladim ponuditi pristno mladinsko življenje za danes in za jutri. Danes za čas leta 1993. Nikdar ne navijati ure nazaj!

Pretresen strmim nad tem, kako so mladi pripravljani sprejeti don Boska, če jim ga ponudimo takega, kot je bil in ga verodostojno zaživimo z mladimi in za mlade. Ta vietnamski čudež me je posebej presenečal.«

32. V dveh letih ste v Vietnamu veliko doživeli. Predvsem pa ste vzljubili sirote, se na delo navezali. Kako ste potem doživljali, da kar tako hitro pride sporočilo: »Pridi v Hongkong!« ...³²

»24. julija 1954 sem se moral žalosten posloviti od Vietnama in oditi v Hongkong. Mislil sem na fante, zanje molil in se pripravljaj, da bom spet prevzel spovedniško ali kako drugo odgovornost v Hongkongu. Zbit in utrujen sem prispel na letališče. Bivši gojenci, sedaj cariniki, so poskrbeli, da sem hitro prišel mimo vseh formalnosti. Čakal me je Massimino s sobrati. Veselo so me sprejeli in odpeljali v novo šolo Tang King Po, blizu letališča. Sezidali so jo v dneh letih, v njej so zbrali dobre fante. Pogovoru ni bilo konca. Prišel je čas večerje. Massimino

---

³² N. d., 105.

me je povabil v sredo glavne mize za molitev. Branil sem se. Pa mi pravijo: "Kaj res ne veste, da ste imenovani za ravnatelja Tang King Po šole?"

Čeprav so me sprejeli z veseljem in sem našel tudi nekatere iz Kunminga, mi žalost za Vietnamom in nova služba še nekaj časa nista dala počitka.

Ta šola v Hongkongu, kitajskem Kowloonu, je bila srednja tehnična šola s 1.100 dijaki; bila je 130 m dolga dve ali tri nadstropna zgradba, ob poslopju so bila igrišča. Tang King Po je bil dober budist iz Gedérjevega misijona na celinski Kitajski. Bil je skromen, si prihranil denar in v Hongkongu kupil nekaj zapuščenih parcel. Ko so pred komunisti Kitajci bežali v Hongkong, je to za mastno ceno prodal in postal multimiljarder. "Nebo mi je to dalo," je mislil budistično, "zato moram milijon dolarjev dati za uboge kitajske dijake." Za nasvet je vprašal škofa Valtorta. Ta ga je peljal na ogled po hongkonških šolah. Potem je dejal: "Tako šolo hočem, kot jo imajo salezijanci v Aberddenu." In so jo zgradili.

Zakaj so poklicali mene, Majcna? Ker sem do sedaj že kaj pokazal, predvsem v vodstvu šol in delavnic. Pravi razlog pa so zamolčali, zvedel sem ga šele pozneje. Škof Valtorta je zahteval, da naj se dosledno upošteva volja darovalca Tang King Poja in naj bo to šola samo za uboge talentirane Kitajce in samo za rokodelsko in tehnično vzgojo. Vsekakor je to bila najtežja pokorščina v vsem mojem življenju, kajti spolniti sem moral tudi voljo vrhovnega predstojnika Ziggiettija: odposlati vse bogate fante in jih predstaviti jezuitom in drugim in imeti šolo samo za uboge fante za tehniko. V praksi se je ustalilo, da smo imeli eno tretjino učencev povsem zastonj, druga je nekaj prispevala, ena tretjina pa je plačevala.

Ekonomske težave so bile velike. Plačati je bilo treba velikanske dolgove, vsak mesec veliko spraviti skupaj za plače profesorjev in uslužbencev, dokončati razne oddelke, inšpektorji so zahtevali drago šolsko opremo, vse po predpisih ... Beguncev s Kitajske je bilo vse več. Za fante sem iskal riž, olje, obleko, tudi pri Karitas in drugih ustanovah. Sitni nadzorniki so zahtevali vse najboljše in nihče ni vprašal, ali imam kje vzeti. Vsak teden je prihajal g. Tang King Po s svojo hčerko in bil zadovoljen. Bila sva dobra prijatelja.

Organizirati je bilo treba zunajšolske dejavnosti: godbo, skavte, šport vseh vrst, filme, gledališče, izlete, predvsem pa nedeljski oratorij za reveže iz sosednjih barak. Ob katekizmu smo jim morali dati tudi kaj obleke in hrane, ker so bili revni. Ti so bili pri srcu predvsem sobratu Rafku Mrzelu.

Povsod je bilo veliko mladine, ki se je za silo preživljala s prodajo časopisov, snaženjem čevljev ... S klerikom Berhmansom sem organiziral večerne šole, ki so bile povsem zastonj, ker je vsak dobil zastonj vse knjige, zvezke in vse potrebno. Vlada mi je dovolila triurni osnovnošolski program z zaključnimi izpiti. Za mnoge je bila to prava rešitev, kajti kljub težkim časom so lahko nadaljevali z izobrazbo in vzgojo.

Naj še tu povem, da je v Hongkongu mrgolelo beguncev. Pri tem sem se spomnil tudi na opozorilo bogoslovnega profesorja Mezeta: "Pomagajte skrivno tudi bogatim in imenitnim družinam, ki so zaradi politike ali vojne padle v skrajno revščino, pa jih je sram pokazati, da so revni in jim tega tudi nihče ne verjame." Nekega dne sem h kosilu šel skozi cerkev. Najdem dobrega fanta, ki je tam molil rožni venec. "Zakaj ne greš h kosilu?" "Oče je padel, mama je pribežala sem, smo brez vsega, vse smo izgubili. Sram nas je beračiti, ker smo iz imenitne kitajske družine. Z mamo smo sklenili, da prodamo zadnje, kar imamo: mamin poročni nakit. Vsak dan imamo po dvakrat le skodelico riža. Rad bi letos tukaj končal malo maturo, da bi potem dobil kako službo." "A tako. Glej, napišem ti listek, da pri nas dobiš vsak dan zajtrk in kosilo, ki ga dobijo revni bivši in sedanji gojenci."

Posebej je potekala duhovna in verska vzgoja po državnih predpisih za vse učence, pogane in kristjane. Kristjani in katehumeni so imeli katekizem, pogani etiko. Gedér je skrbel za organiziranje praznikov; bil je tudi spovednik sobratov in fantov. Coereziju sem dal na razpolago nekaj sob, kjer se je pozneje razvil znameniti katehetski center. Tiskali so katekizme, katehetske pripomočke; postal je pomembna katoliška ustanova.

Glavno moje delo je bilo, da sem vsak dan obšel vso ustanovo, pogledal fante, učitelje in vzgojitelje, se pogovarjal in poslušal predloge. Vsako jutro pred poukom sem za vse povedal dobro misel [salezijanski "dober dan"], ki se je nanašala na disciplino in vzgojo. Težava je bila v tem, ker kantonščine še nisem znal, zato sem govoril v mandarinščini ali tudi v angleščini. Povsod sem moral imeti oči in ušesa, predvsem pa srce.

Na obisk je prišel vrhovni predstojnik R. Ziggio. Ob tej priložnosti naj bi bil en dan zahvale g. Tang King Poju. Naša ustanova je morala prevzeti vso organizacijo v imenu vseh petih velikih salezijanskih zavodov v Hongkongu. Na slovesnosti so Tang King Poju izročili odlikovanje svetega očeta, ki ga je imenoval za Viteza sv. Silvestra. Bila je res sijajna prireditev.

Potem me stari Tang King Po poklical v svoje stanovanje. Rekel mi je: "Mašenfu, star sem. Vesel sem, da ste tako lepo uredili šolo Tang King Po. Hvala vam. Imam pa še velikansko stanovanjsko poslopje. Želim, da bi tudi to preuredili v šolo, da bi Hongkong imel dobro vzgojene in izobražene osebnosti." Prevzel sem to delo, vodil pa ga je Suppo. Danes je v tej hiši velik Collegio Tang King Po, na osrednjem otoku, s sijajno šolo, kjer je svoje talente pokazal naš sobrat Stanko Pavlin.

Proti koncu drugega mojega leta v Hongkongu je prišla vest, da je Tang King Po umrl. Malo prej so ga krstili. Zopet sem moral organizirati pogreb s predstavniki vseh zavodov. Pokopali smo ga med rajne salezijance. Dvajset let pozneje so prav zraven njega pokopali njegovega prijatelja, našega Jožefa Gedérja.

Po dveh letih me je ogromno in težko delo silno zdelalo, še zlasti zaradi velike vročine; po vsem telesu so se pojavili gnojni izpuščaji. Moral sem v bolnišnico h kanosijankam. Del

zdravljenja je potekal na morju, kjer si je morski pes zaželel vsaj eno mojo nogo, pa me je angel varuh še pravočasno opozoril in sem jo pobrisal na obalo.

Konec šolskega leta 1956 sem šel v Makao na duhovne vaje. Ob sklepnem kosilu je vstal inšpektor Acquistapace in rekel: "Gospod Majcen, hvala za vašo perfektno pokorščino in za vaše delo preoblikovanja šole Tang King Po. Prosim vas, da greste v Saigon, kjer vas že čakajo vaši. Imenujem vas za ravnatelja in za inšpektorjevega delegata za Vietnam za tri leta." Zopet tisto, kar sem se naučil: Andrej, pomagaj si, kakor veš in znaš; in spet sem zaplaval proti Vietnamu, tokrat Južnemu ...

Torej različno delo, pa jeziki ... Eno pa je bilo povsod isto: uboge sirote tako v Kunmingu, Hanoju in Hongkongu. Vsi ti so ljubljenci don Boska in vsakega salezijanca, vsi ti imajo iste potrebe, da jim pomagamo do poštenega življenja, do tam, do koder seže naša roka.

Prilagoditi pa se je treba zakonodaji in kulturi kraja. Šolska zakonodaja na Kitajskem je bila stroga, vendar se je dalo potem marsikaj narediti, kakor je kdo hotel. V Hongkongu je bila strogo dosledna. Šolski inšpektor ni v ničemer prizanesel. Zgodilo se je, da je nekoč zahteval osem žarnic v sobo, kjer jih je bilo manj. Rekel sem mu, da v tem razredu zvečer sploh nimajo pouka. Pa mi je dejal: "Če v enem mesecu ne naredite, kot vam zapovedujem, vas bomo odstavili!"

Ko sem se selil sem in tja, sem seveda hotel vzeti s seboj razne dragocene stvari. Rad bi rešil vse, kar je bilo vrednega. Pa kako bi mogel iz Kunminga kaj odnesti? Le nekaj perila, čevlje, brevir in Filotejo, spomin na mamó. Pa še to so pregledovali dve uri, list za listom, če ne bi bilo na kaki strani papirja kaj nevarnega. Kaj če bi imel več tega! V Vietnam sem nesel še manj. In vsakokrat, ko sem se selil, sem bil pravi berač; pa so mi spet dokupili vse, kar sem potreboval. Tudi na koncu, ko sem mislil, da grem s Tajvana domov samo za tri mesece, sem tam pustil vse. Pa poglejte, koliko tega se je spet navleklo v sobo.

Ob koncu vam še enkrat povem, da je dveletno bivanje med sobrati, ki nimajo nič, zelo zahtevno. Biti v Hongkongu dve leti oče sirot in vseh potrebnih, je zelo zahtevno, kar sem na kratko tudi skušal povedati.«

33. Misijonar Jožef Gedér je vodil aspirantat, ko ste bili Vi ravnatelj v Hongkongu. Svetniška duša je bil v svojem misijonu; kako ste ga doživljali Vi?³³

»Ob koncu leta 1929, ko ga je klical škof Versiglia, da bi ga spremljal na misijonski poti, je prišel (v februarju 1930) prepozno in škof je v mučeništvo odpotoval z duhovnikom Caravariom. Gedér je jokaje dodal: "Zgubil sem mučeniški venec zaradi svoje počasnosti." Ko je bil dekan v Linčevu, je sezidal cerkev Marije Pomočnice v pristnem kitajskem slogu. Vsa

---

³³ N. d., 108.

oprema, kot stoli, križ, oltar, Marija, vse je bilo v kitajskem slogu. Tisti, ki so jo videli, pravijo, da je bila to prava kitajska umetnina. Jaz pa rečem, da je s tem izrazil svoje pristno kitajsko krščanstvo in kitajsko misel. Krščansko vero je inkultiviral v kitajsko kulturo. Bil bi nam lahko za vzor, kako je to treba narediti. V misijonih je to nadvse pomembno, kajti drugače se ne vzpostavi zaupanje in misijon je v velikih težavah.

Kdor bere knjigo o msgr. Kerécú, lahko vidi, kako enoletna ali dvoletna komunistična oblast zatre v človeku najboljše energije in mu stre živce, da postane kot cunjca. Inšpektor je vsakega, ki je bil izgnan, skušal dati tja, kjer bi lahko najbolje nadaljeval po vsem tistem, kar je prestal. Hvaležen sem, da je kot moj namestnik prišel v Tang King Po Gedér. S svojo mirnostjo je znal prerazgrete duhove pomirjati. Bil je pravi blagoslov zame, tudi kot spovednik. Spoved pri njem je bila dolga. Četrtr ure sem klečal na enem kolenu, četrtr ure na drugem; veliko je govoril o zaupanju.

Gedér je bil preudaren, malo počasen; kakemu mlademu, ki ga je vrglo iz ravnotežja, je znal pošteno napeti. Zatožili so ga vrhovnemu predstojniku, ko je ta prišel na obisk v Hongkong; tako so zapravili odličnega ravnatelja, kar bi Gedér lahko bil.

S Kitajske so bile izgnane tudi Versiglieve sestre Gospodove oznanjevalke. Gedér me je povabil k njim na obisk; živele so res beraško. Vsak teden je šel k njim za duhovno vodstvo, da jih je držal pokonci. Počasi jim je uspelo zgraditi dve krasni šoli, kjer se dekleta vzgajajo po don Boskovi metodi, kot sta delala Versiglia in Keréc.

G. Tang King Po je imel Gedérja zelo rad, najprej zato, ker je bil doma v njegovem misijonu, in sta se lahko pogovarjala v domačem narečju (haka), in pa zato, ker je bil kitajska poosebljena dobrota, po budistično bi rekli C-pej: usmiljeni Buda do ubogih mladih Kitajcev. Bila sta si torej podobna po mišljenju, značaju in usmiljenju.

Gedér je hotel biti vsem vse. Nekoč se je zgodilo, da se je Mao ves izmučen zatekel v njegov misijon. Gedér mu je pripravil dobro večerjo, toplo kopel, ga dal v škofovo sobo, da se je spočil. Vmes pa sta se še o marsičem pogovarjala. Če je Mao pozneje rekel, da je bil don Bosko velik vzgojitelj, je to storil najbrž tudi zaradi tega, ker se je o tem pogovarjal z Gedérjem in je pri njem to videl in občutil.

Škoda, da je Gedérja zadnja leta zdelovala močna skleroza, ki mu je omejila spomin in dejavnosti. Vansenfu – Gedér počiva na hongkonškem pokopališču. Verniki so radi obiskovali njegov grob, prinašali cvetje in se mu priporočali. Govorili so, da so doživeli uslišanja.«

34. Še tretji Slovenec je bil v zavodu, g. Rafko Mrzel, krojaški mojster, ki je potem odšel na Filipine. Kakšni so Vaši spomini na g. Rafka in njegovo delo?³⁴

---

³⁴ N. d., 110.

»Ko sem prišel iz Vietnama v Hongkong, je tam, daleč na tujem, najbolj glasno zadonelo med pozdravi: "Dober dan. Dobrodošli g. Majcen!" Bil je g. Rafko, s katerim sva si prvič podala roke. Čez nekaj dni me je povabil v svojo krojaško delavnico; bila je blizu moje pisarne. Pozdravil me je njegov podšef, dobri Wang, in kakšnih 20 do 30 kitajskih fantov. Vprašal sem ga, če ima kaj dela. "Oh, seveda: za zavodske fante, teh je okoli 1.100, moramo narediti poletne in zimske uniforme, kot je to predpisano za vsako šolo. Vsak mora imeti svoj grb." Naši so imeli "Li C Li Žen" – da bi rasli kot palme ob obilnih vodah, z upanjem, da bi vsak dijak sebe tako vzgojil, da bi bil za zgled drugim, sposoben za naloge življenja.

Razkazal mi je tudi moške in ženske obleke za imenitnejše osebnosti; tako so imeli gojenci iz višjih letnikov priložnost, da se naučijo krojiti še za zahteve krojaštva v velemestu.

Rafko me je tudi peljal pogledat na vrh hriba, kjer živijo barakarji. Iz koščkov blaga, ki so ostali od drugih oblek, je pozno ponoči – pritrgal si je čas spanja – šival za te reveže obleke in jih ob obiskih razdeljeval. Vsaj srajčka in hlačke so tako prav prišle tem, ki niso imeli drugega kot cunje.

S sobratom tiskarjem Aojem je organiziral tudi vsako nedeljo oratorij. Rafko je zavzeto pomagal pri katekizmu, predvsem pa pri razdeljevanju pomoči, ki smo jo dobili. Bilo je treba veliko truda in napora, da niso nasilno vsi hkrati vdrli in razgrabili, kar je tako in tako bilo zanje namenjeno.

Komaj sem se navadil na ta zapleteni zavod, pa je že prišel dekret, da je treba iti drugam. Isto je doživel g. Rafko, celo kak mesec prej, saj je bil premeščen na Filippine, v Manilo. Tam je nadaljeval kot krojaški mojster, predvsem pa kot prijatelj najbolj revnih. Ker sem moral potovati v Vietnam prek Filipinov, sem ga obiskal in videl, koliko je bilo tudi tam revščine in dela za občutljivo Rafkovo srce.«

35. Ali niste v tistih letih nič mislili na to, da bi šli domov, za stalno ali vsaj na kratek obisk? Saj od leta 1935, odkar ste šli v misijone, niste bili doma. Kako so to razumeli in prenašali domači?³⁵

»Za to, da bi šel za stalno domov, niti pomislil nisem. Tudi zato ne, ker sem vedel, kako je doma. Na dolgo mi je o tem pripovedoval Gedér, ki je leta 1952 bil doma. Tudi Keréc ni šel domov, ampak v Francijo. Da bi šel na dopust, ko pa ni bilo niti trenutka časa; po dveh letih v Hongkongu bolan, poln izpuščajev, kot kak gobavec, popolnoma zdelan z vsemi problemi, ki jih je bilo treba rešiti? Hvala Bogu, da sem imel tiste tri mesece nekaj prostega časa, da sem se malo odpočil in si nabral novih moči.

---

³⁵ N. d., 111.

Seveda, mama bi zelo rada videla, da bi prišel domov, jaz pa sem imel samo vatikanski potni list, starojugoslovanski mi je zdavnaj potekel, novega pa nisem imel. Ko sem zvedel za ambasado v Pekingu, sem napisal prošnjo, pa so mi lepo srbsko odgovorili. Mama me je želela videti vsaj pred smrtjo, kar sem želel tudi jaz. Sestra Marica je doma izprosila, da sem dobil potni list in lahko leta 1958 odšel na prvi obisk v domovino.«

36. Drugi prihod v Vietnam – kar za 20 let. Tokrat pa se je začelo zares: začetek salezijanske družbe v Vietnamu. Ste že prvič vzljubili Vietnam tako, da ste se zdaj vračali ne samo z veseljem, ampak z ljubeznijo?³⁶

»Splošen položaj v Vietnamu 1956 je bil: kritično, pesimistično, nevarno, fantje so bili nedisciplinirani.

V Saigon sem prišel s kitajsko ladjo iz Manile. Ustavili smo se na Rtiču sv. Jakoba; čakali smo na plimo (6 m visoka), da smo lahko zavili v saigonsko reko. Kapitan nas je med triurno vožnjo opozarjal, naj ne stojimo zunaj, kajti v skrivališčih delte so pristaši zelenih, ki nasprotujejo predsedniku Diemu, na drugi strani Saigona pa so kaodaisti blizu svetega templja Tay Ninh (s kaodaističnim papežem, kardinali, škofi in verniki sedem stopenj), kjer grmijo topovi.

Od leta 1954 do 1956 je iz severnega dela Vietnama pribežalo v južni del več kot milijon beguncev. Diemova vlada je zanje zidala nove vasi, cerkve, organizirala mesta. Ljudje so prinesli golo življenje, le kako culo z relikvijami prednikov. Vlada pomaga, kolikor more. Saigon, že prej dvomilijonsko mesto, naglo raste, otrok brez vsega je polno.

Sobrat Cuisset, ki je dve leti vodil salezijansko delo, me popelje v našo novo postojanko v Govapu. To je bivša železniška postaja z nekaj delavnicami. Edini sobrat Lu ni bil kos zahtevam msgr. Seitza in razvajenim fantom, saj ni imel dovolj riža ne mojstrov ne spalnic ne učiteljev. Nekaterim je poskrbel mojstre v mestu Cuisset. Sicer pa je moral tekati od Poncija do Pilata, da je vsakemu poskrbel vsaj skodelico riža in obleko.

Zunaj mesta sem se ustavil v Thu Ducu, kjer je nek libanonski inženir sezidal dve po sto metrov dolgi stavbi. V teh stavbah so naši aspiranti in nekaj fantov beguncev brez vsega. Pomembno je, da so si skopali dober vodnjak; voda služi tudi za zalivanje dreves. Tu so bila prej skrivališča komunistov. Buldožer je zravnal meter visoka mravljišča in razgnal kače. Tu naj bi bil sedež inšpektorialnega delegata za Vietnam – Majcna.

Med Francozi je vladal velik pesimizem, saj je bilo očitno, da se bliža konec njihove 90-letne kolonialne vladavine. Diplomati so napovedovali, da bo kmalu tudi Južni Vietnam z Diemom padel.

---

³⁶ N. d., 137.

Sobratje v Hongkongu (sedež inšpektorije) so po nekaj mesecih menili, da bi bilo najbolje fante prepustiti vietnamskima škofoma msrg. Tuju in msgr. Chiju in odpoklicati Majcna, Cuisseta in Boga v Hongkong. Tako je prišel v Saigon Acquistapace s sporočilom, da zapustimo Vietnam. Omenjena škofa se posvetujeta z nami tremi. Rekli smo: če je od nas odvisno, smo voljni ostati in trpeti s fanti do konca! Po sestanku sporočita tudi odgovorna škofa svojo določitev: Mi ne prevzamemo fantov. Ostanite tukaj in zaupajte v Marijo Pomočnico in don Boska. Priporočili bomo vašo zadevo socialnemu ministrstvu in Svetemu sedežu, da vam pomagajo, posebej pa apostolskemu delegatu msgr. Capriju. Ob tem je Acquistapace obljubil nekaj novega osebja.

Tako je šel orkan uničenja salezijanskega dela v Vietnamu mimo. Med fanti v Thu Ducu smo začeli organizirati salezijansko duhovno življenje. Msgr. Chi je sprejel v svoje semenišče aspirante. Lasalovci pa so sprejeli fante za francosko-vietnamsko organizirano srednjo šolo. Namesto francoskega škofa, ki nam ni bil naklonjen, je bil imenovan msgr. Simon Hien, ki se je vedno rad pohvalil, da je salezijanski škof in naš prijatelj.

Blizu Thu Duca smo imeli zemljišče, ki nam ga je darovala prva vietnamska sotrudnica madame Caree, po rodu Vietnamka. Pa kaj, ko ga je blokirala nova vietnamska vojska.

Predsednik Diem je počasi ukrotil kaodaiste. Bilo jih je okoli štiri milijone. Res je bila to čudna verska mešanica vsega mogočega. Predsednik Diem je še meni poslal 100 kaodaističnih fantov v Thu Duc. Bili so res dobri verni fantje. Sodelovali so pri vseh naših molitvah, zvečer pa so še pod komarnico cele ure molili svoje molitve. Toda ponoči so skrivoma drug za drugim zbežali nazaj v sveto mesto Tay Minh.

S tem sem podal zelo kratek pregled položaja v prvih mesecih, ko sem ponovno prišel v Vietnam. Ves položaj je bil res mučen in negotov. Spet je bilo treba začeti s tistim: Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal! Zadnje mesece pred mojim prihodom so sprejemali begunce sirote, ki pa so bili arogantni, kradli so, nekateri so ponoči odnesli postelje z omarico in vsem orodjem.

Seitzovi fantje iz Hanoja so bili sicer dobri, našli pa so se nekateri, ki so godrnjali nad sedanjimi časi in govorili o preteklih, ko so imeli vsega dovolj. Res, sedaj smo bili praznih rok, brez učiteljev, mojstrov in so bili po pravici nestrpni. Vlada ni pomagala kot prej, saj je morala skrbeti za milijon beguncev brez vsega. Treba je bilo navezati stike s predsednikom Diemom, s socialnim uradom za begunce, apostolskim delegatom, s škofi, z uradom za šolstvo (za učbenike). Za delavnice je bilo treba poskrbeti orodje in stroje, pa nemške inštruktorje, urediti spalnice in sanitarije. Iskati je bilo treba nove dobrotnike v ZDA, Kanadi, Argentini in drugod. Poskrbeti za zdravstvo in bolniško oskrbo bolnih. Vzpostaviti je bilo treba povezavo z redovniki. Posebej pa na novo organizirati fante tako v Govapu kakor v Thu Ducu, pomešati fante s severa, juga in sredine, sto drugih problemov za osnovne šole, srednješolce in za

visokošolce. Za ekipo treh salezijancev – Majcen, Cuisset, Bogo – je bilo dela na pretek in smo klicali S.O.S. nujno na pomoč!

Predstavili smo se vladi, škofom in redovnim predstojnikom. Potem smo naredili načrt: novi program za šolo v Thu Ducu in Govapu in za prihodnji salezijanski noviciat. Določili smo načela za sprejem gojencev: sprejemamo dobre in inteligentne revne fante, ki jih je možno vzgajati, ki se bodo svobodno odločali, ali bodo živeli po salezijanski vzgojni metodi; osnovnošolce je treba usmeriti k sestram, v zameno pa od njih sprejeti starejše (za 6. razred); nemogoče je nadaljevati sistem deškega mesta, ko ni hišic ne vzgojiteljev ne mojstrov in ne drugega. Predvsem si je treba najprej prizadevati, da to uresničimo v Thu Ducu, pozneje še za rokodelske in višje šole v Govapu.

Določila, ki se nanašajo na hišo v Thu Ducu: Tu naj bi bila splošna izobrazba: predaspirantat in aspirantat z nižjimi (7., 8., 9.) in višjimi (10., 11., 12.) razredi. Vse rokodelce in druge dobre fante pošljemo v Govap. Aspirante, ki so že kandidati, pošljemo začasno v semenišče k msgr. Chiju, druge pa k šolskim bratom lasalcem. Dobrim bivšim gojencem in semeniščnikom zaupamo službo asistentov in učiteljev, takim, ki so zmožni skupnega življenja v veselju in delu. Za pomoč smo tudi dobili izvrstne klerike. Sprejeli naj bi okrog 200 fantov, beguncev s severa in od drugod, da bi tako dobili poklice za svoje prihodnje delo.«

37. Spoprijemali ste se z revščino, s slabo organizacijo, težkim sožitjem severnih in južnih Vietnamcev ... Vi pa ste hoteli povsod uvesti salezijanski način sožitja in dela. Če je bilo treba, tudi z energično roko: kot Majcen – Mojzes, ki včasih vlada s »trdo roko«, vendar vodi v »obljubljeno deželo« ...³⁷

»Kakšne so bile razmere od prihodu in naslednje mesece, sem pravkar na kratko opisal. Naj dodam še o razmerah v Govapu. Tam naj bi po želji škofov delali predvsem za delavsko mladino. Ob urejanju razmer naj bi mislili na našo prihodnost: dobre fante usmeriti v salezijanski poklic sobrata pomočnika (laika). Razmere v Govapu je bilo treba urediti energično, vendar v duhu krščanske ljubezni: pomagati takim, ki niso za nas, da dobijo mojstre, ki jih bodo usposobili za življenje. Za naprej organizirati 7., 8. in 9. razred splošne izobrazbe in pa fante za poklic krojača, mizarja, avtomehanika, mehanika in tiskarja. Dobiti bo treba nemške inštruktorje. Poskrbeti, da bo vsak fant imel svoje orodje, pridobiti in opremiti delavnice s stroji. Določiti sobrate (Chung in Liu), ki bodo versko, disciplinsko in profesionalno organizirali in vodili življenje. Prostori so bili pretesni za razvoj šole, še zlasti tehnične. Socialni oddelek vlade je pozorno spremljal razvoj in tudi pomagal. Uspehi so bili vidni. Tu je bilo treba veliko odločnosti, imeti pa tudi dobro srce.

---

³⁷ N. d., 140.

Želja vseh sobratov je bila – izrazili smo jo kot načrt za prihodnost – noviciat, ki naj bi ga ustanovili kje v Dalatu, na planoti 1.600 m nad morjem, v ugodnejšem podnebju. V tem prekrasnem kraju s francosko urejenimi hišami je bilo kot v majhni Švici. V pogovoru z apostolskim delegatom sem omenil, da bi radi tu imeli noviciat. Kakor že veste, smo kupili benediktinski samostan. Tako smo dobili prostor, kjer smo se lahko nekoliko odpočili. Madame Lelievre pa je v Tram Hanhu, kakih 30 km od Dalata, ponujala svoje zemljišče z več počitniškimi hišicami. Pa je Bog vse prav obrnil. 1957 sem apostolskega delegata msgr. Capria prosil za vatikanski potni list: dobil sem ga in mi je zelo prav prišel. Pogovor je nanesel tudi na Dalat. Povedal sem mu, da novincev še nimamo, imamo pa tokrat pomembnejši načrt, namreč razširitev hiše v Govapu, kjer bi radi dobro tehnično šolo in da imamo tam sedaj možnost dokupiti zemljišče. Takoj se je strinjal, da tam kupimo in prodamo benediktinski samostan v Dalatu (kupile so ga sestre). Po dogovorih je bilo hitro vse sklenjeno in kar dobro urejeno. Kupili smo velikanski prostor s hangarji za tehnično šolo v Govapu. Hvala Bogu in Mariji, da smo mogli tako čudovito poskrbeti za uboge rokodelce in se nam je odprla pot v prihodnost. Takoj smo začeli urejati vse potrebno.

Dobra gospa Lelievre nam je začasno posodila zemljišče v Tram Hanhu, kjer bo naš noviciat; kupili bomo, ko bomo imeli denar in potrebna dovoljenja. Res čudovita Božja pota, po katerih nas Bog vodi, ko se žrtvujemo za ubogo mladino.

Don Boskov vzgojni način, ki smo ga skušali uveljaviti, je rodil izredno lepe sadove, najbolj v Thu Ducu. Prihajali so na obiske ugledni gostje, tudi predsednik Diem, ministri, ambasadorji, škofje in drugi predstavniki ter občudovali moč don Boskove metode. To nam je vedno prineslo tudi gmotno pomoč. In še za fante je bilo koristno, saj so morali pokazati, kako imajo urejeno in snažno, kako navdušeno igrajo, kako so ljubeznivi in potrpežljivi in pokazati še mnogo drugih izrazov salezijanskega veselega življenja.«

38. Dokler ste sprejemali revne, in to povsem zastonj, je še kar šlo. Ko ste sprejemali tudi premožnejše, ki so plačevali, pa so bile večje težave s preskrbo. To ste večkrat poudarili. Kakšna zakonitost pa je potem tu na delu?³⁸

»Večina gojencev je bila revna, saj so bili po večini begunci s severa. Tako v začetku od tistih, ki smo jih imeli kot aspirante, nismo jemali šolnine ali za hrano. Zelo pa smo zahtevali, če je bilo mogoče, da jim starši preskrbijo obleko in čevlje ter druge osebne potrebščine. (Na Kitajskem je bilo pri tem zelo veliko vroče krvi, ker so fantje prodali obleko in čevlje in znova in znova prosili.) Iz bogatejših družin (kakega oficirja ali podobno) jih je bilo malo; ti so vedno stisnili v roko kako vsoto, ki je zadoščala za prehrano. Pomagalo nam je socialno skrbstvo.

---

³⁸ N. d., 147.

Da bi fantje v Govapu kaj plačevali, niti pomisliti ni bilo; vsak teden so celo dobivali kaj malega (kot nagrado za delo), da ne bi kradli.

Kakšna zakonitost naj bi tu vladala? Z eno besedo: predanost duhovniškemu, redovniškemu in salezijanskemu poklicu. Prepričan sem bil, da je Bog vedno pomagal revnim dobrim fantom. Mnogi so nas opozarjali, da fantje hlinijo poklic. Vendar smo pazili pri izbiri; imeli smo zelo stroge kriterije.«

39. Vneto ste se tudi lotili organizacije bivših don Boskovih gojencev. Bili ste odločen zagovornik misli, da naj naprej živijo iz dediščine, ki so jo prejeli po salezijanski vzgoji. Nasprotovali ste misli, da bi delovali le kot združenje za medsebojno pomoč. Kako je z bivšimi gojenci danes, če Vam je znano?³⁹

»Msgr. Seitz je vedno rad prihajal k nam; ustanovili smo združenje bivših gojencev. Ustanovna listina zveze bivših gojencev je bila sprejeta 1957. Odgovorni pred vlado je bil bivši gojenec advokat Hao. Na plenumu so sprejeli pravilnik. V Govapu, v kupljeni hiši, je bil sedež združenja. Ponavljal sem jim, da morajo živeti tako, kakor jih je don Bosko naučil v aspirantatu. Bili so med seboj zelo povezani in si radi pomagali.

Vsak mesec so se dobivali na sestanke. Sprejeti so bili vsi gojenci iz naših ustanov. Po treh letih je bil izvoljen za odgovornega dr. Toung. Po letu 1965 je bil predsednik dr. Quat, vojaški zdravnik, ki je navezal stike s francoskimi in italijanskimi gojenci. V Torinu se je udeležil svetovnega kongresa bivših gojencev. Veliko so naredili, vendar zaradi vojnih razmer zveza ni v polnosti zaživela.

Pred letom in po letu 1975 je veliko bivših gojencev zbežalo, največ v ZDA in Avstralijo. V Kaliforniji, kjer je 200.000 Vietnamcev, je bivše gojence dobro organiziral John Thay. Med njimi je tudi moj bivši duhovnik, sedanji univerzitetni profesor Peter Cho. V februarju imajo glavni shod, kjer se posebej spominjajo rajnega msgr. Seitza, začetnika organizacije, Majcna in drugih, ki so jim pomagali v življenje. Vsakokrat skušajo na to srečanje dobiti katerega svojih bivših predstojnikov. Tudi mene so močno vabili in želeli, pa nisem mogel iti. Močni so tudi v Avstraliji, kjer jih vodi p. Quang.

Kolikor mi je znano, se tudi v Vietnamu zbirajo vsako leto v Ba Thonu v cerkvi sv. Janeza Boska, ki je bila zgrajena pred nekaj leti pod vodstvom prvega vietnamskega inšpektorja in sedanjega magistra Johna Tyja. Velika slavlja so imeli za 40-letnico prihoda salezijancev v Vietnam: 1952 – 1992.

---

³⁹ N. d., 148.

Razveseljivo je dejstvo, da bivši gojenci povsod, kjer sedaj živijo, prenašajo živo in doživeto dediščino sv. Janeza Boska po svetu. Zelo pomembno je, da vzgojo po don Boskovem sistemu, ki so je bili deležni v zavodih, v svojih družinah sedaj prenašajo na svoje otroke.«

40. Leto 1958/1959 ste preživel v Sloveniji in po Evropi. Doma ste se marsikaj naučili za čas, ko bo tudi v Vietnamu zmagal komunizem. Pozneje ste pripravili vse tako, da so se salezijanci »razpršili« na manjše enote (župnije) in se obdržali.⁴⁰

»Proti Rimu sem poletel 19. maja 1958. Šel sem zato, da bi vrhovnemu predstojniku poročal o salezijanskem delu v Vietnamu, da bi dobil sredstev za sirote in za graditev cerkve Brezmadežne. Ta naj bi nas spominjala na don Boskov začetek 8. decembra 1841. Želel sem tudi obiskati priletno mater in z njo obhajali srebrno mašo. Pa tudi nekoliko odpočiti sem se namenil.

V Rimu v baziliki Jezusovega Srca sem maševal pri oltarju, kjer je don Bosko (1887) jokal od hvaležnosti za vse, kar je Bog po njem po pomoči Marije Pomočnice storil. Misli hvaležnosti so tudi mene kot nevrednega hlapca navdajale za vse delo s Kerécem na Kitajskem in v Vietnamu. Imel sem srečo, da sem prejel blagoslov od bolnega papeža Pija XII., ki je pred leti dal rešilni ukaz, naj sirote s severa prepeljemo na jug Vietnama.

V Torinu sem po pogovorih s predstojniki dolge ure preklečal pred oltarjem Marije Pomočnice, sv. Janeza Boska, sv. Dominika Savia in bl. Mihaela Rua. Hkrati sem se zahvaljeval za preteklost in prosil za graditev salezijanske družbe v Vietnamu v prihodnosti.

V domovino nisem mogel z vatikanskim potnim listom, zato sem po posredovanju sestre Marice dobil jugoslovanskega. Mama se je kar razcvetela od radosti, ko sva se objela na postaji v Brežicah. Sprejela me je sestra Marica, ki je bila predsednica sodnikove pisarne in je imela na sodišču večsobno stanovanje. Pozno v noč smo govorili o zgodovini, dolgi 23 let, kar se nismo videli. Ozna [Oddelek za zaščito naroda] gotovo ni iz užaljenosti, ker nisem obiskal najprej nje, okregala sestre Marice, marveč zaradi kontrole, da ne bi prinesel kaj nevarnega za [tedanji komunistični] sistem.

Dovoljenje za bivanje v domovini sem imel samo za tri mesece. Maševal sem pri dr. Jelerju, ki me je uvajal v življenje. Pri sonovincu Ivanu Bakanu v Šentrupertu sem videl, kako se sedaj dela z mladino po župniščih. To je bila zame šola Božje previdnosti, da sem vietnamske salezijance pripravljaj na leta komunistične oblasti, ki bodo nastopila z letom 1975. Gotovo gre zahvala izkušnji, ki sem jo dobil v Sloveniji, da so v Vietnamu preživel najhujših prvih petnajst let diktature. Tako je danes salezijanska družba v Vietnamu prečiščena za nadaljnje delo.

---

⁴⁰ N. d., 151.

Mama mi je poskrbela dobrega zobozdravnika, ki mi je zdravil zobe na svojem stanovanju in mi pomagal iz splošne oslabelosti. V Novem mestu sem se srečal s sestro Milko, na Golniku pa s sestrama [redovnicama] Konstantino in Mihaelo, ki sta me priporočili zdravnikom. Večkrat sem se na kratko oglasil na Rakovniku pri župniku Martinu Jurčaku, ki bi me rad zadržal, pa ni imel niti sobice, kamor bi me dal, kajti Rakovnik je bil zaplenjen, on pa z izkušnjo obsojenca na smrt in s sedmimi leti zapora. Pripravil pa je vse, da smo obhajali srebrno mašo: Jurčak, Kostanjevec, Pušnik in Majcen. Bila je pretresljivo lepa slovesnost ob navzočnosti ogromnega števila vernikov.

Trije meseci so minili kot bi trenil, moje dovoljenje se je izteklo. Mami sem obljubil, da se bom še vrnil. Med tem so me poklicali v Torino. Hvala vsem, ki so mi pomagali, da je bilo moje bivanje doma varno in sem se izognil vsem nevšečnostim.«

41. Tako silno ste se gnali za vietnamske poklice. Najbrž je bila »ponudba« g. Acquistapacea v Turinu, da bi bil on namestnik inšpektorja za Vietnam, Vi pa magister novincev, previdnostna ...⁴¹

»Zopet sem v Torinu. Laptalo, hrvaški salezijanec, mi je preskrbel sobico za oltarjem Marije Pomočnice. V nočnih urah, ko ni bilo spanca, kajti živci še niso bili umirjeni, sem imel Mariji marsikaj intimnega povedati. Odločitev pa je prišla 18. avgusta 1958. Acquistapace ni bil več inšpektor, prišel je v mojo sobico. Pa kar tako rečem, da naj prevzame mojo službo inšpektorjevega delegata za Vietnam. Šel sem in to povedal vrhovnemu predstojniku Ziggioottiju. Vrhovni predstojnik pravi, kaj da bom pa potem jaz delal. Acquistapace pravi, da sem najboljši za magistra novincev. Vrhovni predstojnik se strinja. Ko mu odvrnem, da ne vem, kako naj bi kot magister vzgajal, me pošlje k Antalu, katehetu (v vodstvu salezijanske družbe), ki naj mi odgovori na to vprašanje.

Naslednji dan sem začel s posvetovanji pri Antalu. Napotil me je, naj se oglasim pri magistrjih, ki to službo opravljajo. Tako sem obiskal Sirija v mestecu Villa Moglia, Gorkiča v Lanuvii. Potem sem odpotoval v Francijo. Nepozabno je bilo srečanje z msgr. Kerécem. (Naslednje svidenje z njim čez 14 let leta 1972 je bilo tudi zadnje.)

Precej časa sem se zadržal pri Vodetu v Torinu, ki me je obvestil o vsem dogajanju med sobrati doma in drugod po svetu. Zelo domače sem se počutil pri sobratih na Koroškem v Avstriji in pri sorodnikih v Gradcu.«

---

⁴¹ N. d., 153.

42. Gotovo se spominjate doživetja, ko so Vaši prvi novinci izpovedali zaobljube in postali salezijanci. To je bilo nekaj izjemno pomembnega za vso salezijansko družbo, še posebej za nastajanje Družbe v Vietnamu.⁴²

»Inšpektor Bernard Tohill pride in mi čestita k imenovanju za magistra. Prosil me je, naj bi še začasno sprejel vodstvo aspirantata v Thu Ducu, ker je Brazilec Bogo šel za leto dni domov na dopust. To leto naj bi pripravljali kandidate za noviciat. Med tem se je urejala dokumentacija za kanonično (uradno) ustanovitev noviciata. Začele so se priprave in potem gradnja cerkve Marije Brezmadežne. Vodil sem seveda tudi zavod v Thu Ducu. Treba je bilo pripraviti vse prostore za novince. Pred mano je bila naloga, pripraviti ustrezno noviciatsko ozračje.

Kandidati za prvi vietnamski noviciat so morali imeti malo maturo, pomeni 9 razredov šole, in stari so morali biti vsaj 15 let. Uvidel sem že na začetku, da psihično niso dovolj zreli; zato smo pozneje določili veliko maturo in starost 18 let.

Naj omenim nekatere pozneje najvidnejše salezijance, ki so bili med prvimi novinci: Marko Huynh (sedanji inšpektorialni ekonom), John Ty (prvi vietnamski inšpektor, to službo je opravljal 15 let), Dominik Uyen (sedaj inšpektorjev vikar) ...

Najprej sem bil potreben priprave na noviciat jaz. Vadil sem se v vietnamščini tako, da sem imel konference z bivšim gojencem, ki mi jih je popravljali. Sklenil sem namreč, da bom, kolikor se bo le dalo, imel konference v vietnamščini, kar je bilo do takrat v nasprotju s prakso vseh drugih magistrstov v Vietnamu, ki so imeli pravila v francoščini in so imeli tudi vse konference v francoščini. Lotil sem se torej tvegane spremembe, ki me je stala veliko truda.

Obenem sem začel graditi cerkev Brezmadežne, ki jo je potem nadaljeval Bogo. Ta cerkev je prava lepota med cerkvami. Prav v njej smo se zbirali k raznim slovesnostim, vedno tudi za obred redovnih zaobljub, s katerimi so novinci končali leto noviciata.

Pripravljali sem tudi prve asistente, ki so mi pomagali pri vzgoji; pozneje so postali ravnatelji in drugi sodelavci. Zgodovinski dan za salezijansko delo v Vietnamu je 15. avgust 1960, dan, ki je pomenil začetek prvega noviciata. Noviciat je začelo 8 kandidatov, ki smo jih izbrali po strogih merilih.

Prvo konferenco sem začel z mislijo: "Naš prvi magister je sv. Janez Bosko in naše prva učiteljica Marija Brezmadežna, ki se ji posvetimo." Poleg izkušenj, ki sem si jih nabral v Evropi, in izkušenj dosedanjega duhovnega življenja, je bila glavna tema konferenc – vzgoje razlaga don Boskovih pravil. Pravila so bila v francoščini. S pomočjo klerika Hiena in novince Quija (imel je francosko maturo) sem začel pravila prevajati v vietnamščino. V pogovoru z omenjenima sem skušal najti pravi pomen francoskim besedam v vietnamščini. Seveda to ni

---

⁴² N. d., 156.

bilo lahko, kajti po slovarjih smo našli le budistično materialistično pojmovanje duhovnosti. Pri tem so mi pomagali tudi msgr. Chi, moj veliki prijatelj, in njegovi profesorji, ki so se veselili moje odločitve, da bom noviciat vietnamiziral.

Novinci so veliko pripomogli k dobremu duhu. K temu so prispevali tudi obiski nekaterih cerkvenih dostojanstvenikov, kot kardinalov Spelmana in Agaggianiana.

Poleg konferenc (uvajanje v salezijansko življenje) smo imeli še noviciatsko šolo: poučevali smo latinščino, francoščino, italijanščino in drugo.

Prvi slovesni dan je bil 21. november, dan, ko so novinci prejeli duhovniško obleko – talar. Naslednji tak dan je bil 8. december, ko je bila uradno vzpostavljena vietnamska cerkvena hierarhija, v Thu Ducu pa blagoslovljena cerkev Marije Brezmadežne. Jaz pa sem hotel novince predvsem z devetdnevnicco pripraviti na doživetje tistega, kar je okušal don Bosko na začetku svojega dela 8. decembra 1841.

Po dokončnem preverjanju smo se odločili, da je 6 novincev zrelih za izpoved redovnih zaobljub. To je bil Gospodov dan za salezijansko družbo in še posebej začetek salezijanske družbe v Vietnamu – bil je 15. avgust 1961. Dan hvaležnosti Mariji, ki se je izkazala, da je bila in je še pomočnica. Obljube je sprejel inšpektor Tohill. Kot magister sem vsakega pri oltarju objel kot brata in za vsakega goreče molil.

Zelo sem hvaležen za zgoraj omenjene štiri sobrate, ki so po mojem izgonu leta 1976 postali stebri salezijanske družbe v Vietnamu in v 15-ih letih najtežjega komunističnega pritiska do danes vztrajali v zvestobi.

Po končanem noviciatu smo jih poslali kot mlade sobrate v Hongkong, kjer je bil skupen študentat. Vodil ga je moj veliki prijatelj in vzgojitelj Massimino, izvrsten don Boskov sin. Nadaljeval je z noviciatsko vzgojo v don Boskovem duhu. Učili so se filozofije; višja gimnazija je bila vključena v to obdobje po takratnem sistemu.

Prvo leto noviciata je bilo tudi zame kot magistra leto preverjanja. Bil sem v stalnem stiku s provinciali raznih redov, posebej s cistercijanskim opatom, Vietnamcem, kateremu sem zaupal načrt, da hočem noviciat, v katerem bi se mogel don Boskov duh utelesiti na vietnamski način in se izraziti v značaju vietnamskega človeka. Hvaležen sem tudi frančiškanskemu provincialu, ki je vzgojil veliko dobrih frančiškanov Vietnamcev in mi je zelo pomagal z nasveti.

Prvo leto sem prevedel pravila v vietnamščino; prevod je bil poln pomanjkljivosti in je služil le kot osnova za dodelavo. Izboljšava besedila je bil moj načrt za čas drugega noviciata. Pripravil sem začasno izdajo pravil. To je bil trd oreh za Slovence, ki si mora pomagati, kot si ve in zna. Zame je bila dobra šola, pa tudi za novince, da so se poglobili v vsako besedo in jo skušali v polnosti dojeti na vietnamski način. Vesel sem bil, da so me pri tem zelo podpirali

vietnamski škofje (kot npr. msgr. Simon Hien) in mi dajali pogum, da naj nadaljujem z začetim delom, da uresničim postavljene načrte.

Slovenci smo majhen narod, zato smo bili v misijonih bolj prilagodljivi razmeram. Lahko smo se poglobili v vietnamsko miselnost in vanjo inkultivirali don Boska in njegovo karizmo. Drugi, veliki narodi, pa so prilivali tudi svoj nacionalizem, posebej, kot sem opazil, Italijani, Francozi, Angleži.

To je bilo prvo leto noviciata 1960/61. Magister sem bil zapovrstjo deset let. Vsega se ne da popisati, omenil bom le še nekaj stvari iz naslednjih noviciatov.

43. Ogledali ste si Dalat [in približno 30 km oddaljen Tram Hanh]. Ste takrat morda sanjali, da bo prav tukaj, če smem tako reči, zlata doba Vašega misijonskega delovanja?⁴³

»Po teh lepih uvodnih besedah bi vas najraje povabil, da bi se z menoj peljali v 300 km oddaljeni (gledano od Saigona) in na 1.600 m visoki turistični in hladni kraj Dalat. Vsakih 10 km bi lahko občudovali druge kulture, ki tam rastejo ob asfaltni cesti. Najprej bi se peljala skozi riževa polja, potem bi se dvignila med neizmerne plantaže kavčukovca, pa v nasade sadja, sladkorne pese in drugega. Počasi bi se dvignila skozi ozko grlo v bambusove nasade, kjer je dežela prvotnih prebivalcev, ki so črni kot Kramarjevi na Papui, brez obleke, le s kako cunjо okoli pasu, s pipo dobrega domačega tobaka v ustih in z zakrivljenim nožem v rokah, da se branijo pred kačami, tigri, sloni in drugim. Potem se dvigneva do mesteca Blao, kjer že od daleč lahko zavohava kavarno. Za majhen denar se lahko okrepcava s kavo in jelenovo pečenko. Nato se dvigneva v čajne nasade, ki se razprostirajo neizmerno daleč. Kmalu bova v smrekovih gozdovih, kjer je domovina plemena Koho. Tu so krasni slapovi Guga. Avto mora močno navkreber, potem pa se naenkrat razprostre pred nama mesto Dalat s samimi vilami v francoskem stilu, z vrtovi. Pozdravi naju katedrala, nato umetno jezero, ob katerem je škofija, salezijanski študentat blizu katoliške univerze in nekdanji Papeški atenej Pija X. Še malo naprej je benediktinski samostan s cerkvijo, zraven letna rezidenca predsednika Diema, radijska postaja. Tu naletiva na sedeže vseh redovnih družb, na vrsto šol in počitniških hiš ...

Potem bi lahko presedla na zobato železnico (ali pa se odpeljala tudi po cesti) proti Tram Hanhu, približno 30 km daleč, kjer je bil od 1957–1961 salezijanski počitniški dom, kamor se je 1961 preselil noviciat; tu sem živel rajsko veselje. Od daleč naju pozdravlja enonadstropna hiša noviciata, nato naju pozdravi še pet hišic. Keréčev arhitekt Qiu Weixing je sezidal enonadstropno poslopje za 300 aspirantov (7., 8. in 9. razreda), s cerkvijo za 400 ljudi, kjer so molili in prepevali, potem jedilnica ... in seveda velikansko igrišče. Tu je kraj don Boskovega veselja, dela in študija. Spodaj so bananovi nasadi, kamor so večkrat prihajali na gostijo sloni,

---

⁴³ N. d., 149.

tiger si je privoščil kakega našega psa ali sosedovega prašička. V tem gozdičku sem se sprehajal z brevirjem in premišljeval. Poleti smo lahko obirali kavo. Čajni nasadi so veliki. Paziti pa je treba na kače, ki sicer prelepo spreminjajo barve, toda če vam brizgne strup, boste težko preživeli. Seveda bi naju povsod zabavale opice vuong z dolgim repom, ki zvedavo skačejo z drevesa na drevo.

Pa pojdiva 100 m niže in bova videla, kako so Japonci zajezili vodo, da 90 m globoko pada na turbine, ki proizvajajo elektriko za velik del Vietnama. Tam blizu bi naju pozdravili trapisti (ki so v resnici cistercijani). Imajo veliko poklicev in radi pogostijo vsakega, ki pride na obisk. V bližini je več manjših župnij, kjer sedaj delujejo moji misijonarji za domorodna plemena. Blizu letališča pa je dekan Thuyet, salezijanec, ki ima župnijo globoko med plemeni Koho, Banar, Rade ...

Tukaj sem prebil deset let zlate dobe, kjer sem oblikoval sedanje predstojnike vietnamske salezijanske družbe. Tu sem se trudil, da bi z novinci prevedel salezijanska pravila v vietnamski jezik. Hodil sem na sprehode v bližnjo vas Phat Chi k župniku in sestram ljubljenkam svetega križa, ki so najstarejši vietnamski red, ustanovljen okoli leta 1700. Nasproti je bila ameriška radijska postaja. Rad sem opazoval, kako je na stotine žena zgodaj zjutraj obiralo drobne lističe čajevca, ki so ga pakirali in pošiljali naprej v predelavo kot izvrsten "indijski" čaj.

Lep je ta košček zemlje, tudi bogat s kulturnimi spomeniki, še bolj pa je bogat zaradi dobrih Vietnamcev. Ti hodijo v belih hlačah in nekakšnem kratkem talarju.«

»Pred začetkom drugega noviciata smo na novo programirali salezijansko delo v Vietnamu. Po izkušnji prvega noviciata smo sklenili, da naj se priprave na noviciat podaljšajo do 19. ali celo 20. leta kandidatove starosti. Zato smo se odločili, da bodo odslej v Tram Hanhu poleg novincev tudi dobri fantje, posebno sinovi beguncev, naj jih bo do 300 (razredi 7., 8. in 9.), ki jih bomo z dobro katoliško vzgojo pripravili na življenje, da bo med njimi možna izbira kandidatov za salezijansko življenje. V Thu Ducu naj bodo (starejši) aspiranti (razredi 10., 11. in 12.) z maturo. Iz Thu Duca bodo izbrani kandidati prihajali v noviciat. Po končanem noviciatu bodo mladi sobratje šli na študij v Hongkong, in sicer na filozofijo. Vsak mora biti tudi dve leti na vzgojni praksi, da se dobro usposobi za delo s fanti; nekateri se morajo pripravljati za učitelje, ki bodo na naših šolah poučevali. Na teološke študije naj bi pošiljali v Rim. Ker pa nismo imeli dobrih izkušenj, smo jih pozneje pošiljali v Dalat na Papeški atenej Pija X. Imeli smo natančno izdelan program, zato smo tudi imeli kar izvrstne uspehe.

Starši so radi prihajali na obiske; vedno smo jih sprejeli z godbo. Radi so bili med nami in se udeleževali akademij, ki smo jih pripravljali. Škof Simon, ki je z veseljem prihajal k nam,

je dejal, da se pri salezijancih ne ve, kdaj je konec obredov v cerkvi in kdaj se začne akademija, ki je polna veselega salezijanskega duha. To je bil res čudovit don Boskov sistem v misijonih.

Držali smo se don Boska in se nismo vmešavali v politiko, vendar je politično ozračje imelo velik vpliv na naše življenje. Komunisti so začeli napadati vasi, ki so se skušale zaščititi in braniti pred napadalci. Postavljali so ograje in organizirali straže. Tudi meni so svetovali, naj tako naredim. Kako pa naj zavarujem z ograjo 8 ha zemljišča! Prosil sem za denarno pomoč inšpektorja, pa mi je odgovoril, da so naša zaščita otroci – reveži in sirote. Ho Ši Minhovi partizani so vsak dan hodili čez naše ozemlje, vendar so nas vedno pustili pri miru. Naša obramba je bila Pomočnica, ki je varovala naše otroke; tako je bilo vso vojno do leta 1975.

Iz drugega noviciata je izšlo 8 sobratov. Omenim naj sobrata Haoa, ki je leta 1976 prevzel moje ravnateljsko mesto in vodil 15 let noviciat v najtežjih komunističnih časih. Veliko mi je pisal in jaz sem ga po pismih vodil 15 let. Omenim naj tudi sobrata Tiema, ki je končal univerzo v Jeruzalemu in postal misijonar med rodovi Thuong. Potem je dr. Cho, ki je sedaj univerzitetni profesor na katoliški univerzi v Washingtonu, eden mojih najboljših učencev, ki sem ga vodil po pismih, da ni zabredel v novotarije po koncilu. Peter Bao, ki je kot duhovnik stopil v noviciat, je pomagal pri dokončni izdaji konstitucij v vietnamščini.

Naslednjih noviciatov ne bom opisoval. Vodil nas je inšpektor, moj prijatelj in moja opora, Massimino. (O njegovem svetniškem življenju piše Rassiga obsežno knjigo.)

Pri izbiri kandidatov za noviciat in kandidatov za prve zaobljube smo bili silno strogi. Ko sem bil izgnan [1976], je bilo 130 vietnamskih salezijancev. Nekaj se jih je potem porazgubilo, da je število padlo precej pod sto. Še več kot 20 duhovnikov danes v Vietnamu je mojih novincev; ti so glavni arhitekti salezijanskega življenja v Vietnamu. Nekaj mojih novincev je stopilo v druge redovne družbe ali med škofijske duhovnike; teh je okoli 20, ne samo v Vietnamu, marveč tudi v Kanadi, ZDA in v Avstraliji. Držal sem se don Boskovega navodila, da naj preskusimo vse, najboljše pa ohranimo.

Kadar pa je odšel kak novinec, zato ker se ni čutil za salezijansko življenje, ali zaradi kakega sobrata, ki je to pot onemogočil, me je zelo zbolelo in sem se žalostil. Izpraševal sem si vest, česa morda nisem storil! Čutil sem, da je vsak poklic velik Božji dar, ki ga po Mariji podarja Bog, ne ljudje. Ko pregledujem te številke, moram ponovno reči, da sem bil nekoristen hlapec, saj sem se prav gotovo premalo postil in premalo molil za vsakega.

Vsakemu, ki je odšel, sem priporočal zvestobo katoliški veri in naj kot bivši gojenec sodeluje z Božjo milostjo, v svetu pa živi kot don Boskov bivši gojenec ali salezijanski sotrudnik; s svojim življenjem naj povrne družbi za vse, kar je zanj storila dobrega.

Odgovorne službe v družbi – kateheta, ravnatelja, magistra – sem opravljal celih 30 let. Res velika odgovornost. Najbolj pa sem Bogu hvaležen za velik dar, da sem vse življenje delal in se trudil za [redovniške in duhovniške] poklice. Da sem lahko kot magister, čeprav morda

nevreden, sodeloval s Svetim Duhom pri oblikovanju kristjanov, don Boskovih sinov, ki naj jih preoblikuje milost v luč, da bodo apostoli dobrega. To je Božji poklic, da sem lahko oblikoval nove apostole po don Boskovem vzoru. K temu sem jih vzgajal ves čas do sedaj, saj je bil to moj prvi namen v številnih pismih. Tako sem nekako službo magistra nadaljeval do današnjih dni.

Noviciatsko ladjo je v Tram Hanhu krmaril nevidni magister Jezus Kristus, ki je na vihnem vietnamskem morju preživljala nevarne čase, saj so novinci in aspiranti živeli med dvema ognjema: med komunisti in nacionalisti. Topovske granate so žvižgale nad našo hišo in z gromom in treskom padale v bližnji gozd, kjer so bila partizanska skrivališča.

Molitev, posebno rožnega venca, spokorna drža novincev in ascetika posvečenega dela, resnega učenja in sproščenega ozračja na odmorih, je bilo najboljšo orožje proti vsem sovražnikom in napadalcem; to je bila naša varovalna ograja. Marija pa je bila strelovod proti vsem sovražnikom. Središče vsega je bila sveta maša v kapeli za 400 fantov, z velikim prezbiterijem, da so sodelovali številni ministranti in pevci.

Hvala Bogu za 10 let, kar sem bil magister, za dobo, v kateri je don Bosko vzgajal v salezijanskem karizmatičnem duhu svoje vietnamske salezijance – duhovnike in sobrate pomočnike. Neštevilna pisma teh, ki sedaj kot predstojniki vodijo don Boskovo družino v Vietnamu, pričajo, kako se Bogu zahvaljujejo za lepa leta, ki so bila sicer v marsičem grozna, vendar Božja leta. V pismih mi moji bivši novinci zagotavljajo, da hočejo živeti tako, kot so se učili v noviciatu, kot don Boskovi salezijanci morajo živeti. Vsakokrat, ko poromajo v kraje svoje mladostne svetosti (Tram Hanh), pošljejo pozdrave svojemu magistru in mu zagotavljajo zvestobo in izražajo zahvalo.

Phúc – sreča (vsebuje duhovno prvino), to je sreča, po kateri hrepeni vsako človeško srce, kajti "nemirno je naše srce, dokler se ne spočije v Bogu" (sv. Avguštin). Chuc phuc – želim srečo ob rojstvu, pri pomembnih dogodkih življenja, ko človek umira, zopet chuc phuc za večno življenje. Van phuc – neskončna sreča pa je Bog, edini vir naše prave sreče. Ali sem kot magister utešil to željo src novincev? Ali vsaj pokazal pot k tej sreči? Vem samo to, da so novinci, ki so v naviciatu začutili na dnu srca združenje z evharističnim Jezusom in srečo življenja v Božji milosti, ostali zvesti do danes – 1993! Postali so pravi junaki zvestobe poklicu in klicarji k zvestobi don Bosku in ohranili do danes salezijansko ustanovo v Vietnamu.

Leta 1975, na dan, preden so pridrveli komunisti v Saigon, dobim iz ameriškega letališča telefonsko obvestilo: "Pripraviti 100 vietnamskih salezijancev, da se ob njih popoldne odpeljejo v Ameriko!" Nikomur nisem nič povedal. Dejal sem si: naši vietnamski sobratje naj ostanejo tukaj in kot seme preživijo, kot so preživeli moji slovenski sobratje v domovini. Vedel sem, da ne smejo zapustiti toliko fantov. Naj ostanejo z njimi. Dajo naj cesarju, kar je

cesarjevega, in Bogu, ker je Božjega. Odpelje naj se samo duhovnik Qui, vojaški kaplan, in tisti, za katere bi bilo še posebej nevarno.

Moji junaki so se junaško držali, ohranili zvestobo in so mi hvaležni, da so ostali. Posebej naj omenim nekatere: John Ty (bil je 15 let inšpektor in delegat vrhovnega predstojnika), Fabiano Hao (bil je magister in ravnatelj, vzgajal sobrate in ohranil veliko število poklicev), Peter De (sedanji vizitator, ki je pomagal pri vzgoji prostovoljk in sester HMP in drugih redovnikov), Marko Huynh (ravnatelj v Govapu in ekonom, ki mi je pisal stotine pisem in me o vsem obveščal), Dominik Uyen (kot škofov vikar, profesor v semenišču pomagal bogoslovcem), John Kho (ravnatelj salezijanskega študentata v Dalatu). Izkazali so se župniki Them, Bao, Luang ...«

44. Kaj vse je mlad duhovnik Jožef Hinh moral prestati zaradi slovesnosti nove maše. Kako je z njim sedaj (1993); ali veste, če je še živ? Je na prostosti? Imate morda poročila, koliko jih je bilo mučenih, koliko v zaporih, koliko ubitih?⁴⁴

»V začetku sta bili v Vietnamu dve liniji komunistov: na severu je bila trda smer ruskega komunizma, na jugu pa milejša advokata Tho in gospe Binh, velike prijateljice jugoslovanskega Titovega komunizma; ta je južnim komunistom veliko pomagal do zmage. (Ti so me povabili na večerjo, kot je že omenjeno drugje. Ko so bile leta 1976 spomladi volitve v narodno skupščino, sem dobil vabilo, da sem lahko kot tujec volil.) Zmagala je trda stalinistična linija. Msgr. Lam, škof v Dalatu, je potem posvetil pet naših diakonov v duhovnike. Med njimi je bil Jožef Hinh (iz mojega osmega noviciata).

Hinh je prišel takoj po posvečenju k meni v noviciat darovat mašo v zahvalo, tudi meni: imel je krasno pridigo o zvestobi papežu. Po maši je povedal, da namerava iti k staršem in opraviti tam novo mašo. Živeli so onstran reke Mekong. Vprašal sem ga, ali ima dovoljenje, da gre maševat. Dejal mi je, da je oče vse uredil s krajevnimi oblastmi; bili so tam še milejši na oblasti.

Z vsemi dovoljenji se je z očetom odpeljal in v domačem kraju maševal v cerkvi, polni katoličanov. Bilo je slovesno in po maši so ga vsi z veseljem sprejeli; pogostili so ga skupaj s sorodniki in civilnimi oblastmi. Po slovesnosti se je zopet odpravil na pot k meni v noviciat, vendar se ni vrnil. Že so ga zavohale nove komunistične oblasti, ki so zmagale na volitvah. Aretirali so ga. Branil se je, češ da je imel vsa potrdila zakonitih oblasti. Nič ni pomagalo in je moral v najhujšo ječo v Saigon s 1.500 jetniki, kjer ni postelj in ne oken. Po desetih letih, 1986, mi je napisal na cigaretnem papirju sporočilo: "Sem še vedno v ječi, kjer darujem svojo mašo trpljenja skupaj z Jezusom." Leto dni pozneje mi je zopet pisal; tokrat, da so ga izpustili in da

---

⁴⁴ N. d., 154.

se je moral vrniti k staršem, kjer je za župnika. Živi v starem hlevu, ki naj bi bil župnišče. Prosil me je za pomoč in sem mu jo tudi večkrat poslal. Leta 1993 je končno dobil dovoljenje, da se vrne v salezijansko skupnost. Vsak teden mora priti za nedeljsko mašo h kristjanom, ki so revni kakor cerkvene miši. Ta leta mi je pogosto pisal kot svojemu magistru. Je eden mojih novincev – mučencev; pa ni sam, so še mnogi drugi ...

Med drugimi bi omenil še mojega prvega novinca Dominika Uyena, sedanjega inšpektorjevega vikarja. Teološke študije je končal v Rimu in bil leta 1972 posvečen v duhovnika. Med študijem ga je podpirala Katarina Munih iz Gorice. Bil je ravnatelj naše župnije blizu Dalata. Obsodili so ga na tri leta strogega zapora, ker ni hotel izdati, kaj mu je pri spovedi povedal neki kristjan. Bil je mučenec spovedne molčečnosti. Po treh letih se je škofu msgr. Lamu iz Dalata posrečilo, da so ga izpustili pod pogojem, da bo delal v hišnem priporu pri škofu. Ta čas pa je izkoristil tako, da je pisal teološke knjige v vietnamščini. Zadnja leta je škofov vikar in vikar sedanjega salezijanskega inšpektorja Peta Deja.

Peter Ba, moj pomočnik (socius) v zadnjem noviciatu 1975/76, je bil umeščen za župnika. Komunistom ni dovolil zvoniti v cerkvenem stolpu in tako klicati okoličane h komunističnim sejam. Bil je obsojen na ječo. Ko je za to zvedel, je ponoči samo v kopalkah zbežal z ribiškim čolnom. Na odprtem morju je prestopil na drug čoln, na katerem so bili ubežniki. Potovali naj bi na Malezijo. Kmalu so se srečali s tajskimi gusarji, ki so pokradli vse, kar je bilo na čolnu, tudi motor. Tako so bili prepuščeni valovom. Ladje, ki so plule mimo, jih niso vzele na krov. Čoln je zaneslo v Indonezijo. Peter je hotel kopati v zemljo, da bi dobil pitno vodo, pa so prišli policaji in ga odvedli. Ko je zanj zvedela neka gospa iz urada za begunce, ga je vzela v svoje varstvo. Uspelo mu je priti v Rim, kjer se je srečal z menoj. Sedaj je župnik Vietnamcev v Kanadi.

Nekega novinca, ki je hotel po morju priti k staršem, so ustrelili. Mnogi drugi so doživljali neverjetne dogodivščine, ko so bežali. "Romantično" vožnjo na čolnu je imel Jožef Vien, moj gojenec in novinec, sedaj profesor na srednji šoli salezijancev v ZDA, in Anton Quang, sedaj profesor teologije v Avstraliji. Oba sta opisala zelo slikovito svoja doživetja. In še drugi in drugi ...«

45. Kako pa je bilo v Vietnamu s sestrami hčerami Marije Pomočnice?⁴⁵

»Sestre so zelo vabili v Vietnam leta 1952. Ko sem se pogovarjal z apostolskim vikarjem v Hanoju msgr. Khuejem (poznejšim kardinalom), me je popeljal v Katoliško knjigarno; bila je zelo veliko in lepo poslopje. Dejal mi je, naj pišem inšpektorici, da jim to zgradbo izroča v upravo; tako jim bo življenje zagotovljeno. Peljal me je tudi v bližnjo sirotišnico, kjer je bilo

---

⁴⁵ N. d., 162.

kakih 30 deklet, sirot, ki so opravljale razna dela. Pravi mi: "To jim izročim, da bodo v don Boskovem duhu vzgajale žensko mladino." Pisal sem inšpektorici v Hongkong, ki sem jo osebno poznal. Pa si zaradi bližajočih se Ho Ši Minhovih čet niso upale poslati sester v to zmedo.

Prve sestre so prišle v Saigon leta 1960. Prednica je bila s. Zöllner, Nemka, ki je dobro poznala Keréca in Gedérja in tudi mene, ko sem bil v Hongkongu. Prosila me je, da bi prihajal za spovedovanje in za pomoč pri aspirantkah, ki so se najavile, ali so jih pošiljali jezuiti. Kot magister sem tako prihajal v Cholon, kitajski del mesta Saigona. Imel sem zanje tudi konference o poklicu. Prosile so me, da bi jim razlagal konstitucije. Videl sem, da so nekatera dekleta že študentke; te so se potem v Hongkongu, Rimu ali Torinu izoblikovale v dobre ustanoviteljice sester v Vietnamu. Uspelo jim je urediti tri postojanke. Vseh sester v Vietnamu je 30, nekaj jih je še drugod po svetu, kjer vodijo bivše vietnamske gojenke in gojence. Maria Hien je na Radiu Vatikan za vietnamske oddaje ...

Od leta 1961 do 1970 me ni bilo v Saigonu. Ta čas so kupile veliko semenišče škofije Vinh, veliko zgradbo z lepim posestvom. Tam je neki dobrotnik sezidal še gospodinjsko šolo "Lindo". Bila je izvrstno urejena. Vodile so oratorij za 1.000 oratorijank in za manjše fantke. Glas o tej čudežni hiši je šel v deveto vas. Postale so središče katehetskega in cerkvenega gibanja v bližnji župniji Tam Ha.

Vsakokrat, ko sem prišel v Saigon, sem imel konference v italijanščini. V letih 1970–1976 sem zopet opravljal službo duhovnega voditelja. Ko so morale italijanske sestre oditi, sem videl, kako so se domače znašle; tega sem bil zelo vesel.

Tako imajo sedaj tri skupnosti in veliko oratorijancev, pomagajo župnikom. Seveda so jim šolo Lindo vzeli, tudi velik zavod. Vendar so se znašle, delajo in živijo don Boskovega duha in duha Marije Mazzarello.«

46. Delo komunistov Vas je povsod spremljalo, to smo že videli. Najbrž ste kar dobro vedeli, kako se bo vse končalo. Se Vam ne zdi čudno, da so se Amerikanci podali v to vojno?⁴⁶

»Leta 1954 je Ho Ši Minh zmagal na severu. Nekaj let je bilo treba organizirati Severni Vietnam s Hanojem na čelu. Med tem pa je po tihem, brez hrupa, začel na jugu s svojimi četniki organizirati komunistične celice, ki so z nacionalističnimi gesli pridobivale simpatizerje celo med katoličani. To je vodil stric Bac Ho. Že pred letom 1960 so začeli napadati vasi, požigati in pobijati tiste, ki niso držali z njimi. Predsednik Ngo Dinh Diem je začel okoli leta 1961 organizirati strateške vasi. V vsaki vasi so bile straže. S tem je bila razdrobljena vojaška moč.

---

⁴⁶ N. d., 164.

Predsednik Diem je poklical na pomoč Amerikance. Blizu Tram Hanha, našega zavoda, so postavili radijsko postajo, ki sem si jo tudi ogledal; sem so prihajala poročila z vseh bojišč, ki so jih posredovali v ZDA in Saigon; izvrstno je delovala. Velikanska letala so navozila ogromno vsakršnega materiala, kar je pomagalo, da je precej Vietnamcev obogatelo. Tudi naš ekonom Chung je znal marsikaj dobiti za nas. V tem se je kazala Božja previdnost, da so se lahko reveži nekoliko opomogli.

Kolikokrat sem se peljal v Saigon, tolikokrat me je ustavila komunistična vojska. Zaustavljali in kontrolirali so vse. Komunisti so tako dobili veliko materiala, ki so ga uporabljali za boj proti Amerikancem. Resnica je bila dejansko ta, da so gorele hiše ubogih Vietnamcev in padale so predvsem civilne žrtve, ne pa vojaške.

Del komunističnega boja proti Amerikancem so bile prostitutke, ki so jih komunisti pošiljali, povrh še mamila. Posebno črne vojake so praktično onеспособili za boj.

Povem svojo misel, kako sem jaz to od blizu doživljal. Gotovo ni prav, da bi vseprek osramotil Amerikance. Večina je bila dobronamerna in so hoteli pomagati. Če samo pomislim, koliko vsega so delili vsem, da so reveži prišli vsaj do osnovnih dobrin. Ko so se umaknili, so vse pustili, tudi ves vojaški material. Za vse to so jih potem desetletja blatili.

Komunistična propaganda je bila do kraja organizirana. Svet je nasedel tej propagandi. Amerikance (na tisoče jih je umrlo v Vietnamu) je po vsem tem najbolj bolelo to, da so morali oditi kot poraženci. Ljudstvo ni videlo, da so komunisti vrinili svoje ljudi povsod, tudi med Amerikance, in so prav oni ves čas povzročali največ gorja svojemu ljudstvu. Komunisti so napodili kristjane proti Amerikancem; agenti so rekli, da prihajajo komunisti. Amerikanci so jih pobili, komunisti pa so spet bili "nedolžni". Nekateri Amerikanci so videli te pomote, pa kaj, ko niso poznali jezika, morali so imeti razlagalce, ti pa so bili v glavnem infiltrirani komunisti. Kdor je od blizu spremljal to dogajanje – jaz sem bil ves čas vseh 22 let sredi dogajanja – ve, koliko je bilo krivic in koliko prevare in koliko trpljenja je prestalo ubogo vietnamsko ljudstvo. Tolikokrat zapeljano je moralo služiti idejam, ki so mu tuje in sovražne.

Seveda, ko so Američani odšli, vojne še ni bilo konec. Sedaj se je glavno šele začelo. Nacionalna vojska je sicer imela ameriško orožje, toda korupcija se je nadaljevala. Komunisti so močno pospešili prodajo opija in mamil vseh vrst in tako želi dvojni dobiček: onеспособili so ljudi in napolnili svoje blagajne, ki so jih uporabili za orožje. Hkrati so se polnile jetnišnice, kamor so strpali vsakega, ki je bil osumljen prodaje mamil, osumljen pa je bil lahko vsak, ki je bil drugačen – ne njihov.

Vse to je nam salezijancem dalo toliko več dela, da se lotimo vzgoje in prevzgoje množic fantov, ki so ostali sirote ali zapeljani. Bil je to trdo delo, da iz teh ljudi naredimo dobre Vietnamce.

No, ko so komunisti zmagali, so spet vse priredili položaju, ki jim je tedaj ustrezal. Tudi mene so kot Titovega podanika povabili in mi priredili slavnostno večerjo in me izzvali, da sem moral govoriti. Bila mi je nastavljena past. Hvala Bogu za njegovo razsvetljenje, da sem jim tako govoril, da niso mogli drugega, kakor da so mi ploskali. Lahko sem ostal še eno leto in delal za sirote. Sicer pa vietnamski salezijanci po vsem, kar so doživeli do danes, vedo povedati, kaj je prinesla "ljudska" oblast Vietnamu in Vietnamcem.«

47. Med drugimi boleznimi Vas je doletela tudi kuga. Posledice tega nosite še sedaj. Pravijo, da jih ni ravno veliko, ki preživijo. Vi ste. Bog Vas je očitno še hotel imeti!⁴⁷

»Kuga me je napadla v času devetega noviciata, v letu 1968–1969. To je ena najtežjih bolezni. Takrat jih je od sto obolelih podleglo šestindevetdeset. Vietnamci jo imenujejo čuot benh – podganja bolezen. Bacil živi ob rečici, ki izvira blizu noviciata v Tram Hanhu, napade pa podgane. Te poginejo, mrčes pa potem prenaša bacile tudi na ljudi. Prenašalci so večinoma podgane. Ne daleč od noviciata je bila prašičja farma, kjer je bilo veliko podgan. Bile so okužene. Kakšna je poginila in razpadla v gozdu v okolici. Na njih so se okužile žuželke.

Nekega dne sem se v gozdičku po kosilu sprehajal z brevirjem. Popraskam se, ker se mi je zdelo, da me je pičila mušica. Malo me je zarsbelo, kar kmalu mi postane slabo, da sem komaj prilezel do postelje. In padel sem v nezavest. Zaradi bojev ni bilo mogoče v bolnišnico v Dalat. Tako me je ameriški helikopter odpeljal v njihovo bolnišnico v Nha Trang ob morju. Dva dni sem bil v komi. Redemptorist mi je podelil bolniško maziljenje, ker se je zdelo, da sem na koncu. Čez dva dni sem se prebudil. Zdravnik mi je povedal, da so mi zamenjali vso kri, zbili temperaturo in me rešili. Čez teden dni sem se nekoliko opomogel. Imel sem močno vnetje bezgavk, na katerih so se naredile velike cinobrasto rdeče bule. Ne bi smeli tega operirati, pa so mi vseeno. Posledica tega je stalno zatekla noga zaradi slabe prekrvavitve. Kmalu sem okreval in začel maševati.

Čez dva tedna je prišel inšpektor z vsemi svetovalci; imeli smo posvet o noviciatu. Pa so mi dostavili račun iz bolnišnice: astronomska cena v dolarjih. Dejal sem jim, da nimam niti ficka, da tudi v noviciatu imamo komaj za sproti. Potem so vse tako uredili, da nisem nič plačal. Obljubil sem jim, da bom molil zanje in za vse Amerikance, ki so kaj dobrega storili Vietnamcem. In smo se prijateljsko razšli. Bog povrni vsem, ki so mi velikodušno rešili življenje! Že četr stoletja mi je po tistem podarjenega.

Novinci in aspiranti so bili prepričani, da me ne bo več nazaj. Za spomin je vsak hotel kaj mojega imeti. Pobrali so mi vse, tudi misijonski križ, ki ga nisem več našel, uspelo pa mi je

---

⁴⁷ N. d., 166.

dobiti nazaj pri nekem fantu novomašni križ; ta me še danes spremlja in je tudi priča tistih dogodkov.«

48. Imeli ste zelo dobro organizirano mrežo dobrotnikov. Napisali ste nešteto pisem in prošenj, potem pa tudi zahval. Zahvalili ste se tudi za en sam dolar, čeprav Vas je pošta z zahvalo več stala. To delo Vam je vzelo veliko časa in moči ...⁴⁸

»Don Bosko je ponavljal: "Delajte za uboge fante in Božja previdnost bo poskrbela, da vam ne bo nič manjkalo." Kot ravnatelj in magister sem ponavljal: edina ovira, ki onemogoča delo Božje milosti, je greh.

Od leta 1945 sva bila s Kerécem povezana z Ladislavom Lenčkom, lazaristom. Ko sem prišel leta 1952 v Vietnam, mi je začel pošiljati lepo vsote. On je veliko pregaral, da je dobil pomoč. Organiziral je tombole med Slovenci v Argentini za pomoč misijonarjem. Rajnemu Lenčku sem za vso pomoč hvaležen in upam, da ga ta dela ljubezni spremljajo in mu pomagajo, da je na njegovem obličju že zasvetila Božja podoba poveljanih.

Karel Wolbang, tudi lazarist, je bil pri meni na Kitajskem v Kunmingu leta 1948. Ko je zvedel za moje bogoslovce v Vietnamu, jim je do zadnjega pomagal. Hvaležen sem tudi Slovencem v Kanadi, ZDA in v Argentini.

Leta 1958 so me začeli podpirati Ivan Matko (Sele na Koroškem), Jože Kopeinig in koroški Slovenci. Ti so podpirali 20 mojih vietnamskih bogoslovcev. Matko mi je pomagal tudi s prvim misijonskim avtom, pa z dvema cerkvicama v mestih Thu Cu in Kweižen.

Občasno me je podpiral tudi Kazimir Humar (Gorica), Stanko in Karel Ceglar in Ivan Dobršek (Hamilton, Kanada), po njih pa veliko drugih Slovencev. Ko sem prišel v domovino, sem dobil kaj v žep od sobrata Jurčaka ter škofov Vovka, Pogačnika in Leniča.

Posebno pa mi je pomagal naš salezijanski sobrat Cappelletti iz ZDA, ki tam vodi misijonsko prokuro. Ustanovil je sklad za naše uboge fante. Redno je pošiljal darove ameriških dobrotnikov. Fantje so vsakemu v angleščini napisali zahvalo. Tako sem organiziral svoje vietnamske klerike, da so prevajali pisma, ki sem jih pošiljal Cappellettiju, on pa meni dolarje.

Vprašate me tudi, koliko sem dobil v Sloveniji? Praktično malo, saj so bili doma takrat sami reveži in potrebni pomoči, torej revni; bogati pa v takih poklicih, kakor pri nas v Vietnamu. Čez mejo pa je tako bili prepovedano pošiljanje (denarne) pomoči.

Lahko rečem, da je Bog res čudovito skrbel za svoje vietnamske uboge otroke in poklice. Nič za naprej, ampak za sproti. Ekonom Chung je bil tisti, ki je vso pomoč zbiral. Zelo veliko denarja je šlo skozi moje roke, čeprav sem vedno bil in ostal revček Andrejček. Don Bosko in

---

⁴⁸ N. d., 167.

Marija Pomočnica nikdar ne zapustita tistega, ki dela za ubogo mladino, čeprav pomoč pride šele nekaj minut pred dvanajsto.

Omenim naj še, da je bilo veliko dobrotnikov takih, ki so hoteli, da naj ne ve levica, kaj dela desnica. Njihova imena ostanejo zapisana v knjigi življenja, kamor sedaj nimamo vpogleda. Zase lahko rečem ob tem še samo to: če bi imel še večje upanje v Boga in v njegovo previdnost, bi lahko storil še veliko več dobrega (kakor je ponavljal don Bosko).«

49. Ali bi iz dvajsetih let hoteli kaj še posebej omeniti in izpostaviti, kar bi bilo pomembno za naše ljudi danes?⁴⁹

»Z veliko hvaležnostjo gledam na 20-letno dobo 1956–1976 počasne graditve salezijanske družbe v Južnem Vietnamu in se zahvaljujem don Boskovi Pomočnici, ki je bila prva učiteljica in ustanoviteljica salezijanske vietnamske družbe. Bila je strelovod v vseh nevarnostih, bila je oblikovalka don Boskove karizme, ki naj se utelesi v vietnamsko stvarnost, v dveh besedah: Pao-Jeu – varovala je salezijansko družbo pred (komunističnim) uničenjem in pomagala ohraniti salezijansko karizmatično identiteto.

Topovi so grmeli vsa leta od 1956–1976. Med milijon begunci je Marija zbirala kandidate, pošiljala dobrotnike, posebno msgr. Capria, ki zida s Keréčevim arhitektom. Ko je bila prve mesece salezijanska družba na nitki: biti ali ne biti, je Marija naklonila nekaterim trmo in ljubezen do Vietnama. Splošna želja salezijancev je bila, da bi čim prej za vsako ceno imeli prve vietnamske salezijance duhovnike in pomočnike – svetilnike salezijanstva.

Marija je izbrala nepripravljenega magistra (1959–1970) in ga vzgajala po vrhovnih predstojnikih (posebno z duhovnostjo bl. Rinaldija) za don Bosko karizmatično resničnost: da bi don Boska živeli ustrezno potrebam časa in kraja. Prvi novinci so vztrajali, kljub tolikemu nasprotovanju in preganjanju, vse do danes in ohranili salezijansko družbo.

V Govapu (1960–1972), kjer so bili ubogi rokodelci, moja prva ljubezen, sem jih s pomočjo drugih sobratov dvignil na stopnjo, da so postali profesorji, kot je želela vietnamska škofovska konferenca. Tu me je Bog tudi ponižal; bil je čas prenove in je odpihnil pleve.

Zadnja tri leta me je Marija nekako posebej nežno vodila in izlila svoj blagoslov na medredovni aspirantat v Thu Ducu. Bili smo nekakšna idealna don Boskova družina, kjer so vsi tekmovali v dobrem zgledu, v učenosti, posebno pa, da je mlade salezijance vzgajala v Dominike Savie, ki pogumno, požrtvovalno in veselo pomagajo tistim mladim, ki so zablodili. To je bil Marijin dar meni in večna spodbuda mladim arhitektom – salezijancem za težke čase, ki so prihajali. Zame je bil to vrhunec uspeha, s katerim me je Marija nagradila.

---

⁴⁹ N. d., 168.

Še vedno mi je pred očmi zadnji – preseljen noviciat v Tam Haiu (1975–1976), z 12 novinci apostoli, z vero v Marijo zmagovalko. Na učiteljišču mi je moj profesor dejal, da po 60 letih tudi najhujši diktatorji izginejo. Kakor je bila moja zadnja beseda v Kunmingu na Kitajskem sobratu Wangu, sem tudi tukaj dejal: Bodite zvesti Jezusu, Mariji in papežu.«

50. Kako pa je bilo z don Boskovimi prostovoljkami v Vietnamu?⁵⁰

»Začetnik je bil don Mario Acquistapace z Anico, medicinsko sestro, ki je delala na porodniškem oddelku, in ni hotela sodelovati pri splavih. Nato se je pridružila Marija Phuong, ki je bila uslužbenka na županstvu; bila je polna apostolskega duha, želela je pomagati vsem v ječah, zabredlim, potrebnim. Bilo je 12 kandidatinj. Ko sem bil ravnatelj v Thu Ducu, sem bil spovednik prostovoljk. Njihov voditelj je bil Mario. Zelo sem želel spoznati to laično ustanovo.

Leta 1974 je Mario s kitajskimi sobrati odšel v Hongkong. Takrat sem jaz prevzel ves material, ki so ga pošiljali iz Rima, ter začel kot magister študirati, kar mi je prišlo zelo prav na konferencah za prostovoljke in salezijance. Uvidel sem, da so živele praktično idejo Filipa Rinaldija, toda glede pravil in noviciata niso vedele ničesar. Tedaj sem z veseljem začel pripravljati konference pod vodstvom predstojnice seveda. Leta 1975–1976 sem študiral in sestavljal vietnamske konference o prostovoljkah. Bile so navzoče tudi pri vseh prireditvah s salezijanci in sestrami kot velika salezijanska družina.

Spominjam se zadnje konference (21. julija 1976), ko sem podaljšal konferenco o dolžnostih glavne odgovorne izmed prostovoljk. Potem pride tudi ukaz, da se moram prijaviti na policiji. Skrb za prostovoljke je prevzel sobrat De. Ohranile so se, hvala Bogu, do danes in imajo 6 kandidatinj in 4 aspirantke. Vsako leto mi pišejo, posebno Marija Phuong.«

51. G. Andrej, bili ste magister novincev. Lahko bi rekel, da je bila to služba, ki ste jo najbolj vneto opravljali. Vzgojili ste cele generacije salezijancev ... In prišel je 23. julij 1976!⁵¹

»Tukaj naj dostavim samo svojo piko. V neštevilnih pismih, ki jih (tako mi je tudi ukazal vrhovni predstojnik!) hranim, se nikoli ne najde beseda Ti ali Vi ali Gospod; omenil sem vam že duh vietnamskega jezika. Vedno mi pišejo v tretji osebi Cha: Cha Yeu men Cha Yeu qui – Predragi oče, visoko cenjeni oče ali naš patriarh, ki nas je rodil za salezijansko družbo in nas vedno spodbuja s pismi in nas vodi ...

Jaz pa res globoko čutim z njimi v vseh težavah, pa tudi v veselju. Vedno me obveščajo o vsem, kako je med njimi. Zadnje tako poročilo je prišlo pred mesecem dni, sedaj pričakujem že naslednje.

---

⁵⁰ N. d., 169

⁵¹ N. d., 170.

Bivši gojenec John Thai, ki me večkrat obišče, pa je že pripravil devet videokaset, po dve uri traja vsaka, da pokaže mene njim, moje govore in pozdrave, meni pa njihove pozdrave in njihovo sedanjo dejavnost. Pisem mojih novincev in bogoslovcev je res brez števila; vsa so v vietnamščini. In radi bi me še enkrat videli v Vietnamu ali med bivšimi gojenci kje v ZDA ali drugod. Pa moje zdravje ...

Prepričan sem, da sem le don Boskov sin in služabnik, saj je on tisti, ki je začel salezijansko delo v Vietnamu pod mogočno roko Marije Pomočnice, ki vodi to malo čredo. On je zasadil to delo, ga negoval in vodil in vzgajal v odraslega človeka. Upam.

Te dni sem dobil (3. marca 1993) pismo msgr. Lama, škofa v Dalatu, kjer mi ponovno ob voščilih piše: "Hvala za Vašo pomoč vietnamski Cerkvi. Zelo ljubim don Boska in njegove sinove." Podobne izraze hvaležnosti in priznanja mi izražajo tudi drugi vietnamski škofje ...

Ko sem leta 1952 prvič govoril z vietnamskim guvernerjem v Hanoju, me je gospod Chi vprašal: "S kakšnim namenom ste prišli v Vietnam?" Še se spominjam, da sem mu hotel dopovedati, da je namen misijonarjev tudi moj namen: vzgajati in pomagati ubogi vietnamski mladini in hkrati tudi formirati vietnamske salezijance, ki bodo dozoreli in bodo sami prevzeli odgovornost. Guverner je bil vidno zadovoljen in je izdal dovoljenje, da delam in formiram salezijansko družbo v Vietnamu. To je bil začetek.

Prišel je tudi omenjeni 23. julij 1976. Težko mi je bilo. Zelo težko je bilo slovo od mojih Vietnamcev. Stari vietnamski uradnik je rekel: "Hvala vam, g. Majcen, dobro ste vzgojili vaše salezijance. Sedaj je čas, da prepustite njim, da nadaljujejo." Tako je prišel konec mojega dela v Vietnamu.

Ob slovesu sem se spominjal tudi drugih arhitektov salezijanske družbe, predvsem Braga, Acquistapacea, Massimina in seveda msgr. Seitza. To so imena, ki so zapisana v srcih vietnamskih sobratov in bivših gojencev.

Jaz sem odšel, a ostala je prava vzgojiteljica – don Boskova Pomočnica. "Xin Me Maria cua Cha Don Bosco luon mai voi cac anh em Salesien – Prosim te, Marija, bodi z don Boskom vedno z brati, vietnamskimi salezijanci, združena v eno."

Ostala mi je boleča ljubezen, ki bo šla z menoj v grob.

Rad se spominjam svojega alfa dneva (3. oktober 1952) ali začetnega dneva za salezijance in tudi omega dneva (23. julij 1976), ko se Bogu zahvaljujem za mlado salezijansko družbo. V 24 letih vidim velikansko življenjsko moč don Boskovih sinov, ki naj se še danes in naprej razvija, cveti in krepi v Božjo čast ob Marijini pomoči.«

52. Imate pregled čez salezijance in salezijansko delo v Vietnamu. Kako je danes? Kaj delajo, koliko jih je?⁵²

»Torej salezijanska družba po 16 letih, kar sem bil izgnan in po 17 letih komunizma? Pred nekaj meseci sva z vrhovnim predstojnikom Egidijem Viganujem razpravljala prav o tem. On in njegovi svetovalci so zelo zadovoljni z dobrim don Boskovim duhom, ki vlada sedaj med sobrati v Vietnamu.

Po zadnjih poročilih vizitatorja je sedaj, leta 1993, v Vietnamu 100 salezijancev, 30 sester HMP, 6 prostovoljk, precejšnje število aspirantov in aspirantk. Poleg teh jih je še precej v drugih državah, kot ZDA, vsaj 25 salezijanskih ali škofijskih duhovnikov, ki so v večini moji bivši novinci ali aspiranti. V ZDA in v Avstraliji so dobro organizirani.

V Vietnamu je 25 postojank, po večini so to župnije in z lepo urejenim bogoslovnim študentatom. To je poslopje, ki ga je msgr. Lam takoj na začetku vzel v svoje varstvo in ga je tako ohranil salezijanski družbi v Dalatu. Z veseljem bi tudi rad omenil, da je moja misel, ki sem jo gojil med novinci, obrodila dober sad; tako imajo salezijanci v Dalatu misijon za prvotne rodove Thuong in Koho, kjer je zelo veliko krstov in imajo katekizem in bogoslužje v njihovih jezikih.

Kaj delajo, me sprašujete. Predvsem vodijo župnije. Te so zaradi političnih razmer tudi sedaj sedeži za aspirante, noviciat, bogoslovje; vsaka župnija ima zelo razvejen oratorij. V študentatu (takratnem in sedanjem) v Dalatu, ki je lepo organiziran, je tudi župnija. Posebnost je še v tem, da kakih 10 diakonov že leta in leta čaka za dovoljenje za mašniško posvečenje. Nekaj teh diakonov je v službi za salezijansko duhovno izobrazbo naših poklicev, nekaj pa jih je škof Lam nastavil kot diakone na izpraznjenih župnijah, da kot diakoni upravljajo župnije. Ravnatelj Thuyet pa prihaja maševat in spovedovat.

Omenim še to, da je bila skoraj do danes popolnoma onemogočena vsakršna povezava med vietnamskimi salezijanci in vrhovnim predstojnikom in obratno. Vietnamski škofje so bili vedno povezani s papežem, vendar tudi zelo nadzirani. Našim salezijancem se je prek mene posrečilo s pismi v obe smeri ohranjati stik. Zadnja leta se je odprlo in tako so lani dobili dovoljenje od vlade, da so prišli na obisk. Letos so dali dovoljenje tudi vrhovnemu predstojniku, da je v marcu lahko obiskal Vietnam. Hvala Bogu, da je prišlo že tako daleč. Kljub tej zaprtosti so se ohranili dobri salezijanci z don Boskovim duhom. Edina vez je bil dolga leta stari magister.«

53. Če tako na splošno primerjate svoja leta v Kunmingu na Kitajskem in leta v Vietnamu, kako bi v nekaj potezah označili prvo in kako drugo obdobje?⁵³

---

⁵² N. d., 172.

⁵³ N. d., 173.

»Delo na Kitajskem? Vsak misijonar, pa naj je kdorkoli, mora v misijonih delati za Božje kraljestvo in vedno tudi za graditev krajevne Cerkve. V salezijanskem imeniku v Hongkongu za leto 1992–1993 je Majcnovo ime s še živečimi kitajskimi misijonarji, seveda poleg aktivnega Stanka Pavlina. V Keréčevih šolah sem za Cerkev in narod vzgajal osebnosti s katoliškim duhom in pa duhovniške in redovniške poklice. Moj kitajski duhovnik Wang je skrivaj začel poučevati filozofijo dva kandidata, sedanja novomašnika. Eden je pri čaotunškem škofu. Pater Hung pravi, da je našel veliko skupino kristjanov, ki so se ohranili med vso revolucijo. Kristjani sami so poučevali in krščevali svoje sinove in hčere. V Keréčevi šoli v Čaotungu in Majcnovi srednji šoli v Kunmingu, ki sta sedaj vladni ustanovi, kakor zatrjujejo profesorji sami, še vedno živi don Boskov duh za poštene Kitajce. Boljše je tako kot nič. Dragi Keréc naj pri Mariji posreduje za svoje Kitajce!

In v Vietnamu? Prepričan sem, da je Marija z don Boskom vodila moje misijonsko delo in formacijo med najhujšimi krvavimi boji in zgradila salezijansko družino salezijancev, sester, bivših gojencev in gojenk in don Boskovih prostovoljk. Po Bragovem naročilu sem od prvega dne iskal in vzgajal ter vodil aspirante za duhovniške poklice in sem imel veliko izbire med mnogimi kandidati za poklic.

V svojih pismih se mi zahvaljujejo, da sem jih rodil za salezijansko družbo. Molim, in to bom počel do konca življenja, da bi bili do konca pod Marijinim varstvom zvesti don Boskovi karizmi.

Marija Pomočnica in sv. Janez Bosko, varujta malo salezijansko čredo v Vietnamu!«

54. Zadnje Vaše misijonsko področje je bilo na Tajvanu. Delo in tudi razmere, vse je bilo precej različno od tega, kar ste delali do tedaj. Povejte nam, prosim, nekaj vtisov iz tega obdobja.⁵⁴

»Tajsko letalo me je pripeljalo v Hongkong kot begunca, zbitega, capina, ki so ga komunisti izgnali. Po počitku in zdravljenju se je pojavilo vprašanje: Kam in kaj? Domov ne. V mojem nekdanjem zavodu Tang King Po je bilo težko, ker so tam sami kitajski sobratje, ki govore kantonščino, ki jo slabo obvladam in sem bil preutrujen, da bi se je učil. Odločil sem se za Tajvan, kjer govore mandarinščino. Toda glej, z jugoslovanskim komunističnim potnim listom tja ni mogoče. Dr. Janež, od vlade velespoštovani zdravnik, skupaj s Crottijem, kamilijanskim predstojnikom, in vaticanskim delegatom, so proti upanju uspeli, da so se mi vrata vendarle odprla.

Iz glavnega mesta Taipei, ki so ga sezidali Japonci, kjer imajo salezijanci Zavod sv. Janeza Boska s šolo in župnijsko cerkvijo, se z brzcem v šestih urah pripeljem v Tainan,

---

⁵⁴ N. d., 177.

starodavno zgodovinsko budistično mesto v šolo, ki jo je sezidal moj krščenec v Kunmingu, sedaj arhitekt.

Ravnatelj Liu, ki so mu v bogoslovju pomagali koroški Slovenci z Matkom, me drugo jutro predstavi strumno stoječim 1.800 fantom srednje tehnične šole. Burno zaploskajo, ko stopim na oder in se jim zahvalim za sprejem.

Kaj je bilo moje opravilo tukaj? Od vlade sem dobil dekret za zdravstveno skrb vseh dijakov. Ravnatelj mi je dal ključe bolniške sobe z zdravili, posteljami in določil čas za zdravljenje. Avstrijec iz Gradca, salezijanec Faist, zobozdravnik, me je poučil, kako in kaj. Vsak dan sem ordiniral in obvezoval rane, dajal zdravila za lažje primere, težje pa pošiljal k šolskemu zdravniku v center. Tako sem imel lepo priložnost po 25 letih (1951–1976) uvajati se v tajvansko mandarinščino. Ob počitnicah sem bil prost.

Ob nedeljah sem bil spovednik v bližnji salezijanski župniji. Težava je bila v tem, ker nisem razumel narečja min-nan, kitajsko-tajvansko, ki ga tam govori večina ljudi. Sestre salezijanske so me prosile za spovednika in duhovnega voditelja s konferencami v italijanščini. Inšpektor me je zadolžil za spovednika sobratom in za konference v italijanščini.

Kot vam je že znano, mi je bilo naročeno pisanje salezijanske zgodovine v Vietnamu. To delo mi je vzelo vsak trenutek prostega časa.

Nekaj prostega časa pa se je le našlo za razvedrilo. Tržačanka s. Anica Miklavčič me je povabila v šolo kanosijank blizu Taipeja, zraven pa še Pavlina in s. Rozalijo Brilej. Tako smo spoznali različno delo drug drugega in govorili o Sloveniji. Med kosilom je tudi zadonela slovenska pesem, ki smo se je z domotožjem spominjali. S Pavlinom sva se oglasila še v Tai Chungu (osrednji Tajvan) dobrem meriknolskem patru Francu Rebolu; doma je blizu Šmarne gore v Ljubljani. On je župnik za Tajvance, ki govore jezik min-nan, ima otroški vrtec in zbira otroke in njihove starše, da jim govori o katoliški vzgoji. Mnogo jih krsti. Govorila sva tudi o njegovem sobratu msgr. Romaglielu, ki je pomagal Keréčevim in mojim sirotam v Kunmingu in v zavodu Tang King Po. Spoznal sem se s sedanjim Rebolovim škofom iz Miaolija. Ko ta škof zve, da sem delal v deškem mestu, me prosi, če bi lahko občasno nadomeščal Mc Cabeja, ki je v mestu San Yi. Tako sem bil v poletnih in zimskih počitnicah ravnatelj tega mesta. V mestu so živele sirote, ki so jih starši pustili na cesti.

Ko so se preselili v Chaochou, v velik nekdanji dominikanski samostan na jugu, sem šel večkrat nadomeščat ravnatelja v deškem mestu. Vsakokrat, ko sem prišel, so mi fantje z vseh oken klicali v pozdrav "Ola, ola". Imel sem rad te fante "Ola, ola" (tako sem jih potem klical), oni pa mene. Ko je Mc Cabe nevarno zbolel, me je provincial prosil, naj pridem vodit fante Ola ola. Od škofa sem dobil vsa dovoljenja. Potem so prosili, da bi mesto prevzeli salezijanci. Vrhovnemu predstojniku sem podal ugodno poročilo in smo sprejeli ustanovo. Škof je dodelil še precejšnje področje za župnijo, kjer sedaj zelo uspešno delujejo kitajski sobratje.

Ravnatelj v Tajnanu mi je potožil, da bi za dva velika okraja Tuku in Kvejže, nujno potreboval vsaj dve učilnici za katekizem, za otroški vrtec in sobo za učitelja, veliko dvorano, ki ob nedeljah služi za mašo in sestanke. Matko je res poslal veliko vsoto kot pomoč koroških Slovencev; sedaj je tam Versigliev in don Boskov center za kristjane in pogane. To sta dva spomenika dobrotnikov Slovencev v dveh mestih na Tajvanu.

Socol in Fedrigotti sta me ob nedeljah vodila v razne budistične pagode, z lepimi parki, s stotinami krasnih kipov malikov, ki predstavljajo, kako se Buda utelesi po pravi duhovnosti v budistih. Kak kip je meril tudi do 30 m v višino, zato se sveti daleč naokoli. Tajvan je zelo budistična dežela in je ljudi težko spreobrniti k katoliški veri, do katere pa imajo veliko spoštovanje. Za vzdrževanje sirot v Chaochou sem z budističnim pozdravom C-pej, c-pej dobil največ darov od budističnih veljakov. Budisti so tudi mene pozdravljali C-pej, c-pej (usmiljenje). Obiskal sem tudi gaj blodečih vernih duš, kjer duše dobivajo mir. Budistom vsako šumenje listja govori o navzočnosti duš; zato je od budistične vlade to zavarovan kraj. K spoštovanju vabijo nenehno po zvočnikih.

Vsako leto so me vabili na duhovne vaje v Taipei, Tai Tung (švicarski Nemci) ali v Hoa Lien (tajvanski duhovniki) kot pridigarja in spovednika. Nek meriknolski župnik je s pomočjo nekega sotrudnika organiziral salezijanske sotrudnike. Ravnatelj zavoda me je povabil, da sem ga spremljal na shode. Imeli so lepe slovesnosti za Marijo Pomočnico (24. maja) z veliko procesijo.

Tajvan je pocukrana dežela; vse jedi so začinjene s sladkorjem. Tu je tudi začetek moje sladkorne bolezni, ki me je v treh letih prisilila, da se bolan in utrujen vrnem na začasen počitek v Slovenijo. Toda bolezen je, ko sem bil v Selah, močno izbruhnila in me prisilila, da ostanem doma in se več ne vrnem v misijone.«

55. Na Tajvanu ste se srečali z legendarnim kirurgom dr. Janezom Janežem. On vas je tudi operiral ... Potem pa se je Vaše misijonsko delo končalo tako, kot si niste predstavljali: šli ste na kratek oddih v domovino, pa se niste več vrnili, ostali ste v Sloveniji. Pot, dolga 44 let, je bila sklenjena. Čudovita pot, mar ne?⁵⁵

»Po 24 letih sva se z dr. Janežem 17. novembra 1976 srečna rokovala na Tajvanu. Zahvalil sem se mu, da je on kot eden najbolj vplivnih pri vladi, posredoval, da sem na Tajvanu našel miren kotic. Čaotung, Keréc, bistriške sestre, izgon ..., vse sva na hitro premlevala. Opisal in pokazal mi je svoje bogato delo in bolnišnico v Lotungu s kamilijanci, s Crottijem, kjer so me sprejeli kot odličnega gosta.

---

⁵⁵ N. d., 180.

Po zdravniškem pregledu je svetoval operacijo; to je bilo prvič, pa tudi menda zadnjič, da je na Tajvanu operiral kakega Slovenca. Določila sva, da se še nekoliko odpočijem in pridem pred božičem, ki naj bi ga skupaj praznovala, po božiču pa me bo operiral, za kar se je z veseljem pripravljaj. Za božič, ko sem prišel, mi je pripravil slovenske krvavice. Po božiču me je operiral ob asistenci kamilijancev Caona in Pavana, ki ste bila prej v Čaotungu. Potem so me namestili v veliko, najlepšo sobo. Po operacijah podnevi ali zvečer je dr. Janež prihajal k meni na klepet o svojem življenju, delu, denarju, ki ga ne mara, o Sloveniji, kamor se noče vrniti [ker je bil jugoslovanski politični emigrant], o operacijah itd.

Iz Lotunga mi je dr. Janež nekega dne telefoniral: "Tukaj je Ladislav Lenček na kratkem obisku." Zjutraj naslednjega dne sem z vlakom po devetih urah pribrzel v Lotung. Dr. Janež me predstavi Lenčku; prvič v življenju sva si segla v roke, čeprav sem ga poznal že od leta 1945, saj mi je prav on takrat skupaj s sobratom lazaristom Wolbangom tolikokrat pomagal v Vietnamu pri oskrbi mojih sirot. Res je pri njem veljalo, da naj ne ve levica, kaj dela desnica. Rečem vam, da mi je, če je le mogel, velikodušno pomagal. Tokrat sem prišel, da mu znova izrečem zahvalo za vso pomoč slovenskih dobrotnikov, ki so mi prek revije *Katoliški misijoni* pomagali. Povabil sem ga v naš zavod v Tajnan, pa škoda, da je imel že ves čas natančno rezerviran. Dr. Janež je ta dan začuda opustil operacije, da sva odličnega gosta Lenčka pospremila z avtom v Taipei na letalo.

Vsakokrat, ko sem bil v glavnem mestu, sem, posebej če je bila nedelja, skočil k dr. Janežu. Ob nedeljah navadno ni delal, razen v nujnih primerih. Tako sva se peljala z avtom, ki mu ga je podaril vrhovni predstojnik kamilijancev, da sva obiskala tržnico z ribami (Lotung je predvsem ribiško mesto) z neskončnimi vrstami rib, školjk in drugih prebivalcev oceana ... Najrajši pa je vozil med riževimi polji in skozi nasade ter občudoval Božjo dobroto in lepoto. Od daleč mi je kazal tudi vojaške naprave, kjer so Amerikanci zgradili Tajvancem vojaško bazo.

Kazal mi je tudi svoje medicinske knjige, ki jih je bilo nič koliko. Nekega dne je potegnil na dan frančiškansko kuto in dejal: "Sem tretjerednik; kuto mi je poslal frančiškanski provincial," in dostavil: "Jaz kute ne nosim, pač pa imam Frančiškovega duha v srcu." Res, si mislim: "Blagor ubogim v duhu" [Mt 5,3]. Spomladi 1979 sem se od njega poslovil v upanju, da se čez tri mesece vidiva. Zadnje besede so bile: "Pozdravite vse domače!" In dajal mi je razna navodila ter dostavil: "V septembru pa nasvidnje!" Zaradi mojega zdravja je bil to tudi zadnji pozdrav in sva se še zadnjič rokovala. Dopisovala pa sva si vse do njegove smrti jeseni 1990.

O Jeruzalem, če bi pozabil tebe, naj se mi posuši jezik ... [prim. Ps 137,6]. O Kitajska, o Vietnam, kako bi te mogel pozabiti! Prehodil sem pota revnih in ubogih, saj so to pota don

Boska, po katerih me je vodila Marija Pomočnica. To so pota Božje previdnosti. Ne nam, Gospod, temveč svojemu imenu daj slavo in čast!« [prim. Ps 115,1]

56. Težko bi rekli, kje ste bili bolj misijonar: na Kitajskem, v Vietnamu, Hongkongu ali pa sedaj (po letu 1979) v domovini. Predvsem pa je srce ostalo v Vietnamu bolj kot drugje. Zakaj?⁵⁶

»Evangelij blagruje uboge, pravi, da je njihovo nebeško kraljestvo [prim. Mt 5,3]. Don Boskova evangelijska usmerjenost vodi k ubogim. Koliko je don Bosko prehodil okrog bogatih, da je zbiral sredstva za uboge fante. Lačne je res treba nasičevati. Kolikokrat smo vietnamskim sestram razlagali, da je hvalevredno, da pomagajo zapuščenim, izpostavljenim in zapeljanim dekletom, da pa se don Bosko ni tu ustavil: mladim je treba preskrbeti tudi za prihodnost, v šolah in domovih jih usposobiti, da si za življenje zaslužijo z delom. Zato je treba poskrbeti za strokovno izobrazbo, pa tudi iz njih narediti klene osebnosti za pošteno krščansko življenje.

Zdi se mi, da me je Bog vodil od Rakovnika do Kitajske, prek Vietnama in Hongkonga. Povsod mi je pripeljal mladino, ki ji je bilo treba dati kruha. Če le površno preletimo naša pravila, vidimo, da smo salezijanci – morali bi biti – usmerjeni k ubogim vseh vrst, ki jim moramo pomagati do kruha in do človeškega dostojanstva.

Govorite o srcu in o tem, na koga bi se naj najbolj navezalo. Na stara leta se prav gotovo rad spominjam vseh mojih ubogih. Vesel sem ter Bogu in Mariji hvaležen, da sem v Vietnamu prebil v najtežjih časih velik del svojega življenja. Hvaležen sem, ne samo za to, da sem pomagal revnim, ampak predvsem, da sem vzpostavil don Boskovo salezijansko družbo, da sedaj, po mojem odhodu, sami nadaljujejo z vzgojo revnih in potrebnih. Vidim, da salezijanci, salezijanke in don Boskove prostovoljke žeja pomagati vsem, kjerkoli že delujejo. Vedno znova mi izražajo hvaležnost, da sem bil za uboge in da sem tolikim pomagal.

Pa še nekaj: ubogih ne smemo poniževati, češ, vi ste zapuščeni, ste cestne barabe, prišli ste iz ječ ... Vse to revne ponižuje in deli na revne in bogate. Ne smemo tem, ki plačajo, dajati boljšo hrano, in skromnejšo tistim, ki ne morejo nič dati. Z eno besedo: vsi so enaki. Mislim, da mi je to bilo jasno že na Rakovniku. Don Bosko nas uči, da moramo gledati v vsakem ubogem (fantu) Jezusa samega.

Seveda, ste kar uganili, da je precej intimnosti med Vietnamci in Andrejem. Saj smo povsod skušali ustvariti don Boskov družinski dom, posebno v aspirantatih in noviciatih ter drugih višjih šolah. Povsod sem, še posebej kot tujec, moral paziti, da ne bi imel gospodovalnega nastopa, ampak sem vedno vse urejal z dogovarjanjem. Bratsko. Velikokrat

---

⁵⁶ N. d., 187.

sem premišljeval, kaj je don Bosko storil, da so ga imeli tako radi, in o tem, kako je don Bosko gojil ljubezen do svojih dragih. Vsem bi priporočal tako zavzetost.«

57. Ves čas ste ohranjali stike z vietnamskimi sobrati, tudi takrat, ko iz drugih držav to ni bilo mogoče. Dopisovali ste se z njimi, jim pošiljali pomoč v zdravilih, zbirali denarna sredstva ...⁵⁷

»Temu bi lahko rekel vietnamska povezanost med magistrom in sobrati. Nekaj čudovitega sem odkril v vietnamskem jeziku, česar še nisem dovolj poudaril. Vietnamcem je antipatično reči tebi ali vam, pa tudi ne jaz, ti in on, ali gospod ..., kot je to navada v drugih jezikih. Tega vietnamski jezik nima. Meni ne rečejo gospod, ampak cha – oče, jaz mu ne rečem ti, ampak anh – brat, ali chi – sestra, ali em – če je še mlad. (Očetu rečejo cha ali bo, materi pa me ali ma.) V zavodu nisem nikomur rekel fant, ampak sem gojencem rekel con – sin. Njihov jezik je zelo delikaten, družinski, intimen, bratski in sestrski. Ko sta me pred dvema letoma obiskala Thai in njegova žena Terezija, sem jaz njemu vedno rekel con – sin ali anh – brat, prav tako sem rekel Tereziji con ali chi – sestrica. Tudi Thai ni nikdar rekel: Jaz želim, ampak: Con muon – sin želi od Majcna cha – očeta.

Vietnamski duh je duh Očeta, ki je v nebesih, mi smo sinovi in hčere in don Bosko je cha – oče, in mi con – sinovi in anh – chi – bratje in sestre med seboj. Tega so vedno polna njihova in moja pisma.

Očetova ljubezen vse vzgaja in ta skrb traja vse življenje, tudi po končani šoli. Tudi v meni še živi ta duh in izžareva iz vseh pisem. Tako bi bil moj nekdanji gojenec, sedanji inšpektor, užaljen, če ga ne bi imenoval con – sin. Mene, starega, moji nekdanji novinci kličejo cha – oče ali cu – dedek, kar ima po starem patriarhalnem družinskem običaju pomen globokega spoštovanja. Ko pišem nadškofu Binhu (Đuc Cha), mu rečem con – sin.

Kako se imate? me vprašujete. Res sem spoštovan duhovni oče tudi zato, ker sem bil magister in sem vietnamske sobrate (duhovno) rodil za salezijansko življenje. Ta duh izhaja iz življenja v noviciatu. Pri nas je ta družinski patriarhalni sistem že zdavnaj izginil. Komunisti so delali in delajo na vse načine, da bi izginil tudi iz vietnamskega življenja in bi ga nadomestili s tovariši. Škoda le, da tovariške bratske ljubezni ni ..., vsaj ne povsod.

To je nekaj misli o vietnamski salezijanski družinskosti, ki je še vedno pričujoča med cha Maisen – očetom Majcnom in con – (duhovnimi) sinovi in med sobrati v vsej vietnamski provinci.«

---

⁵⁷ N. d., 189.

58. Ob zlati maši leta 1983 so Vam Vietnamci poslali gobelin, ki prikazuje Vas kot vietnamskega don Boska, ki krasi naslovnico te knjige. Prikazuje Vas kot vietnamskega don Boska. So dobro zadeli, mar ne?⁵⁸

»Če sem jim bil res oče, kar bi po vietnamskem idealnem mišljenju moral biti, potem ... Res ne vem, koliko sem to bil, čeprav sem se trudil. Povem vam, da uživa veliko čast tudi cha Massimino, ki je prevzel gojence po "mojem" noviciatu in teološko utrdil vzgojo naprej. Vesel sem, da je on mojo noviciatsko vzgojo nadaljeval in jo življenjsko prav uravnal. On sam pravi, da je našel v moji noviciatski vzgoji temeljno podlago. O njem pa nastaja debela knjiga, kajti bil je vzgojitelj ne samo vietnamskih sobratov, ampak predvsem kitajskih.

Res je, da sem vse življenje imel to, kar sem se od don Boska naučil in o njem slišal in hotel uresničevati: posebno veliko pastoralno ljubezen do ubogih, do talentiranih fantov, ki naj bi sledili don Boskovim stopinjam. Hvalim Boga, da še vedno zvesto stopajo po stopinjah v Vietnam inkultviranega don Boska.

Vsi moji dobro vedo: dokler bo med njimi živel don Boskov duh, bo salezijanska družba v Vietnamu cvetela in dajala prijeten vonj don Boskove svetosti. In hvala Bogu, sedaj še razžarjajo don Boska. Gojim upanje, da njihova gorečnost ne bo popustila.«

59. Salezijanskega dela komunistični sistem kljub vsemu ni mogel uničiti. Salezijanci so se znašli. Koliko jih je in kako žive od takrat, ko ste jih morali na silo zapustiti?⁵⁹

»Res sem Bogu hvaležen, da je mlado salezijansko družbo v Vietnamu ohranil v don Boskovem duhu. Kakor povsod je tudi tu komunistično neurje uničilo marsikatero družbo. Salezijanska se je ohranila. Izgubili pa so krasno tehnično šolo v Govapu in čudovit aspirantat v Thu Ducu.

Don Bosko je rešil (1952) Johna Tyja, ta pa je rešil salezijansko družbo (1976) in je celo v najtežjih časih sezidal don Boskovo cerkev, edino cerkev v prvih desetih letih po revoluciji v vsem Vietnamu; res pravi don Boskov čudež. Da na kratko spregovorim o tem. Leta 1952 sem sprejel fantka, reveža, ki so mu ubili starše. Vzgajal sem ga in po prizadevanju predstojnikov je leta 1970 pel novo mašo. Bil je asistent, katehet, ravnatelj, inšpektorjev vikar in inšpektor mlade vietnamske inšpektorije celih 15 let. Ker je bil sin staršev herojev za domovino, je obvaroval salezijansko družbo uničenja vse do zadnjega, ko so se razmere umirile. Teta (komunistka) mu je sledila in ga (skrivaj) varovala. Ty je bil hvaležen don Bosku, da ga je imel za vrednega in postavil na čelo salezijanske družbe v Vietnamu. Res so čudežna Božja pota. Prav on mi je poslal omenjeni gobelin.

---

⁵⁸ N. d., 190.

⁵⁹ N. d., 191.

Zaradi komunističnih pregonov in bega v tujino je danes v Vietnamu polovica mojih 130 salezijancev. Ostali pa so res najboljši in so sedaj voditelji. (Samo v Kaliforniji v ZDA je med begunci čez 50 bivših salezijancev in bivših gojencev.)

Kako žive danes? Po besedah vrhovnih predstojnikov, ki so jih v zadnjih dveh letih (lahko) obiskali, mi zatrjujejo, da je duh izvrsten. Sicer pa so mi že prej vedno pisali, da želijo živeti tako, kot hoče don Bosko. Vsa ta leta sem jih s pismi, pisanimi v vietnamščini, bodril in se izogibal vsega, kar bi lahko koga žalilo. Zdaj se mi zdi tako pomembno, da sem v svojih konferencah poudarjal, da don Bosko mora zaživeti v vietnamskem življenju. Že na začetku so mi dominikanci, frančiškani in drugi člani redov poudarjali, da je don Bosko najbolj primeren vietnamskemu načinu življenja. To sem že takrat velikokrat ponavljal vsem.

Ko sem moral zapustiti Vietnam, mi je komisar, ki me je poklical, dejal: "Hvala vam, gospod Majcen, vzgojili ste sposobne in dobre vietnamske duhovnike. Toda sedaj ni drugega, kot da morate oditi ..." Res prijazna brca; gotovo pa je, da je don Bosko, tudi po meni, rešil veliko sirot od komunistov padlih staršev vse od leta 1952 dalje.

Tudi sedanji vietnamski predstojnik me, ko so stiki z vrhovnimi predstojniki možni, obvešča o življenju in delu vietnamskih salezijancev. Zadnje tako sporočilo je prišlo 5. januarja 1993 (danes je 12. februar 1993).«

60. Po listkih, drugih virih, po spominih ste v italijanščini napisali zgodovino salezijanskega dela v Vietnamu na 2000 tipkanih straneh formata A4. To je obenem tudi zgodovina Vašega dela in dokumentacija neprecenljive vrednosti. Kako je nastala?⁶⁰

»Ko sem leta 1976 moral oditi iz Vietnama, so vse prevzeli vietnamski salezijanci. Pa tudi oni so bili pod stalnim nadzorom. Zaradi neznatnega incidenta nekega sobrata, ki je bil ekonom, so zasegli vse dokumente in je bilo vse izgubljeno, posebno iz prvih časov.

Tohill, ki je bil v vrhovnem vodstvu, kakor tudi vrhovni predstojnik Ricceri, sta mi naročila, ko sem prišel na Tajvan, da naj napišem vse, kar vem, po spominu, po pismih ali revijah in drugih dokumentih, skratka, vse naj popišem. Tako sem napisal 14 zvezkov v treh izvodih: enega za arhiv v Hongkongu, drugega za centralni arhiv, tretjega, ki je pri meni, pa za arhiv v Vietnamu, ko bo zanj možnost. Marsikaj so zgodovinarji že izpisali, italijanski in slovenski, drugo še bodo, saj je to prava zakladnica dogodkov.

Moja želja je bila, da bi napisal celotno zgodovino; sproti sem gradivo pošiljal svojemu tovarišu, arhivarju Rassigu. Pri vsaki stvari je zahteval tudi datum, ki naj bi bil koliko toliko točen. Osebe sem popisal z Acquistapacejem ali Massiminom. Zaradi pomanjkanja dokumentov je seveda marsikaj pomanjkljivo, marsikaj pa se bo še dalo dopolniti. To delo lahko

---

⁶⁰ N. d., 192.

imenujem Majcen-Rassigova zgodovina, ker je Rassiga tudi vsako besedo preverjal po arhivih v Hongkongu, saj je bil arhivar in inšpektorialni tajnik, osebno pa moj intimni prijatelj, kar je za tako delo silno pomembno in zgodovinsko verodostojno.

Še vedno hranim tudi vsa pisma vietnamskih sobratov, ki so mi jih pisali od leta 1976 do danes.

Ljudje na svetu smo pač različni in "vsak po svoje pesmi poje". Ko sem bil v noviciatu pri Bortoluzziju na Radni, je dejal, da moram po zgledu nekega svetnika vsakokrat, ko opravljam vajo za srečno smrt (vsak mesec), pregledati vse stvari in vse nepotrebno dati ekonomu ali pa v koš, kot so pisma ..., ker ne smemo biti na nič navezani.

Moj stari oče Alojz s svojo nepogrešljivo pipo v ustih pa mi je dejal, ko je kako stvar pogledal: "Pa spravi v tisti zaboj, kajti v sedmih letih vse prav pride."

Nekaj mesecev po izgonu iz Vietnama, leta 1976, so mi pod pokorščino ukazali, naj napišem vse, kar se spomnim, kajti komunisti so zasegli vse. Za mlado ustanovo pa je pomembno, da pokažemo, kako je Bog vodil človeško zgodovino, posebno vietnamsko in kitajsko. To je bil tudi moj namen in začel sem pisati; list za listom sem izpisoval, iz revij, pisem. Tudi fotografije so mi marsikaj povedale. Pregledoval sem imenike, vse, kar je kje bilo možno najti. Ko sem začel, sem se lovil, zato je prva knjiga sračje gnezdo, vendar je bilo možno počasi smotrno urejevati. Vsak ima pač svoj način dela, če ga ima.«

61. Zdaj ste precej let spovednik na Rakovniku. Kadarkoli Vas kdo pokliče, rečete: »Takoj!« Mar ni to nadaljevanje misijonskega poklica? Morda nam lahko poveste ali izdaste skrivnost: ob vsem, kar ste prestali, ob vsem delu, od kod pri 90-ih taka svežina in bistrost duha?⁶¹

»Prvi moj učitelj don Boskove duhovnosti je bil magister Annibale Bortoluzzi. Govoril nam je, kako so don Boska vsak dan klicali na pogovor ali v spovednico; takoj je pustil vse, tudi začeto pismo, in se ves posvetil človeku, ki ga je hotel za pogovor ali spoved. Tak pogovor je vedno obojestransko obogatitev. Včasih smo se v tem praktično vadili ob večerih, da ne bi le klepetali o vsem, kar nanese. To so stari časi, ki pa so bogatili sedanje apostole mladih.

Inšpektorju Bragu so mladi večkrat smehljaje rekli: "Vi, stari!" Pa jim je odvrnil, da smo vsak dan le starejši, nikdar pa zastareli. Don Boskov salezijanec ne sme postati star, ampak mora biti vedno svež, odprt, kot don Bosko, ki je bil do konca razgledan, ki se je za vse zanimal. Ko sem sestavljal zgodovino Vietnama in sem za podatke vprašal kakega častitljivega starejšega sobrata, sem se zelo začudil, ko mi je odgovoril, da se ne spominja ne datuma in ne dogodka.

---

⁶¹ N. d., 194.

Čas je Božji zaklad, ki ga je treba izrabiti, tudi prosti čas in počitek, vse to je Božji dar. Kot magister sem veliko učil in govoril o uporabi časa: kako naj bi bili sodelavci Stvarnika, da gradimo lepši svet in postanemo luč za boljše čase. V lenobnosti in udobnosti, ki sta vir vseh lakomnosti in poželjivosti, se mladina skisa.

Res sem se bal, da bi na stara leta postal sklerotičen. Težko mi je, da bi bil v breme drugim, in pa posebej, da bi bil brez dela. Bal sem se in sem tudi molil, da moji dnevi ne bi bili pred Bogom izgubljeni. Sedaj pa vidim in se sam sebi čudim, da nekako vidim dogodke iz zgodovine misijonskega življenja. Ko me kdo kaj vpraša, kar prižubori na površje kot studenček, predvsem o vietnamski don Boskovi poti, pa tudi sploh o Božjih načrtih, ki sem jim bil priča. Tudi to je nekakšna skrivnostna Božja pot, da bi do zadnjega trenutka skušal biti ponižen hlapec za Božjo čast in slavo. "Ne nam, Gospod, ne nam, ampak svojemu imenu daj čast!" [Ps 114,1] Hvala vse do tedaj, dokler bo On hotel! Če je mogoče, do zadnjega trenutka!«

62. 2. julij 1933: duhovniško posvečenje! Mineva 60 let – biseromašni jubilej. Težko je sešteti vse maše, spovedi, krste ... Kaj pravite, ko se ozirate na teh 60 duhovniških let? Se je splačalo presedlati iz učiteljskega v duhovniški poklic?⁶²

»Hvala vam, da ste me opozorili, da se moram na biserno mašo pripraviti z duhovno pripravo, predvsem pa z zahvalo Bogu. Zahvala, da me je leta 1923, pred 70 leti, po Stiasnyju iz Krškega poklical po salezijancih na don Boskovo življenjsko pot, kajti brez tega ne bi bilo ne nove maše in tega, kar je sledilo. Kaj bi bilo? Kaj bi bilo, če ne bi bilo mame, ki me je, sveta in pobožna, privedla k pameti in k don Bosku? Res, zapeti moram svoj Tebe, Boga, hvalimo!

Rad bi, da bi mi Bog dal več odprtosti za velikansko skrivnost svete maše, ki je središče duhovnega življenja, da bi z don Boskom spoznal neskončno Božjo ljubezen, ki hoče vse obogatiti za Kristusovo odrešenjsko poslanstvo. Ob misli na duhovniško svetost se bom moral še in še pripravljati na ta veliki dan. Tudi s spovedjo in obžalovanjem vse nezvestobe in z molitvijo za zvestobo do konca. Res, zlati mami z rožnim vencem v zgaranih rokah se moram zahvaliti za tisti začetek, ko sem iz učiteljskega presedlal v duhovniški poklic.

Tolikokrat mislim na don Boskovo novo mašo. Spominjam se, kako je govoril: Vsakokrat, ko boste res pobožno, z vero, upanjem in v ljubezni lepo maševali, vam zagotavljam, zagotovo ne boste zagrešili ne malega in ne velikega greha; ostali bomo združeni z Bogom in njegovo milostjo.

Od prvega krsta v Kunmingu leta 1937 sem se veselil nešteti krstov in birm. Čeprav so bili mnogi proti, da bi novokrščence sprejemali za kandidate, imamo sedaj številne izmed teh, ki so duhovniki in predstojniki.

---

⁶² N. d., 195.

Veliko in rad sem spovedoval in se skušal na spoved z dobro vzgojno mislijo pripravljati, vsaj na splošno. Pričujočnost Jezusa med spovednikom in spovedancem, ki očiščuje, posvečuje ..., pa je vir tihega veselja, tudi žalosti nad preteklostjo, zaradi sklepov poboljšanja pa veselje ...

Vedno me je spremljala Pavlova misel, da gorje nam, če evangelija ne bi oznanjali [prim 1 Kor 9,16]. To me je na tisoč načinov sililo, da sem oznanjal evangelij ubogim in revnim.

Tako sedaj ogledujem v ogledalu svoje duhovniške dejavnosti. Zazrt sem v svojo gorečnost in v svojo mlačnost. Ko se primerjam z don Boskom in našim geslom "Daj mi duše, drugo vzemi," vidim, da nisem prav premeril svojih besed in bi najrajši vse prečrtal in samo dejal: Nekoristen hlapec sem, ki sem napravil, kar sem moral napraviti [prim. Lk 17,10], in se podpisal Revček Andrejček.

Iz učiteljskega stanu sem leta 1924 presedlal v don Boskov redovni stan. Don Bosko je mojo učiteljsko službo obogatil s potjo Njega, ki je Pot, Resnica in Življenje [Jn 14,6]..

Bog mi daj pravo pamet in dobre misli, da se bom prav pripravil na biseromašni jubilej!«

63. Imate veliko prijateljev, ljudje Vas imajo radi. Vi ste veseli vsakega obiska, vsakega pisma, pozdrava. Ljudje Vam nikdar niso v »napoto«. Kot bi Vam bila ta simpatija do ljudi prirojena.⁶³

»Moj oče Andrej je – in tega se zelo rad spominjam – vsem ljudem v službi rad pomagal. Napisal je veliko prošenj v nemščini, da so ljudje v prvi svetovni vojni dobili dopust in tako mnoge rešil smrti, ki je fante čakala na fronti. Vedno mi je priporočal, da naj kot učitelj brez razlike vsem pomagam po svojih močeh. Tako sem v misijonih res vsem pomagal, kolikor sem pač mogel. Tudi drugim sem veliko govoril in jih pripravljaj, da pomagajo, posebno revni mladini, zapuščenim, ki jih je zaradi vojne vihre bilo povsod preveč.

Biti vsem vse, kakor je ponavljaj sv. Frančišek Saleški, se prilagoditi vsakemu, vsem pomagati, to zahteva veliko prilagodljivosti; znati je treba odpuščati, kakor tudi nam Bog odpušča. Tako kot je don Bosko vedno pokazal, da sprejema vsakega, ne da bi se izgovarjal, da nima časa ali da ga ne zanima. Pa tudi odpisati pismo z vso pozornostjo in z dobro mislijo.

Današnjim ljudem je, tudi v Vietnamu, nekako antipatično, če v pogovoru dajemo razne recepte, vsiljujemo svoje ideje ... Meni so svetovali, da naj – posebno, ko me vprašajo starejši ali učenci – raje rečem: Veste, jaz bi pa mislil takole, vi pa pravite ... Kolikokrat so me spraševali glede poklica, ali ga imajo ali ne za redovno ali drugo življenjsko usmeritev. Tedaj sem zelo jasno povedal, kakšni so pogoji, da kdo lahko postane salezijanec. Ti pa pomisli, če

---

⁶³ N. d., 196.

tvoj značaj in talenti ustrezajo za tako življenje in če imaš za to kaj veselja. Spoštovati je treba osebnost vsakega.

Po sv. Frančišku je pravzaprav najbolje, da ne pokažemo, da nam je njihov pogovor nadležen, in da kot don Bosko v vsakem gledam Jezusa samega. Z vajo nam bo to postalo nekako prirojeno.«

64. Vem, da kot osebni intimni praznik slavite dan krsta. Prvi salezijanski misijonar kardinal Cagliero se je vsak dan Bogu zahvaljeval, da je postal salezijanec. Za Vami je 68 salezijanskih let; kako gledate na ta leta?⁶⁴

»Po rojstvu 30. septembra sem bil kar deset dni "poganček", do 9. oktobra. Ta dan sem v cerkvi Matere milosti pri frančiškanih postal sveti tempelj Božji, prejel začetek duhovnega življenja, postal Božji otrok in dedič nebeškega kraljestva. Gotovo je to dan, ko naj vedno znova očistim Božji tempelj in začnem tisti Sprejmi, Gospod ...

V devetdnevni pred praznikom Marijinega rojstva [sem stopil v noviciatsko hišo] in 8. septembra 1924 sem s Caglierom začel salezijansko življenje. Po posvetitvi svetišča Marije Pomočnice na Rakovniku je imel msgr. Cagliero govor v sedanji romarski sobi, navzoč je bil tudi Gedér. Govoril je o don Boskovi duhovni oporoki: Delo, delo, delo. To je postalo kot nekak vademecum moje misijonske miselnosti. Takrat se je v meni rodil misijonski poklic, za katerega me je pripravljala Anton Luskar. Caglierov govor mi je pozneje izročil Gedér.

Do konca življenja se moram Bogu zahvaljevati za velik dar salezijanskega in misijonskega poklica. Don Bosko me je res čudovito vodil po raznih deželah in ni manjkalo Božjih posegov. Večkrat sem se spomnil na sonovince Novaka. "Veš, Andrej," je dejal, "ne maram iti v misijone in prekmalu umreti med roparji." Bilo je leta 1935, ko sem odhajal v misijone. Res je, da sem se, sicer nehote, izognil svetovni vojni (1941–1945), v kateri je med drugim padel tudi Novak ... V Vietnamu sem večkrat hodil med dvema ognjema, po cestah, ki so bile posute z minami, pa nisem nikdar čutil kaj prevelikega strahu, če bi tudi bilo treba umreti. Tudi za to se moram zahvaliti za Marijino pomoč. Nosil pa sem vedno s seboj rožni venec in Marijino svetinjico, ki je po don Boskovem prepričanju kot strelovod proti vsem nevarnostim; tako sem vedno priporočal tudi gojencem.

Na vsa leta gledam s hvaležnostjo do Boga in Marije Pomočnice.«

65. V misijone ste odšli iz rakovniškega svetišča, vrnil ste se k Mariji Pomočnici in od tukaj sedaj misijonarite. Don Boska je Marija vodila za roko, tako sam pravi. Kaj pa Vas?⁶⁵

---

⁶⁴ N. d., 197.

⁶⁵ N. d., 198.

»Ko sem odhajal v misijone, je bil zadnji pogled na svetišče in tisti napis: "O Marija, pomočnica bila si in boš nam ti!"

Pred odhodom sem se poslavljaj v Krškem, kjer je bila očetova hišica, kjer sem prebil mladostna in študentovska leta, kjer sem leta 1933 pel novo mašo. Mama je jokaje ponavljala: "Zakaj me zapuščaš samo na stare leta?" Ljubil sem jo, toda neslišen glas mi je govoril: "Kdor ljubi mater bolj kot mene, ni mene vreden [prim. Mt 10,37]." In mamu sem izročil Mariji Pomočnici. Čez nekaj dni je bilo slovo na Rakovniku, kjer sem prejel misijonski križ. Mama me je pokrižala rekoč: "Sinko, pojdi, kamor te Bog kliče!" In prosila me je za duhovniški blagoslov.

Ko sem prišel na prvi obisk v domovino leta 1958, sem mamu našel v Brežicah pri sestri Marici. Prehodila je težko pot vojnih grozot. Ko sem se vrnil leta 1979, matere ni več bilo. Ostala mi je nebeška Mati Marija. Vodila me je skozi vse življenje in vse nevarnosti. Upam, da me bo tudi ob smrti uri, ki se mi bliža, z željo: Na svidenje v nebesih, kjer bo veselo srečanje z vsemi dragimi ...

Iz Vatikana je prišel odgovor, da vsi tisti misijonarji, ki so bili proti volji Svetega sedeža izgnani iz Kitajske ali Vietnama, ostanejo še vedno misijonarji. Tako me ima tudi salezijanski imenik v Hongkongu za leto 1993 vpisanega s polnim naslovom (rakovniškim). Moje misijonsko srce pa tako še vedno bije za duhovne sinove na Kitajskem in v Vietnamu, s katerimi sem v nenehnih stikih in jim kot Cha Maisen, očka, pomagam z nasveti, darovi, molitvami ...

Vsako leto je ob luninem novem letu en dan določen kot molitveni: za začetnika salezijanskega dela v Vietnamu msgr. Seitza, za vse druge, ki so tam delali, za vse gojence, tudi tiste v Ameriki, v zahvalo za vse, kar sem tam doživel. Ko sem bil tretjič izgnan, iz Vietnama, so me moji duhovniki, novinci in ljudje, ki so bridko jokali, predem sem stopil v avtobus, ki me je odpeljal k letalu, prosili za blagoslov Marije Pomočnice. Ko je letalo vzletelo in zaokrožilo na Govapom in Thu Ducom, sem z drhtečim srcem klical Marijino varstvo na to mlado čredo Jezusovih učencev.«

66. Pri vsem misijonskem dogajanju pri nas hočete biti zraven. S posebnim veseljem in simpatijo pa ste bili ob vseh proslavah 100-letnice rojstva msgr. Keréca ...Od kod ta ljubezen do Keréca?⁶⁶

»To je res nekaj čudovitega, da še po 40 letih živi misijonski družinski duh med nami vsemi, ki smo pod Bragom in Kerécem in menoj delovali na Kitajskem. Med menoj in Kerécem je bil vedno nekak intimen očetovsko-sinovski duh, pa tudi duh prijateljstva. Ob 100-letnici rojstva msgr. Keréca je posebej vzplamtel v mojem srcu, saj mi je bil oče in učitelj misijonskega

---

⁶⁶ N. d., 203.

življenja in dejavnosti. Brez Keréca bi gotovo blodil v kaki tuji miselnosti, ki so bile tako silno nacionalistično politične.

V Kunmingu smo vedno čutili potrebo, da smo sobratje povezani med seboj, kar smo trije Slovenci še posebej čutili in smo si v slovenščini lahko marsikaj povedali, tudi o domovini, ki je krvavela v revoluciji. Keréca sem dobro poznal, saj sem ga moral velikokrat zastopati in sem bil vedno član hišnih svetov in pri vsem, kar se je pri nas dogajalo; tudi ko je odhajal v Čaotung ... Tako sem ob nastajanju knjige Jožef Keréc – slovenski misijonar na Kitajskem in ob proslavi 100-letnice njegovega rojstva lahko iz prakse in povezanosti z njim povedal marsikaj.

S Kerécem sva se razšla leta 1952, ko je bil on izgnan s Kitajskega, leto dni za menoj, poslovila pa sva se 1972 v Veržeju, ko sva se zadnjič rokovala in si po kitajsko izmenjala pozdrav: "Bog naj te varuje in ti pomaga!" V vseh težavah misijonskega življenja sva bila enega duha in enega srca. Trpljenje naju je skovalo v eno samo misijonsko ljubezen.

Misijonski poklic še vedno gori v meni. Kdor ne gori, ne more prižgati. Tudi sedaj v domovini poleg svojih dolžnosti spovednika, čutim misijonsko dolžnost, da se zanimam za vse misijonsko. Lahko bi rekel s svetim pisateljem, da mi je dobro in prijetno, kadar sem v misijonski dejavnosti.« [prim. Ps 133,1]

67. Od leta 1923, ko ste začeli kot učitelj na Radni, je do danes minilo 70 delovnih let, kajti tudi po letu 1979 je Vaš dan napolnjen z delom, pa Vas po tolikih letih dela nikjer nihče nima na seznamu, da bi Vam za opravljeno delo odmeril »pokojnino« ...⁶⁷

»Ko sem na učiteljsku maturiral, mi je oče dejal: "Do sedaj sem ti pomagal do kruha, od sedaj naprej pa moraš sam skrbeti zase!" Bil sem zaskrbljen. Mamina molitev je izprosila milost, da sem prišel v don Boskovo šolo modrosti, ki vliva upanje in zaupanje v Božjo previdnost, da ne zapusti tistega, ki živi po evangeliju in se trudi za uboge.

Razen prvo leto 1923–1924, ko sem kot učitelj na Radni dobival mesečno 1.000 dinarjev, pozneje, vse do danes, nikdar več nisem dobil niti vinarja plače ali tolarja pokojnine. In vendar mi je Božja previdnost po don Bosku pomagala, da sem imel vsakdanji kruh in da sem pomagal stotinam in tisočem do primernega človeškega življenja. Delajte za Božjo čast in pravičnost, in vse drugo vam bo z vrhano mero podarjeno [prim. Mt 6,33]. Tako je bilo vse do danes, ko že nosim težo kar 89 let!

Pa naj tu ponovim, kar že veste, da izkažem čast in zahvalo Božji previdnosti in don Bosku, ki me je tako učil. Ko sem prišel v Hanoj, sem imel s seboj 5 USD. Msgr. Seitz mi pravi: "In vi mislite prevzeti 450 fantov, ki nič ne plačujejo in jih s petimi dolarji vzdrževati!" Ker

---

⁶⁷ N. d., 204.

smo imeli vero v srcu kakor don Bosko, se je zgodil čudež, da mi je Bog sproti pošiljal zelenjavo, riž, obleko, včasih cele tovornjake in za božič kar cele kupe čokolade in drugih sladkarij, posebno za vietnamsko novo leto, pa blago za lepe obleke in čevlje itd. Da so bili ti reveži lepi za pogled, zdravih obrazov, močni za delo, učenje in usposabljanje, pa tudi za duhovno življenje. Nekako zdrav duh v zdravem telesu. Na vekomaj bom opeval Božjo previdnost, ki ne zapusti tistih, ki vanjo zaupajo [prim. Ps 89,2].

Trikrat sem bil izgnan (Kunming, Hanoj, Saigon in sem deželo zapustil samo s kakim US dolarjem, brez vsega, kot pravi cigan ...), pa me je Božja previdnost obdarovala in oskrbela z vsem. Bolj sem delal za revne, več sem imel. Bog je pošiljal tudi slovenske dobrotnike, med katerimi moram prav posebej omeniti Lenčka in Wolbanga, lazarista, Humarja in neštete druge dobrotnike, kakor Cappellettija v ZDA.

Hvala vam vsem in vam Bog povrne z večnim življenjem.«

68. Povedali ste, da ste dajali vse, potem so Vam vzeli vse; ko ste prišli domov, niste nič našli, kar ste prej pustili. Vse življenje ste bili navajeni, da so Vam jemali.⁶⁸

»"Časi se spreminjajo in mi s časi," pravi modrost. Don Bosko je to dobro vedel, zato je salezijanec v pravilih priporočal, da se prilagodijo času. Danes se veliko govori o aggiornamentu.

Od leta 1914, ko sem bil v meščanski šoli v Krškem, je tam bila nemška miselnost in jezik. Od leta 1919 je zavel slovenski duh v pluralizmu mišljenj. Srečeval sem se s komunistom, prijaznim Farazinom, ki je prišel iz ruskega ujetništva z novimi idejami; name je vplival liberalni Venceslav; velik vpliv je imel na mladega Andreja profesor Pivko, liberalni demokrat. Učitelj telovadbe me je vabil k sokolski telovadbi, ki sem jo imel zelo rad. Dobri Kocuvan je bil krščanski demokrat, ki je poleg mame zelo veliko vplival, da sem hodil k zakramentom, in vsakokrat, ko sem šel na učiteljske, zavil v frančiškansko cerkev na eno zdravamarijo. Moj oče mi je pihal na dušo, naj bom dober z vsemi. V tistih časih so bili grozni strankarski prepiri, meni tako antipatični.

Leta 1923 sem pri salezijancih našel mirno in veselo don Boskovo ozračje, ki mi je bilo najbolj pogodu. Vrgel sem se na latinščino, ki me je prevzela, in na delo za ubogo mladino.

Leta 1924 me je don Bosko vsega spremenil, kar ni bilo lahko. Tudi poznejša leta sem se preoblikoval bolj in bolj v salezijansko držo in usposabljal za delo med delavsko mladino s še kar dobrimi uspehi vse do leta 1935, kar mi je bilo nekakšna podlaga za prihodnje misijonsko delo.

---

⁶⁸ N. d., 205.

Potem sem moral postati Kitajec med Kitajci, kar je bilo tako težko med vojno, ko je vladal nacionalizem, in potem, ko je prišel komunizem. Ko sem presedlal v Vietnam 1952, sem okušal najprej francosko in vietnamsko nacionalistično miselnost, pozneje pa še Ho Ši Minhovo komunistično. V Hongkongu sem reševal kitajske fante, ki so pribežali iz Maovega kraljestva, pa vse revne 1954–1956. Nato sem precej dolgo dobo, 1956–1976, reševal uboge in zapuščene v Vietnamu, ustanavljal salezijansko družbo in vzgajal po don Boskovem načinu, pa vedno med mitraljezi in boji. Eni in drugi pa so mi pomagali pri don Boskovi vzgoji, dokler ni prihrumel Viet-minh in vse podrl, uničil mnoge ustanove, in tudi nekaj poklicev smo izgubili.

Bog je 24 let oblikoval salezijance v Vietnamu in jih 40 let ohranil, čeprav skozi nenehne boje in vse do danes, vendar je dobro organizirana družba, sicer gmotno revna, pa bogata po don Boskovem duhu.

Zgubil sem vse v Kunmingu leta 1951, nato 1954 v Hanoju in 1976 v Saigonu, na Tajvanu sem leta 1979 zaradi bolezni pustil vse. Vsakokrat sem postal kot ubožec Frančišek, da sem imel samo to, kar sem imel na sebi, pa Filotejo, brevir. A Bog mi je ohranil vietnamsko salezijansko družbo in vietnamske begunce in jih ob biserni maši blagoslavljam, to Božje delo, da bi se še naprej razvijalo in cvetelo v salezijanski karizmi.

Prosili so me, naj pridem v Vietnam, in hoteli plačati pot, pa ... tebi, Bog, vsa čast in slava vekomaj!« [prim. Raz 7,12]

69. Msgr. Keréc je imel svoj škofovski prstan do smrti ... Vemo, da o njem kroži veliko anekdot, zgodb o dogodivščinah ... Vi imate le palico, ki ni hotela »zrasti«, služi Vam le za ohranjanje ravnotežja. Vendar so Vas odlikovali? ...⁶⁹

»Glede Keréca je drugače, saj je bil ordinarij čaotunške prefektore (škofije) in je zaradi tega imel tudi težje križe in odgovornosti. Bil je zares prava avtoriteta vse prefektore.

Torej odlikovanje? Leta 1972 je prišlo res nenadoma in so Slovenci v Kanadi (Stanko Ceglar) in drugi z Lenčkom napisali lepe članke. Pripravil ga je moj veliki prijatelj in direktor Socialnega oddelka v vladi, ki mi je pošiljal uboge sirote, ki sem jim priskrbel tehnično izobrazbo in vzgojo. Gotovo da jih je bilo v 20 letih kar lepo število, ki so prišli do kruha in do boljšega življenja. Odlikovanje pa mi je podelil minister Phuong iz ministrstva za socialne zadeve.

Izogibal sem se govoriti o odlikovanju, kajti nekateri sobratje, ki so sezidali velike in lepe stavbe, kakor je bila Tehnična šola ali aspirantat, ki tudi nekaj pomenijo, niso dobili nič, pa bi jim moje odlikovanje lahko pomenilo zavist, zato sem skušal nekako nevtralizirati. Stari misijonarji so mi večkrat dejali: "V misijonih ne zidajte dragocenih modernih hiš, kajti ob

---

⁶⁹ N. d., 207.

vsakem prevratu Kitajci najprej poberejo za svoje policijske in druge namene." In tako se je ob prvem prevratu tudi zgodilo. Jaz sem pa zidal le enostavne in funkcionalne hiše in sem raje gradil ljudi in salezijansko družbo, ki še danes obstaja.

Odlikovanje sem res, ko so po treh letih stopili v Saigon komunisti (1975), vrgel v stranišče, številne dokumente o odlikovanju pa sežgal. "Tako mineva slava sveta."

Keréčeve anekdote imajo sicer zgodovinsko osnovo, so pa zasoljene s poučnimi ali šaljivimi dodatki. Keréc je bil v tem pravi mojster in jih je sam ustvarjal. Bil je v tem pogledu posrečen značaj.

Seveda, bilo je veliko smešnega vedno na začetku učenja jezika. V Vietnamu je bilo treba "ustvariti" besede za salezijanske konstitucije. Marsikaj je po nerodnosti izzvenelo prav smešno. Težko je navesti kake primere, ker igra besed v vietnamščini v slovenščini nič ne pomeni.

Radi so pripovedovali anekdoto o mojem prihodu v Hanoj leta 1952. Ker me ni nihče čakal, sem moral najeti taksista, ki je tudi prevozil ves Hanoj, preden je našel škofijo, povedati mu nisem znal prav nič, saj je razumel samo vietnamsko. Anekdota me je narisala, kako sem naložil staremu možakarju na rikšo kovčke in tekava sem in tja po Hanoju. Rekel sem mu, naj pelje rikšo na škofijo; odgovoril mi je, da razume. Pa ni razumel in ne vedel, kam pelje in sva tako tekala po mestu. Majcen pa, da ne bi zapravljaj časa, je s prsti pridno pletel čas.«

70. Če bi imeli ponovno možnost odločati se za življenje, bi se odločili za to pot? Bi vnesli kakšne »korekture« v to avanturo?⁷⁰

»Nevidna Božja roka me je vodila, morda celo proti mojim človeškim načrtom: 1. k salezijancem, 2. h Kerécu, 3. po izgonu v Makao, 4. v Hanoj, 5. v Hongkong, 6. v Saigon, 7. v Govap in Thu Duc, 8. za magistra v Tram Hanh, 9. v tehnično šolo v Govap, 10. v medredovni aspirantat v Thu Duc, 11. za magistra v Thu Duc, 12. v Hongkong, 13. na Tajvan, 14. v Slovenijo. Lahko jih imenujem 14 postaj mojega misijonskega križevega pota. Že samo ta imena povedo: Nimamo tukaj stalnega bivališča [prim. 2 Kor 5,1]. V roki imamo vedno popotno misijonsko palico.

Gotovo bi danes zaradi spremenjenih izkušenj marsikaj storil drugače. Rasti s časi in se prilagoditi zahteva don Boskova karizma.

Nekateri mi zamerijo, da živim v "preteklosti", v misijonih, in da bi se moral vključiti v današnjo resničnost. Res se skušam vživeti in sodelovati, kolikor mi življenjske moči še dopuščajo. Pa sem v tistih letih, da ne bi rad zaviral nove evangelizacije. Silno rad bi začel

---

⁷⁰ N. d., 208.

znova, še z obsežnejšo misijonsko dejavnostjo. Škoda, da je moja misijonska bambusova palčica že natrta.«

71. Ne morem izpustiti tudi tega vprašanja: Vaši načrti? Kaj vse še snujete? Kaj vse bi še radi dokončali? Se ne bojite prihodnosti?⁷¹

»Zopet brskate po mojih načrtih in skritih željah. Moram biti realist in kakšno sanjarjenje o načrtih nima smisla. Tako kot do sedaj, je najbolje to, kar Bog stori, saj vse prav stori in glavno vodilo naj bo: Zgodi se Božja volja [prim. Mt 6,10], ki se ji naj dam voditi kot don Bosko.

Nič rad ne bi bil v nadlego in v brezdelju. Da bi mi Bog dal pravo brihtnost. Da ne bi bil tem, ki so že polni dela, še jaz v nadlego. Da bi me Bog vsak dan vodil po premišljevanju Svetega pisma, evangelija, da bi se ob vsem spraševal: Kaj mi to koristi za večnost?

Rad bi se skupaj s Kramarjem, z Bernikom, s Pavlinom in drugimi mojimi dobrotniki Bogu zahvalil za prehojeno misijonsko pot, posebno v kaki zaupnosti z don Boskovo Pomočnico.

Morda mislite tudi na to, kar tukaj pišemo. Najraje bi izpustil vse, kar je mojega osebnega, da bi se povsod videla le roka Božje previdnosti, saj me je ta roka povsod vodila in vse storila, jaz bi morda moral moliti: Moja krivda za vse, kar sem morda v svoji majhnosti onemogočil, da bi Božja previdnost še storila.

Ponoči med eno in tretjo uro mi tiktakanje srca odpoveduje; takrat prosim za milost srečne smrti. Neskončna Božja ljubezen pa naj me v zadnjih trenutkih očisti vseh mojih grehov in me sprejme k Mariji in don Bosku.

Želel bi se tudi na nek način zahvaliti. Ne samo Bogu, Mariji in don Bosku, ampak tudi mojim velikim dobrotnikom, kajti brez njih ne bi veliko napravil, predvsem mojim duhovnim voditeljem, posebej predstojnikom. Zahvala Lenčku, Wolbangu, Katoliškimi misijonom, Matku, koroškim Slovincem, Cappellettiju ...

Kaj bi rad dočakal? Uresničitev Marijine zmage nad satanom [prim. Raz 12]. Mislim na don Boskove napovedi, ki so jih nekateri v mojih misijonskih letih slabo razlagali. Za prihodnost, koliko je je še ostalo na tem svetu: pravo pamet, zdravje, da bi spolnil Božjo voljo, in srečno zadnjo uro, da bi salezijanci v Vietnamu rasli in cveteli ...«

72. Kakšen naj bi bil misijonar? Ste dosegli to, kar ste si prej predstavljali? Po kom ste se dejansko zgledovali? Kateri so Vaši misijonski vzorniki, ki so Vas navduševali?⁷²

---

⁷¹ N. d., 209.

⁷² N. d., 210.

»Misijonarju svetujem, naj se najprej nauči jezika, dve leti tečaja, da govori, bere, se pogovarja z mladino in drugimi in tako naveže tesne osebne stike. Naj ne govori o sebi in o pridobitvah v Sloveniji, ker to druge draži. Biti kot je bil dr. Janež: biti vse za revne in potrebne. Hoteli kot Keréc: dobro dušam po don Boskovo. Posebno pa molitev in posvečeno delo, po Rinaldijevo. Če kje, potem za misijonarja velja: Daj mi duše, drugo vzemi! In še marsikaj.

Imel sem bujno domišljijo, ki je vžigala, tudi gorečnost. Domišljavost ob realnosti splahni. Gorečnost in neuspehi človeka oblikujejo. Paziti je treba, da ne blokirajo naše misijonske prizadevnosti lastna občutljivost, značaj.

Zgledoval sem se: po don Bosku in njegovi misijonski gorečnosti; po Rinaldiju in njegovem ponotranjenem duhovnem življenju; po Ruovem praktičnem uboštvu in odpovedi vsemu; po Kerécevi kitajsko-misijonski ascetiki in zaupanju v Boga in Marijo Pomočnico; po Bragovi demokratičnosti in prikupnem značaju; po Seitzovi gorečnosti za mlade in gorečnosti za poklice in sodelavce; po Versiglievih misijonskih zapovedih; po Massiminovih praktičnih spodbudah v Vietnamu ..., pa še po marsikom drugem, kakor po navodilih dr. Erlicha, msgr. Fajdiga, don Rassiga in drugih ...

Kaj sem dosegel? To bi lažje povedal kot to, kaj sem si pred 70 leti predstavljal. Vem, da nam je magister v noviciatu priporočal, da naj prosimo pri zaobljubah za tri stvari: da bi bili takšni, kakršni bi morali biti, da bi postali misijonarji, da bi žrtvovali svoje življenje za duše. Nekako pripravljen sem bil v misijonih dati življenje, v nevarnostih se nisem preveč vznemirjal.

Kitajski misijon sem si predstavljal tako, kot sem ga poznal in *Katoliških misijonov* in *Salezijanskega vestnika*. Seveda, življenje, tisto pravo, ki ga je vodil Bog po Mariji, je bilo kar drugačno. Nikdar tako dobro (nam je dopovedoval stari misijonar) in nikdar tako slabo, kot smo si predstavljali. Najboljša je vedno misel očenaša: "Zgodi se tvoja volja!" [Mt 6,10]. «

73. Nekaj kratkih napotkov sedanjemu slovenskemu misijonarju, ki se odpravlja v misijone. Kaj bi mu rekli?⁷³

»Ob tem, kar sem povedal že prej, še to, da je zelo pomembno imeti pravi misijonski namen. Najbolj se bojim misijonarjev turistov, ki zapravijo veliko denarja za razna tako imenovana raziskovalna dela, da spoznajo deželo in še kaj in se naučijo nekaj besed, tako za šport ... Ko pa je treba prijeto za praktično delo, pravijo, da nimajo poklica in kam drugam krenejo in niso ne sebi ne misijonom v korist. Vse po pravi pameti in s pravim misijonskim namenom: vse za reševanje duš in za njihovo kulturno in duhovno rast. Za take, ki se ne vržejo v učenje niti v delo, pa je Massimino dejal: "Če je prišel v misijone z letalom, naj se vrne z ladjo, da bo videl več sveta, po katerem ga žeja!"«

---

⁷³ N. d., 211.

74. Vse življenje ste bili med mladimi in za mlade. Kaj bi rekli danes naši slovenski mladini o njenih odločitvah, o usmeritvah v življenje, o tem, kaj je tisto, kar je dejansko pomembno?⁷⁴

»Zganite se iz 45-letne komunistične dremavosti, ki vas je zasvojila in ukleščila, da ste še vedno zasvojeni in bi taki ostali in se ne prebudili! Za kaj večjega ste rojeni. Prišla je ura, da vstanete iz spanja!

Rekel sem že tolikokrat in naj še tokrat rečem: Ne zafrčkajte čudovitih talentov, ki jih imate, predramite se iz sebičnosti. Nehajte izgubljeni čas!

Don Bosko je odpiral duhovne oči za potrebe časa. Gotovo nisem poklican, da bi našteval sedanje potrebe. Na kratko bi omenil samo, kam sem pošiljal skupine mojih bogoslovcev, aspirantov in pomočnikov, da so se jim odpirale oči: v ječe z mladoletnimi kriminalci, da so zanje organizirali nedeljski oratorij; kaznjence smo celo povabili na izlet v naš zavod in nismo hoteli imeti zraven policistov (in zbežal je samo eden); v razna prevzgjajališča mladih; tudi v poganska naselja pomagat tistim v stiskah; k bivšim gojencem, ki so ostali brez vsega; organizirat oratorije v sirotišnicah; v posebne domove za fante s ceste, žrtve tajnih kriminalnih organizacij; obiskovat bolne v barakah brez oskrbe, da jih osnažijo, operejo, in drugam. Večje skupine je vedno vodil mlad vietnamski duhovnik.

[Lazarist Franc] Sodja je začel pastoralo za misijonske laične poklice: da bi bili mladi s tem delom, ki se sicer dobro razvija, pri nas bolj seznanjeni! Salezijanska mladinska pastorala je vedno zbudila in privabljala mnogo mladih za potrebe: don Bosko je vedno pošiljal Dominike Savie za animatorje svojih tovarišev. Pritegniti, da mladi delajo za svoje mlade tovariše!«

75. In na koncu, gospod biseromašnik – nastala je knjiga. Morda tega nisva niti pričakovala. Sedaj je tukaj. Kaj pravite, jo bodo ljudje brali?⁷⁵

»Torej knjiga. Kako jo bodo brali? Vsak ima svoj način: eden le prelista, drugi "prebere" samo fotografije, drugi zopet sodi, preden je kaj prebral, nekateri se bodo morda posmehovali, nekateri morda pomilovali. Ko bi čevlje sodil le kopitar!

Ko gledam arhitekto salezijanske družbe v Vietnamu, med njimi tudi sebe, vidim tudi napake in moram ogledovati samega sebe predvsem v ogledalu vesti. Kar je pri vsem tem lepega, svetega, pozitivnega, je Bog storil po Mariji in don Bosku. Sveti Duh je dajal, da je gorčično zrno začetkov postala velika družba, na katero lahko gledamo s ponosom mi in Cerkev. Tisti, ki ima duhovne oči, naj pogleda in bo videl, strmel bo nad temi mladimi salezijanci v Vietnamu.

---

⁷⁴ N. d., 212.

⁷⁵ N. d., 213

Bog je od vekomaj določil in v času uresničil svoj načrt, da med misijonske sile v Vietnamu uvrsti salezijanske delavce s posebnimi karizmatičnimi talenti. O tem sem že večkrat premišljeval in mislil: Nekoristni hlapci smo [prim. Lk 17,10]. In ko me je poklical, zakaj nisem bil bolj vreden?

Dar moči, ta dar Svetega Duha, da bi z gorečim srcem hrepenel in z vsemi svojimi močmi dogradil lepoto človeškega duha, kar je Bog dal ekipi snovalcev salezijanske družbe v Vietnamu. Mislim, da mi je ob podelitvi odlikovanja v neobvladljivem razpoloženju kar samo prišlo na jezik: "Kolajno sprejemam v imenu vseh mojih sobratov salezijancev, ki so iz revnih, ubogih in zapuščenih zgradili dobre člane, vietnamsko elito." Seveda moram dostaviti, da nisem bil jaz edini predstavnik, vidim, da so še drugi, morda še bolj sposobni sodelavci Božje previdnosti, kot Saksida, Bernik, Kramar ..., kar za cel katalog iz vsega misijonskega sveta.

Strah božji naj me vodi in navdihuje [prim. Ps 111,10], da bi res znal izbrskati samo to, kar je gradila Božja roka po arhitektu don Bosku in kako še sedaj gradi stavbo salezijanske vietnamske družbe. Marija, sostavbenica salezijanske družbe v Vietnamu, pa naj mi pomaga gledati z duhovnimi očmi te opise in z duhovnimi ušesi poslušati Božje navdihe, posebno pa z duhovnimi utripi srca [vzklikati] Božji ljubezni.

O meni je Massimino pisal, da sem nepopoljšljiv optimist, da na vsako vprašanje gledam z očmi večnosti, tudi na zasmehovanje in kritiziranje. Naša občutljivost rada brca na levo in desno in se otepa.

Prepričan sem in verjamem, da je Božja previdnost vodila vietnamsko salezijansko družbo od začetka 1952 do danes – z menoj in brez mene. Ko bi bila ta zgodovina očiščena vseh plev, da bi lahko občudoval lepoto Božjega dela v srcih vietnamskega ljudstva!«